

ఉ॥ ఇంతి, మదీయమానధనమెల్ల హరించిన మ్రుచ్చు నిమ్రోయిం|
 బంత మెలర్పవాసి చటభాగనిరూపితుఁజేసినట్టి నీ|
 యంతటి పుణ్యమూర్తిఁ గొనియాడఁగజేర్తునె! నీచరిత్రముల్|
 వింతలెనాకు! నీమహితవిరుగులంబు బలంబుఁజెప్పమా॥

చ॥ ఆవప్రదం జిత్రరేఖజలజాక్షి కి నిట్లను: నీకుమారకుం|
 డవఱుండు, యాదవాన్వయసుధాంబుధి పూర్వ సుధాకరుండు నా|
 దవరిన కృష్ణపౌత్రకుండుదారచరిత్రుండు, భూరిసింహసం|
 హననుండురాతిప్రెవ్యతిమిరార్కుండు, శేరనిరుద్ధుండుండగనా॥

—భాగవతము.

గ్రామాల క్షే

మహాత్ముని ప్రాయోపవేశోద్దేశము,
తత్ఫలితము

— శ్రీమతి కనుసర్ది వరలక్ష్మమ్మగారు.

[హిందూరాష్ట్రము కల్యాణసంగమననున్న ఆంధ్ర
ఆసోసియేషనువారు జరిపిన వ్యాపారవస పోటీపరీక్షలో
నీవ్యాసము ప్రథమలభించువాడము గ్రహించినది, రాష్ట్ర
గౌరవము నందినందునకు శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారికి మాతాభి
నందనములను, ఈవ్యాసమును ప్రకటించుకొనుట కంగీకరించి
పంపించినందుకు ఆసోసి యేషనువారికి మానమస్కారములను
అర్పించుచున్నాము. గృ||స||]

మహాత్ముని తాతయివారితులగు మహాత్ములభావ
మును గ్రహింపనెంచుట అగాధసాగరముయొక్క
గభీరతను కొలతబద్ధతో కొలిచి గ్రహింపనెంచుట
వంటిది. అందును నన్ని హితవర్తులగు మిత్రులకై న

తెలియబలువకుండ మహాత్ము డీమాట
గావించిన యుపవాసవ్రతముయొక్క యుద్దే
శ్యమును గ్రహించుట సాధ్యమగువిషయము
కాదు. అయినను దేశపరిస్థితుల నొకమారు
పరికించితిమేని మహాత్ముని యుపవాసోద్దేశము
నించుక తెలిసికొనవచ్చును.

అగస్త్యునెలలో మార్గశిర్షా ప్రధానము
త్రిగారి సారఘికసమస్తాపరిష్కార ప్రణా
లిక (కమ్యూనలు ఎవార్డు) ప్రకటిత

మయ్యెను. అందు అన్యథా లెప్పటికిని నవ్వు
లతో కలియుటకు వీలుగాని ప్రత్యేకపు
టేర్పాటు లుండెను. భారతీయులలోగల
అస్పృశ్యతాదిమహాదోషముల వివారింది
భారతీయులనెల్లర నొక్కజాతిగాతేయు మహా
కృషి చేయుచున్న మహాత్మున కీనాగ్ని
పరిష్కారము దుస్సహమనిపించెను. ఏదీ
యయుక్తమని భావించునో దానికి నెట్లునే
ప్రతికారముచేయుట కలవాల్గునదీనమహాత్ము

దీ విభేదమును కూపుమాపుటకై ప్రాయోప
వేశముండెను. దొరతనమువారును
దేశీయులును దీనిని తృప్తికరముగా పరిష్క
రించిన దప్ప లేకున్న నేను నిరాహరినై
అస్పృశ్యులకొఱకు ప్రాణమర్పింతు"నని మహా
త్ముడు పూనిన మహావ్రతమును గని యావ
త్ప్రపంచము సంతోషముజెందెను. మహా
త్ముని ప్రాణమును గాపాడుటయే ముఖ్య
దేశముగా జెట్టుకొని యవర్తనవర్తనాయకు
లెల్లరును సమావేశమై యొక యొడంబడిక
చేసికొనిరి. దీనిని ప్రధానమంత్రిగూడ
ఆమోదించెను. ఆపదతీరెను. మహాత్ము
డాహారమును స్వీకరించెను. కాని యీ
యేర్పాటువలన హరిజనోద్యమము బాగుగా
సాగకున్న మరల సుపవాసముందునని యా
నాడే చెప్పెను.

మహాత్ముడు త్రికరణశుద్ధి గలవాడు.
కాన నితరులయందుగూడ ఆయన త్రికరణ
శుద్ధినే పరిశీలించును. పైపైచేత లాయన
చేయడు. ఇతరులు చేసినను మెచ్చడు. తన
ఉపవాసానంతరము హరిజనులయెడ దేశీ
యులవర్తన మెట్లున్నదో నిండు ఆరునెలలు
పరిశీలించెను. తాత్కాలికోద్వేగముతో ప్రా
రంభింపబడిన హరిజనోద్ధరణోద్యమము నిదా
ఘనదివలె నన్నగిలిపోవుచుండెను. సనాత
నుల తిరుగుబాటు నానాటికి ప్రబలమగు
చుండెను. రాష్ట్రీయశాసనసభలో ప్రవేశ
పెట్టుటకు ప్రయత్నింపబడిన హరిజనదేవా
లయప్రవేశబిల్లులు దేశసమస్యయని త్రోసి
వేయబడెను. సామాజ్యసభయందుగూడ
నీబిల్లులు ఆలోచనకురాకుండ కృత్రిమముగా

అణచివేయబడెను. దొరతనమువారుగూడ
నిండుకే సహాయపడిరి. పూనా ఒడంబడిక
చేసికొనుటకు ప్రధాననాయకులు గానున్న
డాక్టరు అంబేద్కరువంటివారు ఈ యొడంబడి
కయందు మార్పులుగలిగించుటకు పన్నాగ
ములు పన్నసాగిరి. ఇక తనవారని నమ్మి
యున్న అనుచరులయందును, నాశ్రమ
వాసులయందును, దేశీయనాయకులయం
దునుగూడ హరిజనులయెడ చిత్రశుద్ధిలేమిని
మహాత్ముడు గ్రహించెను. కేవలము తన
యందలి అభిమానముచేత హరిజనోద్యమ
మునందు అభిమానమున్నట్లు దేశమునందు
నటనసాగుచున్న దేగాని నిజమైన పరివర్తనము
క్లుటలేదని మహాత్ముడు తెలిసికొనెను.
దీనికంతయు కారణమేమి? మహాత్ముడు
నిరంతరము ఆత్మపరిశీలనము గావించుకొను
మహాసాధకుడు. ఈ ఆత్మకోధనచే మహాత్ము
దీతశుద్ధిమంతయు తనదే యనుకొనెను.
“నేను కోరినది మీరిచ్చినసరి, లేకున్న
అహారము పుచ్చుకొనక చచ్చి”ననివ్రతము
పూనుట ఒకవిధముగా ప్రజలను, ప్రభుత్వము
వారిని బెడరించుటవంటిదనియు, అగ్రహ
మును ప్రకటించుటవంటిదనియు, ఆత్మవిశ్వా
సములేక తాను చేసినపనికి తగిన ఫలితమే
దేశమునందు గంటిననియు, ప్రజలయందును,
ప్రభుత్వమువారియందును తాను గాంచిన
యుధాసీనతకు కారణము భగవంతునియందు
పరిపూర్ణవిశ్వాసము లేక స్వాహంకారతతో
తాను చేసినప్రాయోపవేశమే కారణమనియు,
మహాత్ముడు పూర్తిగా నమ్మెను. ప్రతి చిన్న
లోపమునకును ప్రాయశ్చిత్తమును విధించు

కొనుమహాత్ముడేపెద్దతప్పిదమునకు నిష్క్రమి
విధించుకొనక యెట్లుందును? పరులకొరకు
తానే హింసకొడబడెడి జీవన మహాశయ్యుని
వల్లటి మహాశయ్యగి గదా మహాత్ముడు!
ఏప్పుడు తనయందును పరులయందునుగూడ
లోపము కనిపెట్టెనో, అప్పుడే మహాత్ముడు
మరల నుపవాసదీక్షను బూనెను.

అనుచరులకై న చెప్పలేదు. ఆత్మబంధు
పులకై న నెలుకపజ్జువలేదు. దొరతనము
వారికై న తెలియజేయలేదు. తనకు దాను
మనస్సునందు దృఢనిశ్చయము చేసికొనిన
నెనుకనే యెల్లరకు తెలియబటచెను. ఈ
మా తీ యేకవింగిత్వవవాసమునకు నెట్టి
పరిహారములును లేవు, మిసహాయింపులును
లేవు. ఈవిధముగా జేసిన నిట్లు మానుద్యనను
దౌర్బల్యసూచకములగు క్షుద్రమార్దములు
గూడలేవు. పరులతో దీనికి సంబంధమే
లేదు. “హరిజనోద్ధరణమున నాసేవ యగ
త్యమగుచో భగవంతుడు నన్నీ దీర్ఘోపవా
సమునుండి రక్షించును. లేకున్న తన నన్నీ
ధికః గొనిపోవును” అను పరిపూర్ణభక్తి
నిశ్చాసములతో నీ యుద్దండవ్రతమును
బూనెను. ఎప్పటివలెనే బంధులు, మిత్రులు,
పరిచితులు, అపరిచితులు, దేశియులు, విదేశీ
యులుగూడ మహాత్ముని యాదీక్షను
మాన్వించుటకు మహాయత్నము చేసిరి.
కాని మహాత్ముడు హిమాచలమువలె నచ
లుడై తన యుపవాసవ్రతము ననుష్ఠిం
చుటకే దృఢనంకల్పుడయ్యెను.

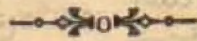
మేనల రివ తేదీ వైశాఖ శుద్ధత్రయోదశి
భారతీయల కమూల్యమైనది. అనాడు

నృసింహజయంతి. మొఱకుడైన తండ్రి
పెట్టిన బాధలెల్ల ప్రతీకారములేక సహించిన
పరమభాగవతశేఖరుడగు ప్రహ్లాదుడు
భగవదనుగ్రహముబడసిన దివ్యదిన మది.
అట్టి శుభదినమున అపవ్రహ్లాదుడగు
మహాత్మాగాంధీ యిరువదియొక్క దినముల
దీర్ఘోపవాసవ్రతమునకు బూనెను. ఈ యగ్ర
తపముయొక్క పర్యవసానమునకు వెఱచి
వ్రభుత్వమువారు మహాత్ముని బంధవిముక్తుని
గావించిరి. మహాత్ముడు పర్లకుటి జేరి
తన యుపవాసమును నిర్వహ్యముగా నెఱ
వేర్చెను. ధర్మదీక్షయందు మహాత్మునకు
ప్రాణము తృణము. కాని దేశియులకు
మహాత్మునిజీవ మమూల్యధనము. కాన
మహాత్ముడు కోరకున్నను ప్రఖ్యాతవైద్య
వర్యులెల్లరు గుమిగూడి ముయ్యేడదినములు
మహాత్ము నేమరక నేవించిరి. మృత్యు
గహ్వరమునుండి బయలుపడినట్లుమహాత్ముడు,
కఠోరవ్రతమునుండి బయటపడినాడు. రాహు
విముక్తచంద్రమండలముభాతి మహాత్ముని
మూర్తి,మరల భాసమానమై యెల్లరనాకర్షిం
చుచున్నది.

అయిన నిక నీ యుపవాసవ్రతఫలిత
మేమి యగునది కట్టకడపటి విచారణీయాం
శము. దీని కెంతదూరమో విచారింప
నక్కరలేదు. అనుదినమును హరిజనోద్ధరణ
విషయకవృత్తాంతములతో పుటలు నింపు
కొనివచ్చుచున్న పత్రికలే సాక్షి. మహాత్ము
డుపవాసదీక్ష పూనినది మొదలు మందగ
మనముననున్న హరిజనోద్దయమున కెంత
తేజము ఎంత వేగము ఎంత గౌరవ
మేర్పడినది!! మానవసేవావ్రతులగుమహాత్ము

లెందలు నవముగట్టి మహోద్యమమున
 బ్రవేశించినారు! ఏమి త్యాగము! ఏమి దీక్ష!
 ఏమి కార్యతత్పరత! హరిజనుల నిమిత్తమై
 ఎన్ని పాఠశాలలు! ఎన్ని వసతిగృహములు!
 ఎన్ని ఆశ్రమములు! ఎన్ని గ్రంథాలయ
 ములు! ఎన్ని పఠనమందిరములు! ఎన్ని
 వైద్యాలయములు! ఎన్ని ఊరేగింపులు!
 ఎన్ని ఉత్సవములు, ఎన్ని అన్నదానములు!
 ఎన్ని వస్త్రదానములు! ఎన్ని ప్రాచీనదేవా
 లయములలో ప్రవేశములు! నూత్న దేవా
 లయ నిర్మాణములు! ఎన్ని భజనమందిర
 ములు! అహో! విద్యుద్ద్యేగము వచ్చినది
 గదా హరిజనోద్యమమునకు ఈమాటు!
 పురపాలకసంఘములు తాలూకాబోర్డులు
 డిప్యూటీమేజిస్ట్రేట్లుగూడ నీ మహోద్యమము
 నకు చేయూతనిచ్చుట విశేషవిషయము.
 ఆహా! ఏమి మహాత్ముని ఆత్మివై భవము!
 తపోఫలము! త్యాగశక్తి! పురబాహ్యమున

నుండెడి పంచమపల్లెలు పావనక్షేత్రములై
 నవి. అనాదరింపబడెడి చండాలరు హరిజను
 లై నారు! అణచివేయబడిన అవర్ణులహక్కులు
 అగ్రస్థాన మలంకరించినవి! 'హమ్మ!'
 దూరముగా బొమ్ము! మాటవినిన మైల
 పడుదుము. సమీపించిన సచేలన్నానము
 చేయవలయును. స్పృశించిన ప్రాయశ్చి
 తము చేసికొనవలయు'నని కంపరముతో
 కళవళముతో కన్నెత్తచేసెడి అగ్రవర్ణులు
 అనుతప్తహృదయులై 'రమ్ము సోదరా
 రమ్ము. నిన్ను నివారించినపాపము పరిహార
 మగునట్లు నిన్ను గ్రుచ్చి కౌగలించుకొనెద'
 మని పరమాదరంబున ఆహ్వానించుచున్నారు.
 ఏనాడును హరిజనులు అడుగుపెట్టియుండని
 హైందవదేవాలయములు తమకు దాము
 ఉద్ఘాటితములై అవర్ణుల నాహ్వానించు
 చున్నవి. ఈ అపూర్వసంఘటనమంతయు
 నేమి? మహాత్ముని ప్రాయోపవేశఫలితము.

పాకీవాఁడు

గీ॥ నయ్యుఁడా! నీవు తాకరాని నరుడంచు
 శుచియెఱుంగనివాండవంచు జనవితతి
 నల్కపేతువేముకో? ప్రతిపదమునందు
 శుద్ధినిను వెంబడింప, మా సుఖముఁగోరి
 యనిలభూములఁ గడుమనోహరములు
 నర్చి మమ్మనారతము వనప్రవాస గ్రనా
 విముఖులుగఁజేయుచున్నీవు నెలయుచు
 తల్లిబిడ్డకుఁబోల్కి నూత్న బలమీయడ?
 నర్యదాసీపుమాకర్థి సాయపడుదు
 వినుగుమనుజున కెప్పుడుఁ బొన్పగదనెను
 నీతినుద్ధరించుటకు యత్నింతువెపును

శ్రీమతి వింజమూరి వేంకటరత్నమ్మగారు

నీపవిత్రసేవాశ్రవంతి బహుమలిన
 వస్తునివహంబు దన్వగ్గాఁబరివహించి
 తానుమాత్రముశుద్ధమై తనరునెపుడు
 భూమికి విషప్రళయబాధ పారయకుండ
 మునుమపేశుఁడావిషవహ్నిఁబుచ్చుకొనియె
 అట్టిదివ్యశాంతముతోనె యనుదినంబుఁ
 బుడమి నీపురక్షింతువు మురికినుండి
 రమ్ముమితమా! రమ్మునాప్రళయహార!
 మనుజునకుఁగల్గు దుర్యశోమలపదార్థ
 మంతయు వహించుచున్ మాననాళినేవ
 సలుపుధైర్యసంపద మాకొసంగుమయ్య!

దేవా దీనమందారమా!

శ్రీ చిలుకలపల్లి నాగిగోపాలస్వామిగారు

హితమాశాస్త్రములెల్లబల్కినవి నే నెక్కాంతచారిత్రమా
గతిగాఢాచితి; పెద్దలెల్లరు సదేగా జప్పఁగొనింటి న
మృతము చాత్మకుడోఁచె; నింకడటమా మానంగ నెవ్వేళ; నా
పతినే దైవముగాగ నెంచెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౧.

చతురంభోధిపరీతభూతల మహాచక్రంబు నందున్నను
వ్రతచారిత్రలు కాంతలెల్లరు సదా వాంఛించి మేలైన స
ద్గతినిన్ జెందిరి నాధుపాదముల నెక్కాలంబునన్నమ్మి; నా
పతినే దైవముగా గణించెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౨.

చతురత్వంబు ఘటిల్లుగాక! విలసత్ శ్రావ్యంబుతోకంతమున్
హితమున్ బూనునుగాక! భూషణములెన్నే మండునుగాక! సు
స్మృతివిద్యంగొనుగాక! భర్తృపదరాజేవారతిం బోలునే?
పతినే దైవముగాగ నెంచెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౩.

సుతులేలన్ హితమేల? వాక్యముల సంశోభారతింకేల? ను
వ్రతములే సేయఁగనేల? గ్రంథములపై భావంబుదేలన్ సదా
పతియేదైవమటంచు నెంచఁగల సౌభాగ్యంబుచేజిక్క; నా
పతినే దైవముగాగ నెంచెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౪.

హితమాశ్రీ “గృహలక్ష్మి” యీ పెయని యెన్నేరీతులన్ బంధువుల్
హితులున్, పండితులున్, మహాకవులుమానీషుల్, సదాచ్యుల్, సదా
మతిమంతుల్ దలపోసి చూచెదరు సామ్రాజ్యవిధంబట్లు; నా
పతినే దైవముగా గణించెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౫.

పతిపాదంబులనమ్ముభామలకు సౌభాగ్యంబునుం గీర్తియున్
గతియుం గల్గును; కానివాఱుకికన్ గావావిధుల్; మున్నును
వ్రతచారిత్రలు బోవు మార్గములనే బాదంబులన్నిల్ని నా
పతినే దైవముగా గణించెదను దేవా దీనమందారమా॥ ౬.

దేశమునందుఁ బ్రస్తుతపరిస్థితులఁగూర్చి సమా-
లోచన నేయునపుడీ ప్రశ్న - కః పన్థాయను యత్
ప్రశ్న - కలుగుట సామాన్యము. ఏతావత్తు రాజకీయ
విషయములతో మనకంతగాఁ బ్రసక్తిలేదు; కాని
సాంఘిక విషయముమాత్రము మనకుఁ బ్రాణపదము.
ఇకఁ సాంఘిక విషయమనగానే మాటికి మఱివిపాల్గొ
స్త్రీవ్యక్తిపరమే యైయుండునుగదా! అందువలన
మనప్రశ్న “కః పన్థా” యనునట్టిది స్త్రీవిషయము
లనే యుత్పన్నమగుచున్నదని చెప్పునక్కరయేలేదు.
మరియు నిది సామాన్యమగు ప్రశ్నయనుగాదు. నకల
ధర్మాధర్మ వేదియగు ధర్మ రాజోక్త్యుద్దేశ దీనికేదగిన
యుత్తరము నీయఁబాలివాఁడుగాని వాని కేకోదరులే
యైనను భీమాదులకుఁ జేతగాలేదు. అలాగుననే నేడు,
పలువురు పలుతెన్నుల కీడ్చుచున్న యాస్త్రీసంఘ
మున “కేదిదారి?” యను ప్రశ్న పుట్టుచున్నది. దీనికిఁ
బ్రత్యుత్తరమిచ్చుట అంతమలభ మైనదని తలఁచుట
పొరబాటు! స్త్రీసమాజ మేమాత్రము తప్పదారిబడి
నను లోకము నరకకూపమగుట స్వకస్సిద్ధము.
“స్త్రీషుదుష్టేషు వార్తేయజాయతే వర్ణసంకరః
సంకరోనరకాయైవ కులఘ్నానాంకులస్యచ |
చిత్రవిత్తతోహ్యేషాం బుప్రపిండోదకక్రియాః |
దోషైరేతైకులఘ్నానాం వర్ణసంకరకారకైః |
ఉత్పాద్యస్తేజాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చకాశ్వతాః |
ఉత్పన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణాంజనార్దవః |
నరకేనియంతవాసో భవతీత్యనుశ్రుతుమ్”
అని యర్జునునిసంటి నిరుపమానశ్రుతియవీరుడు,
గోడువెట్టి యుద్ధమాడుటా లేక విడుటా యనునంది
శ్వావస్థలోఁబడి తిన్నుకోఁజొచ్చెను; విజమే!! స్త్రీల
మానమర్యాదలఁ గాపాడుటకేదా రామాయణ
చాభారతయుద్ధములు నేయబడినవి! ఆ పురాణ
స్త్రీలు వర్ణవాతీతములగు కష్టముల గుడిచి గడించు
కొన్న గొప్పతనమే భారతీయుల కిప్పటికిని మూల
ధనము!

అట్టి మూలధనమునకిప్పుడు ముప్పునచ్చుచున్నది.
పెండ్లామును మార్చి మోటారులై నీకీలు సంపాదించిన
వానిజాతిని మెచ్చుకొనుచున్నారు మనయువకులు
కొందరు! మరియు సాధుత్వమును చట్టుబండల పాలు
నీసి, మార్గమును మంటఁగలిసి, విచక్షణలేక విధిని
బడుమని యాడువారిని లాగుచున్నారు మరికొందరు.
ఇట్టి విపరీతములను జూచియే యనవచ్చు-మొన్న
బొంబాయిలో స్త్రీసంఘమున చాట్లాడుచు శ్రీమతి
సుబ్బరాయన్ సతిగా రిట్లుపదేశించినారు:—
“Indian women, if they wanted to take up
public duties, should show healthy discrimina-
tion between Idealism and Sentimentalism. I
warn Indian women against the danger of
being carried away by the western methods of
social life and urge you to follow the country's
traditions. It is only by the happy blending of
the past with the present that we can success-
fully work for the regeneration of our Mother-
land. Reform is necessary for the progress, but
it should not be understood as the introduction
of habits and customs which are totally oppos-
ed in spirit as well as in form to our own
ancient civilisation.
I suggest a thorough overhauling of the
present educational system and urge inclusion
of subjects..... which would enable women
to be efficient in regard to the management of
our homes.”
దీని యర్థమేమి? ప్రజాహితైకతత్పరలై స్త్రీ
జనము లున్నతవిద్యాభ్యాస మొనర్చవచ్చును, కాని,
చిత్తోద్రేకమునొందక స్వగృహ భావేన్నత్యము కలిగి
యుండుట లెస్స; పాశ్చాత్యసాంఘికాచారప్రవాసా
మునఁబడి కొట్టుకొనిపోక పూర్వసాంఘికమర్యాదల
ననుసరింపవలయును, అనఁగాఁ దమ వివేకముఁ జూపి
పూర్వప్రస్తుతవాగరకతలను అననరములగుమార్పులతో
నవలఁచింపవలయును. పూర్వపు ఛాన్ద సాచార
ములకు సంస్కరణము కావలయునుగాని సంస్కర
ణముపేర వాటిని రూపుమాపి విదేశాచారములను
చెచ్చిపెట్టుటకాదు. మనయాచారములకును నాగర

కలకును గల యసలుతత్వములయందే గొప్పవిరోధమున్నది. విదేశీయాచారములు మనయందముడవు సరియేకదా మీరు మిక్కిలి ప్యగ్రతగాఁగానించును. అసలీ విద్యావిధానమే మనకు సరిపడదు. అది పూర్తిగా మార్చబడవలెననియే పలువురు పెద్దల యభిప్రాయము.

దీనినిబట్టి తేలుచున్న పర్యవసానమేమియనఁగా “కా పథా” యనుప్రశ్నకు ధర్మరాజుచెప్పిన ప్రత్యుత్తరమే! “మహాజనీయేన గతస్యపథా” “పెద్దలు నడచినదే మనకు దారి” యని.

ఇచట మరలకొకప్రశ్న “పెద్దలేదారినిఁ బోయిరి?” యని. దీనికొక దృష్టాంతముంజెప్పి సమాధానమియవచ్చును. ఒక్క తీవ్రదృష్టిమాత్రముచేతనే పదితలల వానిని ధస్తీభూతుఁనిగాఁ జేయుఁజాలు వీరపతివ్రత యయ్య, లకలోనుండి పడరాని యిడుమలబడి చినరకుఁ బురుషకారమును దత్తరహస్థమును శ్రీ రామునకేదక్కించి తనకుసాజముగుగొప్పతనము నిరూపించజేసినది కదా సీత!

అర్ధాత్తు సాజశక్తిమతియగు యువతి, విద్యా మంచిది.

వరియై, గుణవరియై, యధాయోగ్యముగు పానమున నుండి పురుషుని నడిపించవలయును. ఈయర్థమును సంభావించియే “దేశముక్తి స్త్రీలపాస్త గత మైయున్నది” యని పెద్దలు పలుకుచున్నారు. ఈతత్వార్థమునెరుంగక “మేమును మీతో సమానులమే” యని కొందరువిదలు దుద్రేకముతోఁ బలుకుచున్నారు. ఇది రూపాయను ముప్పావులా కిచ్చివేనుకొనుట. ఇక శుభ్యోగములఁ జేయుచునుని మరికొందరు. బ్రాహ్మ, చేయవచ్చుమృతాని, యింటనుండి, భర్తకుఁబ్రాణధనాధికయై విడ్డలగు దేవతయై, దానదాసీజనులకు నిరతవండ్లయై, కులగౌరవము నిలువజెట్టుకొనుట గొప్పతనమా లేక యేమందరూపాయలతో తలవమ్మకొంట గొప్పతనమా? తలిదండ్రులు మొదటను, దరువాత భర్తయను నెనుకఁ దనపుత్రులు నవ్వదమృతులును మొదలగువారును ఆదృశ దానినిమన్నించి పోషింపవలసియున్నదేకాని యామె స్వతంత్రించి యేవృత్తినోపూని పొట్టపోసికొనరాదు నుమా యను మహాదాఁయుముతోనే మన పెద్దలు మరి యాద గడించిరి. కాబట్టి యాపద్ధతియే మనకును

కాలమహిమ

యలవర్తినీతారామస్వామిగారు

సీ! ధవళనున్నిగర్భతప్రభాభాసురోన్నతదివ్యహర్యాభి ఖీతినిగూల్చి
ప్రథితకీర్తిస్సూర్తిపరిపూర్ణతాయుతమానవాధీశులన్ మక్నొనర్చి
ప్రత్యగ్రసాలాగ్రపరిపుల్లమంజులమంజరీపుంజంబు మాడ్చివేసి
సంతతాశ్రాంతనితాంతహర్షాంబుధీమగ్నమర్త్యతతికే మన్యువొసగి

దుఃఖవారాశిభంగాలఁ దూలిపోవు
దీనులకు భూరిసౌఖ్యంబు దీక్షనిచ్చి
జగతి నెన్నెన్నోమార్పులన్ సతతముఁజేయు
కాలమా! నీమహిమ నెన్నఁగలమె మేము.

మెట్ర

శ్రీ కృతుంబరాయశర్మగారు

(కవిత్వావిహారము)

ఓసీ! సాదామసీ!

సీపు క్షణవ్రథపు. నిన్ను నేననుసరింపను. ఇట్లే నిలచిపోదును. ఇప్పుడు నా కీడగల్పిర్వస్వము సంధకారసమన్వితము. సూర్యరశ్మియనిన ననివ్రములేదు; కాని, అంధతమస్సునకే యలవడితిని. నన్నిక మెఱపించి మరపించెనుము. నింకుశాంధకారప్రభుత్వము గలరాత్రియో లేక కాంతివంతమగు పగలో నాకు కావలెను. సీపు నన్ను మెఱపించు టనవసరము.

జగత్తు సదనన్నిశమము. మంచియందుచెడ్డయు, చెడ్డయందుమంచియు నిమిడియున్నవి. అట్లే తమస్సునందు వెలుగుకూడగలదు. అచీకటివెలుగు నలవరచుకొంటినిగాదా! అదియనిన నాకు చాలయిష్టము. నన్నిక మెఱపించవు గాతమని బ్రతిమాలుచును.

సీపు నమూనాత్రపుసిరివి. ఇప్పుడు నీకు అలవడినచో నేమగుచును? నీవు నాచీకటి నన్నావరింపదా? సీపు నాకు శాశ్వతపుగావు. సుఖవడి కివ్వవడ లేను. నన్ను మెఱపించు వైయర్థ్యమునబోకుము.

సీపు దంచలపు నిన్ను అలనరించుకొంటినా వందితుడననట్లే! నాయీచీకటివెలుగున కప్పుడు దవీశునుండ నగుచును. కేవలనిరంతరసిరంద్ర నిలిపాంధకారావృత్తుడనై నధింపబడుచును. అది తలచుకొన్న నే నాకనుగ్రుడ్లు బయవెక్కుచున్నవి. నాడీగమనము ముదగిల్లుచున్నది. ఛాతువులు చెదరిపోవు చున్నవి. నన్నిక మెఱపించిన నిన్ను శపింతునుకూడ నేమో!

రాత్రుల చీకటిని సూర్యభగవానుడైనను పోగొట్టజాలడు. చంద్రుడేపారడోలవలెను? నీకును గాంతివిలాసముండుంగాక; నిన్నుబడసి నాకు కార్యములేదు. అంధకారమో లేక తిన్ననివెలుగో నాకుకావలెను. సుఖ మైనను దుఃఖమైనను నాకు శాశ్వతమైనదే కావలెను. సీపువల్లదు.

వృధాశక్తిపుగాకుము!!

సత్తీరాజకృష్ణరావుగారు B. A.

వైదరాచాదు పచ్చి మూడేళ్లవది. కాని లలితకు కంటయిల్లు నాకు వాంఛిస్తేమను. తప్పు వేరు తెలియవు. పగల్గ కొట్టుకు కొట్టుకు, పాంథుల విషమచక్కలకు ప్రశస్త్యతరముల నియ్యలేక విసిరి యింటికి వచ్చేవరికి నా సర్వశక్తులు ఉడుగును. ఆమెకు యింట్లో ఆపని ఈపనితో సరిపోతుంది. కోరికి కొచ్చిరికాయ దొరికినట్లు సింహం పుట్టిన కందేళ్లనుంచి వినమెల్ల వాడితోటే కాలక్షేపం లలితను

ఇట్లు కడుపులోనీళ్లు కదలకుండా రోజులు పుచ్చే మా ప్రాణాన్ని ఏ ఆత్మా ఒక ఆవాంతం తెచ్చిపెట్టింది. 'పట్లగార్లను' అంటే నందనవనమే నని లలితతో చెప్పా రెనో. ఈ ఉపమాన ఉప మేయముల కంటి సౌఖ్యములనూ ఎరుగకున్ననూ, కంటిని వాంఛింపకున్ననూ, తనవిడ్డకన్న ఎక్కువ అందమును విడ్డలు తేరన్న గర్వముతోనున్న లలితను వాడితో ఈ 'నందనవనం'గా కీర్తిగ మారేగి రాచాలని గట్టికోరిక కలిగింది. ఆపుటివరమా మా సింహానికి చొక్కా ఆపవరం లేకపోయింది. కాని రానున్న 'నందనవన' యాత్రకై తన పొత్తుచీ కట్టుకొంగుగా నొకమూరెడు చించి చిన్నచొక్కా కుట్టింది. ఆనాడు రాత్రి భోజనంచేయుచుండగా "ఇదిగో అంటే ఆరు నెల్లు మీలో. ప్రాణోపసరమైన పన్నకే అల్లా అయితే అచ్చటా ముచ్చటా ఆసలేతవు. ఈ కొరికెటుం యిల్లా పెల్లిపోవలసి వే" అంటూ ఉపోద్ఘాతం మొదలెట్టింది లలిత. "ఊ! ప్రాణం విసిగించక ఏమిటో చెప్పుదూ" అన్నాను ఆపకాయా అన్నంగా అభికాం మరచినందున కలిగిన కారపుమంటతో. (ఈ 'ప్లామ' కొనసాగించే ప్రయత్నంలో ఉన్న మా అవిడ ఎన్నడూ నా సమపాయం నేమరకున్నా ఆపుకు నెయ్యి వడింప మరచింది). "వాళ్లంతా రోజూ 'పట్ల' తోటకు

వెళ్తారట. ఎంతో బాగుంటుందిట" అని చన్నంగా రాలింది. "ఈ సురకదేశంగా ఏకాద్ధు చెలాయినే మర్యాదలు దక్క"వన్నాను. "ఒక్కపారికే ఘోషాంతా గంగపాలైపోతుండేమిటి? మనకన్నీ విడ్డారాలే. ప్రపంచం అందరిదీపితుకం మనదో మతం" అంటూ కొంచెం ఉచ్చస్థాయితో వ్యాఖ్యానం చేస్తూ నామీద కోపమంతా కంచాలమీద చెంబులుమీద చూపించడం మొదలెట్టింది. నందర్భం చూస్తే శ్రుతిమించి రాగాన్ని పడేసిట్టుంది. నా తత్వం ధైర్యంగా వెనక్కుతగ్గే తత్వం. అపైన ఎట్టి మహత్తికోపవ్యాపాన్నేనా పెడనవిని 'పెట్టి' చూచునా అంతాపుకోపవ్యాపాన్నిమాత్రం వైదరాచాదునలాబు మొదలు విదురూపాయల తాదే దారువరకు తిరసాపహింపవలసిందే. ఈ సంపార రహస్యం మొదటినుంచీ గుర్తించిన కేసు "ఇప్పుడధర్మాత్రి ఎక్కడి కెడతావు? రేపు సాయంత్రం దయచెయ్యుచు" అన్నాను ఆవిడ అనుగ్రహం సంపాదించే ఆత్రతతో. "నాకేం అక్కర్లేను" అన్నది విజయమూచకమైన చిరునవ్వును చింపుతూ క్రింది వెడవిని పైపళ్లతో నోటిలోల్లి నొక్కి కొనుచూ. ఇంతలో సింహం లేచిన సందర్భం. "లేచాడమ్మా మా చిట్టితండ్రీ! యిందాకణ్ణుంచి బంగారు తండ్రీలా బజ్జాన్నాడు. ఆయనమాత్రం ఎరగడా ఏమిటివాళ్లమ్మకు వెనకానరాకేదని" అంటూ అన్నదే పంటిల్లు చక్కపెట్టి చేతులు కడిగికోసి, ఎన్ని నీళ్లనా భరించే ఖద్దరుచీరతో తుడుచుకుంటూ ఉయ్యాలనుండి తన "బంగారు తండ్రీ" పడుననుని శ్రేతుకభీతతో పరువిడివడి లలిత. పదిమంది పడి ప్రాణినా తింగని నాదస్వరం దగ్గరకు బుద్రిగొక్కంటూ చెంగలిల్లమండి గుడికిపోవుమేకలా నే వెళ్తాను.

2

కొంచెం మమ్ముగావున్నా గత్యంతాంలేక బయలుదేరాను. నిజంగా "ఎంతో బాగుంది" రోట.

చెట్టుచేమాచూస్తూ కులరంగుల పట్టర్చిచూస్తూ, అనేకంకాల జంతువులను చూస్తూ, మధ్యమధ్యనున్న పచ్చికలయల్లో "విహారం" చేస్తూ పోయిగా తిరుగుకున్నాము. రోజూ వచ్చేవాళ్లు ఏమీ పాదా విడిచేటండా ఆకబురూ ఈకబురూ చెప్పుటంటూ కూర్చున్నారు. క్రొత్తగా వచ్చినవారు తోటలోని చింతలన్నీ చూస్తున్నారు. అట్టివారిని వెంటకొని వచ్చిన పాఠశాల ప్రత్యక్షముగ కనపడుచున్నావే, తా మిదివరకు వచ్చిన టైరుకపురము కుతూహల మతో వన్నెలు చిన్నెలుపెట్టి వర్ణించి చెప్పుచున్నా రు. పిల్లలు గుంపులు గుంపులుగాచేరి అత్యుత్సాహ మతో వాడుకొనుచున్నారు. వారిని చూచిన పిల్లలు బాదులయొద్దనుండియు తల్లులయొద్దనుండియు పురుగునవచ్చి చేతులున్నారు. చంకలలోనున్నవారు రక్త యత్నముగా బాదుచున్నారు. ఎత్తుకొనియున్నవారు కూడ అప్రయత్నముగనే బారుచున్నారు.

కాని తన "బంగారుతండ్రి"ని పుట్టినదానిక ఒక్కడుగామైనను విడువని మాలితితమాత్ర ముట్టి పహజస్యభావమునకు తాగియులేదు. సింహం చంక లో నిడుకుటమానిన చంక నీడుకొని అట్టేవపోంది. అట్లా కొంతదూరం వెళ్లినరే ఇద్దగు పోస్ట్‌మెన్లను ప్రోత్సహించుచో కొనిపోవుచున్న గురకబంట్లో తమ గాంధర్వవిధిని వివాహమైన తెలుగుదాని యొకతె లలితభయమును చూచి వచ్చింది. అది మా లలితకు గుచ్చుపొమైంది. ఆ బూ బల్లావల్లగాచూచి ఇల్లా నిగబొచ్చింది లలిత తన చిన్నిపూయిన్ది. అమితశాశానమున్నట్టిది వాకది పనకంకు పనసెర ముకువదలేదు. 'ప్రసక్తు శీవుడా' అన్నట్లు సింహం చెంకున గంటి చెంతనున్న తోటిపిల్లలయొద్దకు తప్పటకుసలతో వరుడివాడు సర్వప్రకృతితోను కహజమ్మేహం వెరపు చూచు మావాణ్ణికూడ నెంటువే తమ జట్టులో చేర్చుకొన్నారు. పోయి వాడు కొను ముద్దులకొడుకును చూచి ముగస్తూ "ఇక్కడే కదా" అన్నట్లుగా ముందుకు పొగింది లలిత.

3

అప్పటివరకు చాల ప్రాణులకు చల్లదనము నిచ్చే ముప్పు ప్రమక్రమంగా వట్టమాతోంది. అంగరకో,

గాను, జాబ్బా—నీనిలో నేదియుకానితన విడ్డ చింతచొక్కాను గుర్తిచుకొని దూరమునుండికూడా చూస్తూనేవుంది లలిత. కొంతసేపైనాక "చూస్తున్నా" ననుకొన్నది. తరువాత చూడ్డం మానింది. "ఏమిథయంలే"దన్న ధైర్యంతో. ఇంతలోనే కాలు మేఘాలు కమ్మి అప్పుడే నూడుగ్లెమ్మింగిన సంధ్యా దేవతకు విచ్చుచీకట్ల మేలిముసుగుతో కప్పాయి. హోరునగాలి. సంభర్షణీవాన. రెండడుగుల ముందేమున్నవో చూడ్డానికి కళ్ళందేని సాధాంధకారం. మా కాతోటలు కొత్త. ఏమూ లేమునో తెలియదు. వెంటార్లుకాతలు, పైకిలుగంటుల చచ్చుట్లు జల్కూబళ్ళ చటచటలు, నుట్టువుబళ్ళ కటకటలు— ఓ వావాఖంగారుగానూ ఉంది. "విడ్డ ఏమైపోయాడో భగవంతుడా!" అని లలిత దీప్తిం మొదలెట్టింది. వాక్కుడా కడుపు చెదవైపోతోంది. కాని ఆడదానితో నమంగా ఏడ్పులు మొదలెడితే అక్కడ మా కేంతావాలి? "ఏం, ఫరవాలేదు. చెలియాదాం రా" అన్నాను. కన్ను కన్ను కలవణ్ణి కటికచీకట్లో చెయ్యి చెయ్యి వట్టును వచ్చినదాం వెతుక్కుంటూ వెన్ను వెళ్ళాం. ఎక్కడా ఒక్కపిట్టలేదు. శీతేశ్వీ పలికేవాళ్లుకూడా లేరు. భయంకరకూష్యత్వం ఆతటా విచ్చుభి ని ఉంది. వాకుకూడా దుఖం ఆసిందికాదు. కావేపు కాగ లించుకు ఏడ్చాం. మొగట్టికనక కొంచెం ధైర్యం తెచ్చుకుని "కాలయాచనలేకుండా పోగింకు చెప్పాలి. లే, వెడదాం" అన్నాను. ఆత్రతతో కంపించు శరీరంతో "విజంగా! వాడు చెలికేవెడవాడా! వాళ్ళ కడుపు చల్లగా, వారిద్ద స్నానము మళ్ళీ కళ్ళకు చూడే దిలే చూపించాలి. చెప్పులు చెయించిస్తాను. బుద్ధోచ్చింది బాబూ ఇంకెవ్వరూ గాను. మీరంటూనేవున్నారు. వే కనీశ్వరస్వామి రండ్రి! మా పిల్లాణ్ణి మాకు మళ్ళీ ప్రసాదిస్తే వెండివిడ్డకు చేయించిస్తాను" అంటూ సగంచచ్చి వాతో నడవడం మొదలెట్టింది లలిత.

దగ్గరకున్న ఒక్క పోగింకునేమీకే ఎరుగుదును నేను. అక్కడ ఓదాడి (గడ్డం) పాపాలు చాచుకువకుకుని కురకంలో కయ్యచున్నాడు.

ఏమిటిగతి? ఆకాటుచీకట్లో మాయంటికే నాది
గుర్తింపలేని మేమేమి చెయ్యగలం? ఏదో తప్పు
చేసినవాళ్ళకుమల్లే బహుకష్టమీద ఇంటికొచ్చాం.
“సింహం ఏమైపోయాడో!!”

లలితకు దైత్యం చెప్పడాన్ని దుఃఖం చంపుకుని
“అక్కడ పిల్లలంతా గొప్పవాళ్ళ విడ్డూలువాదు.
ఒక్కజ్జీమాచి మనవాళ్ళకూడా ఎవరైనా వాళ్ళ
కాల్లో తీసుకెళ్లి కత్తు పోగీసులకు తెలియచేస్తారు.
చీకటితోనే వెళ్లి తీసుకొస్తాను” అన్నాను.
“అంత అవ్వద్దనుట్టాలిగాద” అంది దైత్యంగా లలిత.

౪

సింహంహానవంధికలతో కలకల్లాడే మ
యింటియందంతటను ఇచ్చడం తోటయందలి భయం
కర కూనకత్తుమే విజృంభించియున్నది. ఆరాత్రి
యిద్దరము ఎల్లా గడిపామో భగవంతునకే ఎరుక.
అయితోడయముకాగానే బయలుదేరాను. పెద్ద
పోగీసుజ్జీమకు వెళ్లి వాకలుచేస్తే “తెల్లంకుం
డానే ఎవరు తెచ్చారయ్యా ఒక్క తెలియపాఠము
కున్న పిల్లిదండ్రో” అని కనబడుతున్నాడు రాత్రి
ప్రూటీలో నిద్దర చట్టబింబలికతో అవలియై,
వరందాలోని కొయ్యకుప్పలో నానీకుడై, ముఖ
ప్రక్షాళనమునకై ప్రభువు ప్రయత్నముగ భూమి
పాదము చేయుచున్న ‘నెత్తెన్నెవ్వరు’ గారు.
ఎందుకో తెలియకుండా “చిత్తం చిత్తం” అని వరం
డాలోని చివరస్తంభాన్ని ఆనుకుని నిలుచున్నాడు.
కొంతసేపైనాక మూర్చున్నాడు.

ఇంతలో బుర్రునుని కాదు చప్పుడైంది; వైషమ
దగ్గరే అగింది. విశ్వకుంతా నిశ్చే పీదామృదున్న
దనియు, అందలి ప్రతిజాతియు మా సింహాన్నే
నరకుతున్నదనియు భావించుకుంటూ మూర్చున్న
వాద్యప్తి ఆప్రయత్నముగా కారువైపు మళ్ళింది.
అందుండి పల్చని చాకువరాయి శరీరముగల ఒక
వడిమివయస్సు ముసల్యుడు దిగి తిన్నగా నిర్భయ
క్రమగారివద్దకు వెళ్లి ఏమేమో మరకములో చెప్పి
ఒక చిన్నచిటినిచ్చి వెళ్ళినాడు.

చుట్టకాలినపిమ్మట దానిని పొరవైచి చెంత
నున్న పోగీసువాని కొకనికి తన దంభావనపరికర

మలను కాలోయ తెమ్మని యుత్తరమోసగి కొం
చెముకాలము అధికారకిరతో నటునిటు చూచి
“నీవిడ్డ హిందువా మరకా?” అన్నాడు ఇన్నెవ్వరు
గారు. నా మునులరీతినివట్టి అట్టి ప్రశ్నకు ఆనకా
శము లేకున్నను ఇన్నెవ్వరుగా రట్టడుగుటకు
కొంత ఆశ్చర్యపోయి “చిత్తము హిందువేనంది”
అన్నాడు.

“ఎన్నెండ్లు?”

“నెండ్లెన్ని నండినవి.”

“ఎక్కడ మరచిపోయినావు?”

“మరవలేదండి. తోటలో రప్పిపోయినాడు.”

“చేయి?”

“సింహం”

“సింహం, ఏమగా—ఒక్కతెలియని పనులేనీ
మా ప్రాణాలు తీస్తాను” అని హంకరించి, ఆ
పాయాలుగారిచ్చిన చీటికి యింగ్లీషు తత్తుమాచేసి
నావైపు నిలిచి “అయిన పైదరాబాదు కలెక్టరు.
కనక మామ చూపించ నక్కరలేదు. వారికి దొరికిన
విడ్డమీనాదైతే కొనిచూపు. ఇంకెప్పుడూ మమ్మ
న్నీల్లా విసిగించకు” అని ఒక చిన్న ఉపన్యాసం
ఇచ్చాడు ఇన్నెవ్వరు. ఇంత వినుగు ప్రవక్తలైన
ఈ నమకథటాధికారి మా సింహాన్ని చెడకడంలో
పడ్డ కష్టమేమో తెలియక ఆశ్చర్యపాతూ, విశ్వేష్ట
ప్రతిమలా మూర్చున్న ఆ మాత్రీభందిన అధికార
మునకు ఒక సలామకొట్టి చెంకున పీధిలోకి
వెళ్ళాడు. “ఎద్రను” చదువుకుంటే మా యింటివెనక
యిల్లే! ఏమి వివరీతము! రాత్రియిల్ల మాకు పది
భారల మారములోనే ఉన్నాడా మరెడ్డ! చట్ట
వారెపు పానుకులను చూచి నిర్ఘాంబిపోయి, తిరిగి
క్షీణములో సింహంమును జైప్రీతెమ్మకొని కలె
క్టరుగా రింటికి వరుగెత్తాను. బండ్లోను లోనికి
పోయి చెప్పాడు.

కలెక్టరుగారు వ్యయముగా చయచేసి, నా
ముఖమునుపట్టియే నే వెలిస కార్యమును గుర్తించి,
చిరువత్సరతో “పాపము, రాత్రికుంటి ఏమీతిన
లేదండి. కళ్లువాచేట్టట్టు ఏదాడు. మా అగ్రెఫ్
ఇస్తే గుక్కడు పాలుమాత్రం తాగాడు. ఇద్దరూ
అగదిలో వాదవద్ద ఉన్నారు. లోనికి వెళ్లవచ్చును”

అన్నాడు. అమ్మతో పూనములైన ఆ మాటలువిని మేయవులా ఉద్బిగ్నియన గదిలో పడ్డాను. అన్నం చూపు ఆటవస్తువులను చూస్తూ విచారకరిమైన సన్ననినవ్వుతో తెల్ల తెల్లపోయే సింహం కళ్ళవడ్డాడు. నన్ను చూచి యింతే ముఖం చేసుకుని ఎగిరి చంక క్కాడు. ముద్దుబాలుమమాటలతో అన్నం లేచి లేతనవ్వుతో "కుమారాబాబో" అన్నాడు. కలి క్షయగారికి హృదయపూర్వకమైన సలాముపెట్టి ఇంటికి చక్కాచెల్లాడు. అంతవరకు వీధినివ్వం ఎరగని లలిత గడవలో నుంచుండి వారాకై ఎదురుచూస్తూ. సింహాన్ని చూడగానే పరుగెత్తుకొచ్చి తన సొంత సొమ్మెవట్లు లాక్కుని యింట్లోకి పరుగెత్తింది.

౫

ఆరోజు మొదలు ఒకరిని విడిచి ఒకరుండరు అన్నం సింహములు. తెల్లవారటండానే "దర్బాబాబోలో" అని లేచి బొంబాయిపల్కులతో, వీధికిలుపు తన బుల్లిచేతులతో తట్టివాడు అన్నం. చేతిలో ఎంత చని ఉన్నా తండ్రి హితునికి తలుపు తయ్యవలసినదే మేము, సింహం అజ్ఞానం. మొదట ఈ స్నేహం కొంచెం బాధగానే ఉండేదివాడు. అన్నం చిలువైన విషాదములను తనకుకూడ తెచ్చుని మారాము పట్టి వాడు ఆర్థిక పరిస్థితులను తెలిసికొనలేని సింహం. కార్యవిగతిన కొండపల్లి కుక్కలొమ్మ తిప్ప చేరులేవు సింహం. కాని కొద్దిరోజులలో దీనిని అన్నం లొమ్మలలో కలిపి అన్నిటిని 'మామి' అడుకుంటూ యిద్దరూ అడుకునేవారు. వాబాధ తగ్గిన తొడ్డి లలిత కష్టాలు పొచ్చాయి. ఎండలో ఆడిఅడి "అమ్మ బాబో" అంటు సింహం తల్లిదండ్రులను పరు విడిచే "పీచేప పానీషోవా" అంటూ వెనకాడే న్నిచ్చురు టకటకలాడిస్తూ వంటింట్లోకి సిద్ధమయ్యే వాడు అన్నం. నవ్వుకడిగి పొయిలో చేస్తుంది మా అవిడ. "కుక్కలొం ప చేసేస్తున్నావు, వెధవా" అని గొడుగుని కనియకునేది. ముగిలేదనుతెరుగని అన్నం సింహము లిద్దరూ ఆమె హితునుకు కారణ మును కానక "బాగా ఏడిపించాం" అన్నట్లు కిల కిల నవ్వుకునేవారు. మొదట్లో స్నానాలు మొద

లెట్టింది మా అవిడ. తెరువార తెరువార నేను చూస్తే చేసేది లేకంటే లేదు. వీమ్మట అవిలే ఎగిరి కొంచెం పనుపునీళ్లు చిలుకునేది. "అదే" నుంటే "కుర కాల్తోటి రాగితే లేదు కాని" అంటుందన్న భయంతో న నేమీ ఆనేవాణ్ణికాదు.

౬

కీరకాలం వచ్చింది. అంతా గొంగుల్లుదులిపారు. ప్లేసుకూడ తన వికృతరూపాన్ని సదలించుకుని వివృంభించింది. చేతులతో చెరిగిస్తోంది. నవాబు గారు ప్రళంకరించుమైన ప్రయత్నములు చేశారు ఈ వికారాన్ని అరికట్టుటకు. దగ్గర దగ్గరలో ప్లేసుకు ప్రత్యేక ఆసుపత్రులు స్థాపించారు. కాకినేతి కలు కబురంపితే డాక్టర్లు వచ్చి వారేవారు. తను కర్త వ్యముల నేమరవండుటకై నైజాముగారు రాత్రులు మారుచేయుటతో తనిఖీచేసేవారు. కాని ప్లేసు వికారం ఆ.తకన్న పట్టుదలతో తన కర్తవ్యం నెర వేర్చింది. కలకల్లాడే మహాపట్నం పుకరోజల్లో పొతుపడిపోయింది. మా సింహంతోంద్రివికారా గేలపాలు చేశేకంది ప్లేసు. అదేమి జబ్బో కాని రెండు రోజులూ తుండేసింది. మంచాన్ని చుట్ట రెండురోజులూ కన్ను తెరవలేదు విడ. అన్నం తెరువకూ తెరువకూ దగ్గరకొనేమాత్రం మెల్లిగా మైరెప్పు పగంబిచ్చి మల్లి మూసేవాడు. కంటినిరు చూడలేక మాకడుపులు తయక్కుపోయేవి.

ఎమెలేసే. అంతే విడ్డూమా సింగకాం. మా యిద్దరూ చిన్నతనమే. ఇట్లాటికష్టాలు ఎప్పుడూ ఎరగం. మావాళ్లు వాళ్లవాళ్లుకూడా పుట్టిన పదిమంది కానున్నారు. కలకల్లాడే తానుకూ కాలం గడుపు తున్నాం. ఆరోజున మంచు దట్టంగావట్టింది. ఆశే నా కడవకుండా అవ్వడవ్వడు బరువైన మంచు బొట్టను రాలుస్తూవున్న తులసిమోక్కును చూస్తూ దొడ్లో వరుండాలో కూర్చుండి లలిత. కళ్ళమ్మట కారిన వీళ్లు కాయతూనేవున్నాయి. దాని ముఖం చూలేక గదులో చాపమీదదండి పొరుగున్నాను. ఇద్దరం ఒక్కమాటేనా అడుకోలేదు; దగ్గరకొనేవ్వ నూలేదు. ఎల్లెల భీకరనిశ్చలత. కడుపులు కురి

పోతున్నాయి మధ్యాహ్నం తినింది. ఆకలి దప్పులు మరచి అట్టే ఉన్నాం.

ఇట్లుండ వీధిగుమ్మంలో అనగళు ఏడుపు విస వడింది. తడిబడుతూవెళ్లి రణభ్రమిసింది లలిత. “వామరా మా మధ్యం” అని భోరువసేపుచు లలిత ఒక్కో పడ్డాడు. అద్వితీయప్రేమతో అనగళు ఎదను పొత్తికొని లలితకూడ ఏడ్చు మొదలెట్టింది. నేనుకూడ దారికి లొంగిపోయాను. కాని ఈమారు ఏడ్చినతరువాత మాకెందుకో హృదయభారము చాల తగ్గినట్లనది.

రాత్రి తొమ్మిదింటికి అనగళు దాడివచ్చి “కలె క్షయగారి భార్యకూడ ప్లేటవచ్చి దనిపోయిన”దని చెప్పి “అనగళు వచ్చాడా? ఆనోలలో ఇతనిమాటే మరచిపోయాను” అని అడిగింది. నిద్రించుచున్నా దని చెప్పి వంటింది లలిత. నిజముగా అనగళు నిద్రించుటలేదు. “సింగ్ కహాచై?” అని నుద్దుచుచ్చి అడుగుతున్నాడు నమ్మ. నే నేమియు ప్రత్యక్షతర మిచ్చుటలేదు. మర్నాడు తిక్కిదరకు ఎక్కడరా లేదు. అప్పుడు అనగళు ఇక్కడ తప్పివనికాదు. ఎందుకో మా మధ్యమయమ పోగొట్టుకొన్నట్లయింది మాకు.

కొంచెము ప్రాదెక్కిన కొద్ది ఆకలివేయ తొచ్చింది నాకు. కాని ఏమీతోచక పడుకునే పున్నాను. పరిశుభ్రంగావున్న వసారాగో కుడిచి నవోలే కుడుస్తోంది లలిత. మొప్పటివాకా సింహం చింపిన కాకితాలతో ఇంతలోనుండే వసారా యిప్పుడు భయంకర పరిశుభ్రతను తొల్పింది.

“దున్న” అని కేకవినవచ్చింది వీధిలో. బల మిది “పయ్య”కు చీపురుమడమతో క్రిందికి పడ గొట్టి రెండవాయి కొనిపోయి పాలుకొన్నది లలిత. కొంతవేలెవాక కానిని వెళ్ళని పాలు, వారంకేతం సింహంకొసం చేసిన మినపసున్న కొంచెం తెచ్చి నావగ్గర పెట్టింది.

“మమ్మో?”

“అక్కలేదు”

“అల్లాగే ఉంటుంది. కొంచెం తిను”

“లింబాలెండి” అని ముఖం అటుతిప్పి వడి చెయ్యి వెనక్కుపెట్టి మీకొంగుకు తడుమకుం టోంది. కళ్లు కుడుచుకొనుటకని నాకు తెలుసుకు.

“నీకళ్లవలే మంచివికావు. అస్తమానం ఏదదకు మరి. ఏంచేస్తాం.....” అని యింకా ఏమిటో అనపోతూఉంటే నాస్వరం గద్దదమైపోయింది వెళ్లి రెండుకుంటులేనా కాలేదు, పరుగెత్తుకొచ్చాడు అనగళు. నయించక అక్కడే వడివున్న మన్ని కొంచెం లలితకిచ్చి “అనగళుపెట్టు” అన్నాను.

కొద్ది మంచాయమొక్క దగ్గరకు ఎరుకు తీసు కెళ్లి తినిపిస్తోంది. మధ్య మధ్య ఎక్కువైనదాన్ని నోట్లోనుంచితీసి చేత్తో పుచ్చుకుని మళ్లి నోట్లో పెట్టుకుంటున్నాడు అనగళు.

2

వదిరోజులు గడిచాయి. క్రమక్రమంగా తీవ్రత విధులన్నీ కొనసాగుతున్నాయి మాయంట. అనగళును చూచుకుంటూ కడుపుదుఖం క్రమక్రమంగా జయి స్తున్నాడు. ఇల్లాకిందగా వెల తిరక్కుండా కలె క్షయగాయ మల్లి పెళ్లి చేసుకుంటారనీ, ఆ యిల్లు విడిచి ఎక్కడికో వెళ్లిపోతారనీ చెప్పింది అనగళు దాది. గుండె గుభేయమన్నది మాకు. “అనగళు కూడా దూరాన్నిచ్చుకుపోతాడు కాబోలు దిక్కు మాలినచేత్తో” దనిపించింది లలితకూ నామాకూడా. ఆరోజు మళ్లి కళ్లమ్మట నిగ్గొచ్చాయి యిద్దరికీ. అంతో మరిచిపోవాలని పరువచెదని పుస్తకములనే మరల మరల పఠుతున్నాను.

కొంతవేలెవాక దావాయ కానున్నా “కొంచెం మంచిపిల్లియ్యి” అని వంటింటి గుమ్మంలోకి వెళ్లాను. చాచుఅన్నం నుజ్జాలాకలిపి అనగళుకు తినిపిస్తోంది. అనగళు కొంచెంతింటూ కొంచెం లలితమీద కొంచెం కిందపడేట్టు ఉమ్మునేమన్నాడు. నిర్భాంత పోయాను. “కురకకొంచ చేసేస్తున్నావు” అని సిం హాన్ని మందలించే లలిత కురకదైపోయింది! “లలిత! పిచ్చెక్కుతోందేమిటి?” అన్నాను రెండడుగులు ముందుకువేసి. అనగళును లాక్కుంటానని కాబోలు

తెదరుచున్నావో దగ్గరగా తీసుకుని "నిన్ను పెంచుకుంటాం" అంది చిరువత్సరతో అప్రెన్సు చూస్తూ లలిత, నాకేవీ చూస్తేనాలేదు. అప్పటి లలిత ముఖం చూడాలి కాని చెప్పలేదు. మత్స్యప్రేమ మూర్ఛిభవించి ఉంది. విశాల చించల సేత్రముల నుండి ఉజ్జ్వల దివ్యవర్ణము ముట్టిపడుతున్నది. అది చూసేసరిములనంతమ ముందినైచింది. సింహం చనిపోయినప్పటినుంచీ కాంతిరహితమని నా హృదయం బిక్కమారు చల్లపడింది.

ఏమోమట్లాడడండా వెనక్కికారాను. ఆనాడు రాత్రి చక్కయింపుతూ "ఆసాయాలు మర్రి కెళ్లాడతాట్టు" అన్నది లలిత. ఇదివరకే తెలిసిన ఈ మాటకు బాబుచెప్పలేదు నేను. కొంచె మూరకుండి కొంచెము దగ్గరగావచ్చి "అప్రెన్సు నువ కిమ్మని అడగండి రేపు" అన్నది. లలితవేపు చూచాను. అప్పటి లలిత ముఖం చూచినవాళ్లెవరూ ఆమె కోరికదాన్ని నిరాకరించలేదు. కాని నేను మాత్రం పైకి "నునవాళ్లు చూస్తే యింకేమన్నా ఉందా? కొంచు కత్తవుకున్నావు" అన్నాను. "సింహాన్ని నునవారేవరూ చూశేమకా" అంది. ఓహో! థగవాన్! మత్స్యప్రేమ కెట్టి దైర్యగాంభీర్యములను నమకూర్చినావు! ఎట్టి సమయమూర్తి కోపగినావు! ఎట్టి యనంతకేతుల నిచ్చినావు! ఇన్నియునిచ్చి మాసింపాము నేలలాసికొంటివి?!

నేతేమియు చెప్పలేదు.

తెల్లవారకమునుపే లేచింది లలిత.

"నాశృసామాసంకా వల్లిపోతోంది. బల్బు చ్చాయి." అని ఆత్మంతాత్మతలో ఎన్నడూ నా నిద్రను భంగపరుపుచి లలిత కొట్టిలేచింది. నేను లేచి దంతధావనం చెయ్యకుండానే ముఖం చన్నీటితో తుడుచుకుని, తురక అధికార యనుగ్రహమును సంపాదించునలెనని వాల్మీకిల కైతముకొని ధరించుట కింకను నీనుపోకుండుటచే మువయ్యగములోలేని టర్నికలోపీ దులిపి కుచ్చునవలించుకుని కలెక్టరుగారింటికి వెళ్ళాను. కాని ఏమిటి చెప్పడం? మిలిడ్లను మాకిమ్మంటే ఏకండ్రి యిస్తాడు? ఇంకెలో అప్రెన్ ఎక్కువనుం? చదుగునవచ్చి నా చంకక్కాడు. అతన్ని ముద్దాడుతూ "అప్రెన్సు మాకియ్యండి. పెం

చుకుంటాం" అన్నాను. తన విశాలభవనములో నిండియున్న సామాసంతకును క్రొత్తయింటి ఈచిర మలములగు నియమించి, అప్రెన్సుమాత్ర మెక్కడ నుంచవలెనో తెలియని కలెక్టరుగారు ప్రయత్న ముతో నవ్వే ఆశతో పెదవులు విచ్చి "మీరు హిందువులుకా?" అన్నారు.

విధూరితో నిండిన బడుగుదేహముతో, మోకాళ్ళవరకు క్రేలాడు జడలతో కాకికొబ్బరిచిప్పను లెండు చేతులతోను చట్టుకొని ఒకలైరాగి ఎదురుగ నున్న యింటివాకిట చిచ్చిమువకై వేదియున్నాడు. వీటితోనిండిన తోటతిరులభారమున ప్రంగుడు ఆ యింటిలోనికి పోవు 'చిన్న' మహమ్మదీయులకు వీరు పోయినవాడు "యేమకాన్ మెయిస్టర్స్ హై" అన్నాడు. "హిందూనై - ముసల్మాన్ నై ఏక్ హి ఆదిమి హై" అన్నాడు లైరాగి.

కలెక్టరుగారూ నేను ఈ కడమాట వచ్చిన దిక్కునకు మాదృష్టులను మరల్చితిమి. మరల ఒకరి ముగము వొకరము చూచుకొంటిమి.

"నిజమేనండీ?"

"చిత్తము."

"మీభార్య నడిగితిరా?"

"ఆమె చంపినది."

"మీకు శీతమెంతో?" అన్నాడు కొంచె మాళ్ళ ర్యముతో.

"ఇప్పుడు 35 యాపాయలు. వచ్చే ఫసల్లో 10 ఎక్కువవుంది"

"మీరేమి వదువుకున్నాడు?"

"లి.ఎ ప్యామెంటును." బోడులు పైకిదిరిచి "సరే తీసుకోండి. అప్పుడప్పుడు మాకు చూపండి." అన్నాడు. మహాభాగ్యమల్పివట్లు సంభవించి ఒక్క చురుగునపోయి లలిత కీకుధవార్తచెప్పాను. ఆనాడు సింహాన్ని బాక్సున్నట్లే తీసాడు. అప్రెన్సు బాక్సుంది లలిత.

నుగువాడు టపాలో మాటపాతికయాపాయల శీతపు పనికి కలెక్టరాఫీసునుండి ఉత్తరపు వచ్చింది నాకు. కలెక్టరాఫీసుకు దగ్గరగా యిల్లు మార్చాము. అక్కడను వల్లినప్పట్నించి అప్రెన్సు సింహం అని పేకెట్టింది లలిత.

[అశోకవృక్షముక్రింద ననంతదుఃఖాక్రాంతమును నీగ—అనుకూలంబగువేళ గుర్తించినాడు నవవ
తనయందుఅంగుళియక మొసంగినాడు కీతకు—నీతమనస్సు మృదువున్నది; భావములపై భావము
లుదయించినవి—ఒక్కమాటుగ వెలియచ్చింది, అక్కగతంబగు భావవరంపదను]

నేనుమె రామభూపతికిఁ జెప్పవడేటికి, లక్ష్మణుడు న
న్నేమనినాడో యేమొ, యెటులెంచెనో నాపరునఁపువల్కు,లా
హా! మృగమేగతిస్సలిపె? నయ్యయొ, దానినిబట్టనేగిశ్రీ
రాముడు ఘోరపాతకవిరాముడు గానిలేనేమొ చెప్పుమా.

అతఁడు మృగంబువెంటను వనాంతరసీమల నేగియేగి యే
గతిఁ గడతేర్చెదాని; నదికాయుమువాసెనె, నారఁడేమనె
“నతివిడనాడివచ్చి తనుజా” యని లక్ష్మణు బల్కినాడె? ను
గతులను తెల్పవేమిటికి గాదగుకార్యములేమి ముద్రికా!

బహుసువిధేయమూర్తి, హితబంధుఁడు, లక్ష్మణనద్గజాఘ్నిఁడో
విహితమహోపకారి వినిపి చిన పల్కులఁద్రోసి పుచ్చి
న హృదయనాథుఁడో బోసఁగనాయెను కీడనియొచి యాతని
యహమిక దోసపుం బలుకు లంటిని గొన్నిటిసవ్వు డూర్మికా.

ననుచునుసంబు బాయక యహారతము వ్రకువ్రేమఁజూచి నె
మ్మనమున; సంతసంబున నమూనుపల్లెలఁ దమ్ముచుండు నా
ఘనుఁడు రఘూత్తముఁడిపును గ నల శీతలవాయువీదికా
జనిత మహోగ్రతాప మెటుపై చుచునుడెనో డెప్పుయూర్మికా!

అనవసేమ నెవ్వలొఱపై గనుపట్టెగ నున్న నంక భా
గాననువ్రేమఁ కేక్కికొని కైత రచించెడిలాగు బల్కులెం
తేనియు విన్నుచున్మిగులఁ దేకునముంగురులంటి దిట్టనా
యానవమోహనాంగుని సుహ స్తపువ్రేలికి—నీదునిల్వకు
ఔనొకొసేమము లైరియనొగద నీనుపలండు నూర్మికా!

అంతగ రామభూపతి వనాంతరసీమలఁదిర్గితిర్గి “నా
యింతిని గాంచగాగలనె యింకెటనేరియు” నంచునెంచి బ
ల్వంతల గుడుటల్లనుట; వార్నిధిదాటి శ్రమంబుఁజూడకీ
ప్రాంతమున న్నునున్వదకువచ్చితె తెల్పవడేమిముద్రికా!

భర్తను బాసియివిధిని బాడగులంకను గుందుచుంట నా
యూర్తిని బోనడంపడగు నట్టివి;—మోదము గూర్చు జాలునే
వార్తలఁ దెచ్చినావో; గన వచ్చితోయూరకరి కహస్సవై
బూర్తిగదెల్పు మీయెడలఁ బున్నము గల్గును నీకునూర్మికా !

పతి యరు దేనాడ ! గల్పప్రాంతములెల్లను సాచిరాగ నా
వతి నొసంగ లక్ష్మణుఁడు నా విషయంబునువాలకించి న
మ్మని నిటకేగుచుచెనే యమానుష కృత్యములనొప్పవర్చు వీ
డతివను మూర్ఖతం గొనెవటంచు నెఱిగిరె తెల్పు మూర్మికా !

ఉగ్రిధనుర్వీభేదనము నొప్పినవట్టునుఁ జూడనాదు పా
ణిగపా బోత్సవంబునన నీ చెలిమందితితోల్లినను; నే
చుగ్గ నిశాచరాధముల యొద్ద నిఖండవిపాద మొది య
త్యుగ్ర విపదశస్పృదలు చుండెడువేళను నీవులోన న
వ్యగ్రమతిందలంచి నను నాదరణస్మనుఁగ వచ్చితో.

నీదు ఋణమ్ము దీర్పగలనే యిక నెన్ని యుగాలకేసి; యా
హా ! ధవుక్షేమవార్తల సహాయతఁ బ్రాణమునిల్పినావు; య
త్యదరబుద్ధి నాశాటకపార్షిశలు స్వహుయోజనంబు లు
త్పాదితప్రేమభావమును బాంశ దిగ్విజానవీవు; గై
కోడగు నీకునీయెడలఁ గూర్చెడు మత్ప్రీతివంధనంబులకో.

చీ క టి

మాదిరెడ్డి సూర్యనారాయణరావుగారు

సీ. గగనాంగనామణి కన్నుదోయికి నద్దు నాడెంపు కాలాంజనంబనంగ;
సతిశేషులొచ్చెపు చొర్యంబు చేసెడి తస్కరాలికి శుభదైవమనంగ;
శ్రీఘ్రుఁడె నీడముల్ తేరఁ గోరుచునుండు శకుణగణానికి శత్రువనంగ;
అభిసారికాగృహభ్యంతర సంచర జ్ఞాదులకుఁ మీత్రసదృశమనంగ;

కాలకంఠ నీలకాలమై కార్తికా

నీలతనువుభాతి నెగడునిరులు

పదిదిశలనువేగఁ బ్రాకిపోయెనుఁగను

ప్రాణికోటినింద పరువుచుండ.

దేవుడు

శ్రీమతి వెంకాయమ్మగారు

కళకు తెలివినవచ్చిన నాటినుండియు 'భర్త దేవుడు' అను శబ్దముల యుంకారము వీనుల విందగుచుండెను. తన సోదరీమణుల నివాహ మగునపుడుగూడ ఆమెతల్లి యీ సాతమునే బోధించెను. తన సోదరీమణులు అత్తవారిండ్ల కేగునపుడుగూడ ఆమె యీవనిత్రవాక్కులనే వినియుండెను. 'భర్తదేవుడు' అని యీమె భావించునాగెను. ఇదియొక మహా మంత్రమైయుండెను. నివాహ సూత్రముతో బంధింపబడు ప్రతిబాలికకు ఈ మంత్రము యొక్క. దీక్ష తీసుకొనుటయు జీవితపర్యంతము దానిని జపించుటయు నవసరమై యుండెను. ఈ విధమైనవాతావరణలో పెరుగు అన్యబాలికలు ఈమంత్రమును వినినను, మరల మరచుచుండిరి. మరికొందరు దానినివిని నవ్వుచుండిరి. వారి మనసులలో దీనియందు ఉపేక్షగాని అసహ్యతగాని కలిగి నందునగాదు. మరెందువలన? దీనిని అనగా నీమంత్రమును ఒకనిధమైన యాచారమని భావించినందున ఈగీదెసగీత దాటకుంటయే ప్రతిస్త్రీయొక్క జీవితపుకర్తవ్యమని వారు భావించుచుండిరి. కొందరికు ఈమంత్ర మందలి భావమును గ్రహించుట, యొక యబోధబ్రాహ్మణునకు భగవద్గీతయందలి శ్లోకముల గ్రహించుటెంత కష్టమో యంత కష్టమైయుండెను. కాని, గ్రహింపజాలక గూడ ఆబ్రాహ్మణుడు నిత్యము దాని జపము చేయుచుండును. అట్లుచేయుటతో వానియంద్దేవుడు ఇచ్చుట అనన్యకమనియు

తదుపరిలోకసౌఖ్యములబ్బువనియు ఇదేవిధ మున నాబాలికలుగూడా ఇహపరలోక ములకై ఆ మూలమంత్రమును జపించు చుండిరి.

కళ యీ బాలికలకంటె కొద్ది భిన్న మైనది. ఆమె యిట్టి ప్రశ్నలకై లోలోన తర్కించుచుండెను. ఆమె దేవతల విషయమై వినియుండెను. కొందరిపేరులమాత్రమే యెఱిగియుండినను హిందవులకు ముప్పది మూడుకోట్లదేవతలు గలరని ఆమెకు తెలియును. ఆమె వినియున్నవారినిగురించి విచులముగా వినియుండెను. ఆమె తనసోదరీమణుల యొక్కయు సోదరీమణులయొక్కయు భర్తల నుడచూచియుండెను. ఈ భర్తలయొక్కయు ఆదేవతలయొక్కయు సమావేశమేమి యాయనియీమె పలుసార్లు విచారించెను. దేవతలు ఏదియైత యశమైన కార్యమును సాహసకృత్యములను చేసియుండిరి; కాని యీ భర్తలలో అట్టి కార్యములచేసినవారు అత్యల్పము. దేవతలపూజ అందరును చేయవచ్చును గాని భర్తల పూజతేయుట మాత్రము వారి భార్యలకు మాత్రమే కర్తవ్యమనుకొనిరి. నివాహమైనంతి మాత్రమున ప్రతిపురుషున కును తన భార్యకు దేవుడగు నధికారము గలదు. అట్టిచో నివాహమైనతరువాత తన భర్తకు తాను దేవియగు నధికారమెట్లు గలుగదు? దేవతలభార్యలు దేవులని యని పించుకొనుటెందున? ఈ సరదేవతల భార్యలు అవదనమండి నంచించబడు

మొదటనే ఇదంతయు కనోచరముగానున్నది. లింగభేదమే ఏటన్నిటికినిగారణమా? పురుషులు మాత్రమే యీవదవని గ్రహించనర్హులుగాని స్త్రీలుగారా?

నిత్యము నిట్టి తలంపులు కళయొక్క మానిసము నాక్రమించుచుండె. ఆమె వాటిని తర్కించుకొనుచుండును. కాని, సంతోష జరితమగు ఏనిర్ణయముపైకి రాకాలకుండెను. ఒకదినమామె తన తల్లితో నీ విషయములపై వాదములుజేయ సాహసించెను.

“అమ్మా!” ఆమె యనుచూనించుచూ పిలచెను. తల్లి యామెనై పు నొచ్చెను. ఆమె కన్నులు కళయొను యదగునోయని ఆకన్నుల బ్రక్కింపుచుండెను.

“భర్త దేవుడగుదా?”

“అవును”

“అందరి భర్తలును?”

“అందరి.”

“వారెల్లున్న నునరే?”

“వారెల్లున్న నునరే. ఎవరు సూత్రధారణ జేసిరో వారెల్లున్న ను నరే స్త్రీకి నదాదైవము.”

“స్త్రీ వారి దేవిగాదా?”

“భలే, యిదియెట్లగును? స్త్రీ తనభర్త యొక్కచరణదాసీ గాగలదు.”

“భర్త కీతయున్న తపవవియు భార్య కీత నీదపవవియునా?”

“ఇది భర్మశాస్త్రముల యాజ్ఞ”

“ఇది మార్పుజేదజాలదా?”

“ఎట్లు మార్చుచున్నావు? భర్మగ్రంథ

మూల విషయములుగూడ మార్పుజేందునా? మార్పుజేందునది భర్మమెట్లగును? పూర్వపు పెద్దలనాటినుండివచ్చు మర్యాదను సదా పాలింపవలసిందే. జాగ్రత్త, యిట్టి మాటల నెన్నటికిని పెదవిపైకి రానివ్వకుము. శాస్త్ర విరుద్ధముగా మాటలాడువానికి సరకమందును స్థానములేదు.”

కళ మానముదాల్చెను. “భర్తదేవుడు” ఇది భర్మశాస్త్రముయొక్క యాజ్ఞ. భర్మ శాస్త్రపువాక్కు అవివాకము. దాని నెవ్వరు మార్చజాలరు. ఆమె మరెప్పుడు ఈపధమైన జ్ఞానజేయలేదు ఆయాచారమును తానికపాలింపవలసియున్నదని నిర్ణయించుకొనెను.

2

కళయొక్క వివాహదినము సమీపించెను. తనకై యేదేవుడు నృత్యంబలడుచుండెనో యాదేవుని విషయమై యామె కేమియు తెలియదు. ప్రజలు తాము పూజించు దేవతల విషయమై ప్రధమమున కొంచెమో గొప్పయో తెలిసికొనియుండురు. ఒకడు వాని గుణములపై ముగ్ధుడై యాదేవుని పూజించును. మరొకడు దానివలనగిలుగు నుపకారముపై యాశగతిగి యాదేవుని భక్తుడగును. తాని కళకు తనదేవుని గుణముల నూర్చిగాని వానివలన గిలు'బోవు నుపకారములగుంచిగాని తెలియదు. తనతల్లి యామె హృదయమందు నొకయజ్ఞాత అదృశ్య దేవునియడల యంధభక్తి భానమును పెంపొంద జేయుచుండెను. ప్రతిఃపరివాహితయుకతికి నిచ్చు మూలమంత్రము

యొక్క జీవోపదేశమునే యామెకూడ కూతునకు తెలియజేయుచుండెను. “భర్త దేవుడు.” “భర్తదేవుడు” అను శబ్దం కళ యొక్క కర్తవ్యములయందు ప్రతిభ్యవించుచుండెను. ఆమె తన బంధుబంధువులకు వేరే తన దేవుని వెంటవెట్లనవును నయితేము ఆమె తల్లి తన చెవులతో మరల నా మంత్రమునే యూడెను.

“బిడ్డా, ‘భర్తదేవుడు’ ఈమాటనవు మనూమరుచుకు.”

“ఆయనఎట్లున్నను సరే?”

“ఎట్లున్ననుసరే.”

“దురాచారియైననుసరే, త్రాగుబోతైననుసరే, వ్యభిచారియైననుసరే?”

“దేవునిదోషములు జూచుటకు భక్తుని కధికారములేదు.”

“ఆయనయొక్క పూజకీయుటయే ఆమె యొక్క ధర్మమా?”

“అవును. ఆమెసర్వస్వమును ఆయనకు భారబోయునుగాని యేవెన్నుప్రాప్తికొరకును ప్రత్యాశమాత్రము గలిగియుండజాలను. ఆమె వద్ద నున్నదంతయు తన దేవునిపూజ నిమిత్తమే.”

“దేవునికేవలము యావశ్యకమో దానినే యర్పించుటావశ్యకమా?”

“దానినే.”

స్త్రీరూపేణ యామెకేది ధర్మమో యా యుపదేశము దొరికినది. ఆమె దానిని గట్టిగా ముడివైచికొనినది. ఏదైనా వాద వివాదమునకుగాని తర్కించుటకు గాని

యామె కధికారములేదు. అచ్చటఅంధ శ్రద్ధమూలముననే పనిగాగలదు. ఏకవిధము స్వకీయముజేసికొన బోవుచున్నదో యచ్చట తర్కముకుగాని, యవిశ్వసమునకుగాని స్థానములేదు. ఏటివల్లనైతే యాశీవిధమే నష్టమగు భయముగలదు. తనతల్లి జూపిన మార్గముపై కన్నులు మూసికొనిపోవుటయే యామె కిర్తవ్యము. తన సర్వస్వమును, తన యాత్మను, తన శరీరమును, ఏటన్నిటి కంటె మరేమైననున్నచో దానినిగూడా ఆదేవుని యిచ్చాచుసారము నిశ్శబ్దముగ సర్పించుటయే యామె ధర్మము. ఆమె యా కర్తవ్యమును నెరవేర్చుటకును, ఆ ధర్మమును పాలించుటకును ప్రతివబూనెను.

3

కళ యల్లివారింటికి వచ్చినది. ఆమె భర్త మధ్యవయస్కుడు. ధనవంతుడు. ఇట్టి వివాహములలో నడివయస్సు, ధనము ఈ రెంటికిని గాఢసంబంధముండును. వయస్సింతే యాధిక్యమైయుండునో ధనముకూడ అంత యాధిక్యమైయుండవలెను. నభుప్ర, నభుప్రయొక్కతండ్రి, వరునియింటియందలి ధనరాసిని చూడగనే వరుని వయస్సుయొక్క లెక్కను మరచెదరు. అరువదివత్సరముల వయస్సు, వారిదృష్టిలో ముప్పదియై యుండును. యదార్థములో నభుప్రను మనుష్యున కిచ్చి వివాహము చేయుటలేదు! ధనమున కిచ్చి చేయుచున్నారు. ఇట్టివివాహమే కళది గూడాను. ఆమెభర్తయొక్క వయస్సు వృద్ధు డనదగునంత కావప్పటికిని కళయొక్కతండ్రి,

వరుని భవనును నాదియేయూమె నాయన
కీచ్చెను.

ఇట్లున్నప్పటికి కళ, తనతిల్లి తెప్పిన మం
త్రము ననుసరించియే తనవతితమును గమన
జూచుచుండెను. తనభర్తను వాస్తవముగా
దేవుడనుకొని పూజించ గోరుచుండెను.

వివాహమై కళ యల్ల వారింటికివచ్చిచాలా
రోజులై పడి. నేటివరకు తనవతినుండి యొక
న్నేహద్వక్కువైనను, లేక యొకప్రేమశబ్ద
మైనను అమెకు లభింపలేదు. ఆరోజు
సంధ్యాసమయమున నామెవంటజేసెను.
ఆవంట చాలాప్రేమతోను అవధానము
తోను జేయబడెను. వంటసిద్ధముజేసి కళ
వతికొరకై యెదురుచూచుచుండెను. సమ
యముగడిచుచుండెనుగాని పతిదేవుడు రాదా
యె. ఆయనరాకలో నింత యాలస్యమైన
దిదే ప్రథమదివసము. పరిపరివిధములనాలో
చించుచూ కళనంటయింటనే పీటపై కూర్చుం
డెను. ఎనిమిదిగంటలు, తొమ్మిది, దివరకు
పడి! ఆమెయట్లే కూర్చుండెను. ఇంతదనుక
రానికారణ మేమైయుండవచ్చును? ఒక్కొక్క
తూరి వ్యాకులయగును: మరొకతూరి తానే
సమాధానము చెప్పుకొనును. పదికొండు గం
టలు. ద్వారము తెల్లమాయెను. అమె పరు
గెత్తివెళ్లి ద్వారముతేరచెను.

ఆమెచూచిన దృశ్యమువలన కింకర్తవ్య
విమూఢమయ్యెటయ్యెను. అమెకు తనవతి
దేవుని ఈ దశలో చూచు ఆశలేదు. ఆయన కాల్లుకుక్కుచు లేచుచు పడుచూ
వచ్చుచుండెను. నేత్రములు ప్రవృత్తి అగ్ని
కణములయ్యెను. చెప్పగోరునది స్పష్టముగా

చెప్పబడుచుండెను. తనవిషయమైగాని యిత
రులవిషయమైగాని తెలివితేకుండెను. బాగా
త్రోగయుండెను.

కళయొక్క ప్రాణము లెగిరిపోయెను.
ద్వారము బంధించి పతిదేవు నింటిలోనికి
జెచ్చెను. మంచముపై పరుండజేసి శీతలజలము
ముఖముపై జల్లి గాలివిసరసాగను. అదేవుడు
మండిపడెను.

“ఏమియు చేయకుము, ఇటునుండి
లేదిపోయ్యు.” ఆయనపెద్దగా కర్కశవ్వర
ముతోజెప్పెను.

“తమమన స్పెట్టుటన్నది?” కళ యడి
గెను.

“నీవు నన్నిచటనే వదలివెళ్లుమని చెప్పు
చున్నాను.”

“తమమనస్సు స్థిమితమైన విమృతనే
బోయెద.”

“నామనసు శాంతించుట నే గోరుటలేదు.
నేను నిద్రించెద.”

“ప్రక్క బరచెడనా?”

“వద్దు”

“అయితే కొంచముభుజించి నిద్రించుకు
భోజనము సిద్ధమైయున్నది.”

“భోజనము పొయిలో బారవైచి పైన
నీవుగూడ బడుము.”

ఇట్లుజెప్పి యాదేవుడు మంచముపై పవ్వ
రించెను. కళగూడ భుజింపలేదు. చాలసేపటి
వరకు కళయశ్రువుల రాల్చుచు ఈదుర్ల
టనను గురించి చింతిల్లుచూ గూరుచుండెను.
అమె దేవుడని భావించి పూజించగోరు వ్యక్తి

యే యీవ్యక్తి. ఆమెకు తనదేవుని పైనను తనపైనను అసహ్యము గలుగపొగను. కాని యీమెకు మరల ఆమంత్రిమె—“దేవుని దోషములు జూచుటకు భక్తుని కధికారము లేదు”—జ్ఞాపకమునచ్చెను. ఆమెతన వివశ త్వముపై నొకదీర్ఘ నిశ్వాసమును విడచి యొక ప్రక్కకొరగెను.

౪

ప్రారణకాలమయ్యెను. దేవునినిపా దిగి పోయెను. కళభోజనము సిద్ధముజేసి దేవుని ముందుంచెను. కొంతదనుక మభయములు విశ్లేష్టమై యుండిరి. తదుపరి కళ సాహసనం చయముజేసుకుని రాత్రివిషయమును హెచ్చ రించెను.

“తాము మద్యము గ్రోలెదవని యింతకు ముందు నాకు తెలియదు.”

“ఇదివరలో తెలియక పోవచ్చునుగాని యిప్పుడు తెలిసినదిగదా?”

“అవును, కాని.....”

“కాని?”

“కాని, యిదిమంచిదిగాదు త్రాగుడు మానివేయండి.”

“మానవలెనా? ఎందువలన?”

“ఏలనన, యీవ్యసనము మంచిదిగాదు. నే రాసంతవరకు మీయిచ్చ వచ్చినటుల జేయుచుండిరి. కానియిప్పుడు.....”

“ఇప్పుడేమైనా మార్పుగలిగెనా?”

“ఎందుకుగాదు? తమ జీవితములో నిప్పుడు నాజీవితముగూడ బంధింపబడి యున్నది.”

“నీజీవితము బంధింపబడినది యింటి

లోవలి నిమిత్తమేగాని యింటిబయటి నిమి త్తముగాదు. ఇంటిబయట నేనే సమస్త మునై యున్నాను. ఇష్టమొచ్చినది జేయ గలను. నిను వివాహమాడినది నా పను లలో చలహాజెప్పెదవని గాదు. ఇంటి కావలిగాది యింటిని చక్కబెట్టెదవని. నీవు కోరునదంతయు నింటనున్నది. ఇచ్చ వచ్చినది తినుము. ఇష్టమున్నది త్రావుము. కోరినది భరించుము. కాని యిదంతయు నింటియందలివరకే. ఇంటిబయటిచింత నీకు వలదు. నామాట నీకేదైనా యిష్టము లేనిచో కన్నులు మూసికొనుము, నోరెత్త వద్దు.”

“నోరెత్తవద్దా? సమస్త విషయముల జూచుచుగూడ గుడ్డినై యుండవలెనా? ఎటు లైనను తమ పత్ని నే గదా!”

“నీవు నా భార్యననునది పరియేగాని నే నెవరినో తెలియునా?”

“వతి”.

“ఎవరు?”

“దేవుడు”.

“దేవునికింట భగవంతుడు గొప్ప. దేవు నికేమి యధికారముగలదో తెలియునా?”

“పూజ”.

“మంచిది, యిదియే కర్తవ్యము. నిశ్చ యముగా నావిషయమై కొంచెమైన విచారించక పూజచేయుము.”

కళ నిశ్శేష్టమయ్యెను. ఏమి చేయ గలదు! ఏ మూలమునోపదేశము ఆమె కిదివరలో లభించెనో దానికది పునరావృత్తి.

గీ

విషయ మభివృద్ధి జెందుచునేయుండును. కళయొక్క- తండ్రి యేధనముకొరకు కళను ఆదేవుని కర్పించెనో యాధనము ఇప్పుడు లేదు. కళ తన యావత్తవిధమును ఏదేవుని కొరకై దేవాలయమును నిర్మించెనో యది గూడా ఖాళీయయ్యెను. కళయొక్క దేవుడు మరొకరిపూజ సధికముగా ప్రేమించుచుండెను. కళకు తనకు నేమియు సంబంధము లేనటు లాయన యచ్చటకే వెల్లి విరాజ మానుడయ్యెను. ఆయనకు కళయొక్క పూజ యిష్టములేదు. కాని కళకమాత్ర మాయన ధర్మనమొసంగినా జాలు. కళ కందునిమిత్తమగుడ తిరుగవలసివచ్చెను. ఆమె భర్త ఆమె దేవుడు! ఆయన సంతృప్తి కొరకై యామె యేమైనను జేయవలయు నను యువదేశము పొందియుండెను. ఆయన పూజయే, యాయననేవయే చేయుట తన యొక్క ధర్మమని యామె గుర్తించెను. ఆ ధర్మము అవినాశమైనది, అఖండమైనది. అపరివర్తనీయమైనది. కళ యాధర్మమునకు బద్ధురాలై యుండెను. ఇందువలన ఆ రాక్షస కృత్యములుజేయు నాదేవునకుగూడ బద్ధురాలై యుండెను.

ఒకదిన మామెకు దైవదర్శనసౌభాగ్య ముచ్చెను. ఆదినము కళ తన హృదయమంతయు విప్పినాని ముందుపెట్టెను.

“మీరు నన్ను ఈవిధముగా త్యజించుటకు నేనేమి యపరాధముజేసితిని. తమను దైవముగా దలంచి సహృదయముతో, విశుద్ధసంకల్పముతో పూజింపలేదా?”

“పూజింపి—గాని?”

“కాని”

“నాహృదయ మాపూజచే సంతృప్తి నొందదు.”

“నాపూజచే సంతృప్తినిందరా? ఒక సద్యోశీయయైన తమ ధర్మపత్నియొక్క యదార్థపూజవలన సంతృప్తిగలుగదా?”—దేవుడు మాటలాడలేదు.

“ఏమి!! యా వారాంగనయొక్క పూజచే సంతృప్తిగలుగునా? ఆనందముగలుగునా?” అని మరలయనెను.

“కళా, యది హృదయముయొక్క భేదము.”

“ఆ వారాంగనయొక్క పూజలో నేమి విశేషముగలదు?”

“హృదయమును తనవైపున కాకర్పించు విశేషముగలదు.”

“అది బహుశ కలలలనగానందున నట్లుండవచ్చును. ఏలయన, నామె యొక టవస్తువును, రూపమును, యావనమును, సతీత్యమును జేరమువలె నమ్మినేయును.”

“పూజగూడ నొకజేరము. పూజయందు గూడ దేవునికి వాంఛితపదార్థము లావశ్యకములు. అపదార్థము అధికముగా దొరకు స్థలమునందలి పూజనే యాయన ప్రేమతో స్వీకరించును.”

“పూజగూడ నొకజేరము” ఈమాటను తన దేవుడు లేచి వెల్లినమీదట కళ యాలోచించసాగె. యదార్థహృదయముతో, జేయు పూజ కేమియు విలువలేదు. బాహ్య డంబర పదార్థములనే యందరు ప్రేమింతురు.

“మంచిది దేవా! నీకష్టమైన పదార్థములనే నమగూర్చెద. ధర్మవాక్కునే వల్లించెద. శాస్త్రముల యాజ్ఞను సమ్మతించెద. ఆ సాతముదనుక దేవుని ప్రసన్నునికేయునుపాయ మూలోచించెద ధర్మము! దేవుడు! పూజ! భేరము!”

ఇట్టి సమయమున నామె ముఖముపై హాసమును నేరిములలో న్నశ్శవులును గలవు.

దేవునియందు వరముల నొసగుశక్తి యున్నంతవరకు పూజారితన తన ముగ్ధములతో పూజకేసెను. కానియెప్పుడు ధనమును వరమునగు శక్తికీర్తించెనో యప్పుడు వారాంగన దేవుని దేవాలయమునుండి పారద్రోలెను.

తిరుగుచూతిరుగుచూ దేవుడు రెండవ ద్వారమునదటెను.

ద్వారము విడిపోయెను. తలవాల్చి దేవుడు కుర్చీపై వాసీరుదాయెను.

“మద్యము”! — ఒకచిన్న గిన్నెనుముందుంచి యొకయవలియనెను.

దేవుని నిద్రభంగమయ్యెను. కన్నులపై కెత్తిజూచెను. ఇదేమి? మరలకన్నులు పై కెత్తిచూచెను.

“కళా!”

“అవునునేను సూర్య పూజారినిరూపములోనున్న కళను”

“నేనేమిచూచుచున్నాను?”

“ఏమి తమకీరూపమునచ్చలేదా?

తమకీరూపమునచ్చునని సెలవిచ్చియుంటిరి గదా!”

“ఓభగవంతుడా! నివికృష... .. ఒక్క... ..”

“... .. వేశ్య!”

“కాదుకళా, నీవునాభార్యవు. నాభార్య వేశ్యయా?”

“ఏమియిప్పుడేదేమి? యితరవేశ్యలు గూడ నొకరిభార్యలేకదా! మీశుగావలసినది పూజారూపముగదా! మీశుగావలసినవి. రూపము, కువాసనలు, కులటతనము, బాహ్యహావభావములు! దా! అవిమీకిప్పుడు దొరకుచున్నయవి. నేటివరకు అన్యవారాంగన ప్రసాదించుచూనచ్చెను. నేడుమీభర్త వత్నియే వాటినిఒసంగుచున్నయది.”

ఆమెనమీపించెను. దేవుడు రెండుదేతులతో తలబట్టుకొని యూలోదించపాగెను.

“అలోదించునదేమిటి? మద్యమునుసేవించుచు. నేనైతే చాలాదినములనుండి యీ రోజును ప్రతిక్షించుచుంటి. ఇంటియవలినా పూజపనికిరాలేదు, ఇచ్చటనైనను స్వీకరించుడు.”

“మూట్లాడబోకుముకళా! హా! ఏమి నే నిట్లుకేదితివి! నాపాప మీ ప్రకాగముధలించునని నేదలంచనైతి. ఎట్టియధర్మముచుకేసితిని?”

“అనర్థమెట్లు? ఇది పెద్దశాస్త్రముల యాజ్ఞ! ప్రాచీనప్రథ! పతిదేవుడు, పత్నిదాసి. ఆయనప్రీతి ఇచ్చనద్వినటుల కేయవచ్చును. ప్రతిమాత్రమేవిధమునైన, తానేమైననుపరే పతిని సుతుష్టునికేయుమార్గము వెదకివలయును; ఆమె యేమైననుపరే!”

“దీనినినీవువిశ్వసించెదవా?”

“అవును. నాకు బస్మనుండియు నిదే నేర్ప బడినది.”

“ఇప్పుడు కూడా నిశ్చయించుచుంటివా?”

“అవును.”

“సత్యముకేప్పుడున్నావా?”

“దేవునియెదుట ససత్యమెట్లు తెప్ప గలను?”

“ఇప్పుడు కూడా నన్ను దేవునిగా భావించు చుంటివా?”

“అవును.”

“నా కొరకై నేగోరినది కేయగలవా?”

“చేయగలను”

“అదొరకతనకార్యమైనను సరే?”

“ఇప్పుడునే తేసినదానికంటె కతినకార్య మేమియుండుగలను?”

“మృత్యువు.”

“కాదు.”

“అయితే నాతోగూడ నానంతుష్టికొరకు

మరణింపగలవా?”

“సంతోషముతో?”

“రెండుగిన్నెలు మద్యముతోనింపుము” కథరెండుగిన్నెలను మద్యముతోనింపెను. భర్త రెంటిలో యేదోనొకచూర్ణమును గలిపెను.

“తీసికొనుముదీనిని”

ఉభయులు గిన్నెలనెత్తినోటవిడుకొనిరి.

“తోడుతోడుగానరకము నకు” — పతి యనెను.

“దేవునివెంట నెచటికై నానరే!”

“దేనిని ఈ జన్మలో ఈనమాజములో చేయజాలమైతిమో దానిని ముందరిజన్మలో మరొకనమాజములో కేయుదుముగాక!”

ఉభయులునుగిన్నెల వదలిరి. ఉభయులును ఒకరుమరొకరి హస్తములగ్రహించిరి. ఒకరిమొగమువంకనొకరు జూచుకొనుచూ విషపాత్రలను జారవిడచిరి.

(“ఛాండువండి”)

వాసంతసంధ్య

శ్రీవసంతలక్ష్మిమ్మ గాక్షిమనోజ్ఞ మధురతరకాముదీనిభ చుండహాస రుచులపులకితమై సాంధ్యరోచులందు చిలగి కోకిల గానముచేయసాగె. కుసుమసారభమునుమోసికొనుచు జనుల కాలుముల కతిహాయినిగలుగి కేసి కొలనిజలములపైనుండి కొనరికొనరి మలచుపవమానబొలుండు మసలుచుండ పూతరెరుగితపంబులు భూజములకు సుమలతలకు సత్యంతమాశోభగూర్చ

శ్రీమతి రత్నా పరిగారు

దివ్యసౌందర్య కాంతులతేజరిల్లి బంగారుమలాముచేసినభంగిదనరి మాధవీలత యొకతీయ మావిమోక జట్టుకొని సుమములతోడనుందరియగు కాంత యనుకూలుండగుతపకాంతుగాధ తరవరిష్వంగ మొనరించుకరిణీసుండ ప్రేయసియుప్రియుఁడు తమప్రేమభరిత హృదయభావాల సొంపొరులెరిగికొనుచు కుసుమసంజరులనుమాలగూర్చుకొనుచు పూవుడేరాలలోప్రొద్దువుచ్చినారు.

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారి వ్యాసరచన

వ్యాసరచనయనగా - సేదియేనోక విషయమును కానుగఁబరికిరించి, చక్కఁగఁజర్పించి, వివిధాభిప్రాయములపైఁలఁ గ్రోడ్చికరించి వానిని వివేకముతో నిమగ్నించి వచనరచనామూలమునఁ జమభావములను వ్యక్తీకరించునట్టిది. ఇట్టి గద్యరచనలను మనవాచ్చయవేర్తలు 'కవిత' యనదు. చద్యరూపముననున్న దెంత భావమాన్యమైనను 'కవిత' యనికాని 'కావ్య' మనికాని వ్యవహారంబుఁబడుచున్నది. ఉత్కృష్టతాభూతికమైనదియైన వ్యాసరచన 'కావ్య' మనఁబడదు. ఎంతవిచరితము! మన సారస్వతిమందు గద్యరచన నిట్లు పేక్షించుటెలలో చరియవచ్చుటలేదు. కానిందు; అవశ్య మట్టివి పఠనీయములును వనుసరణీయములునై యుండుననుట మనిశ్చయము. శ్రీవరలక్ష్మమ్మగారి రచనలు వచనాకృతిఁ జాల్పనవియ్య రసభరితగీతాధికములు, గద్య మే యయ్య భావోద్రేక సర్వోపమాములు, చిన్నమాటలేయయ్య లేనలలేటలఁ బురుడించునట్లుచులితమాధురీమహమంబులు, సామాన్యలోకోత్పలతో నిండినవేయయ్య నసామాన్యనీతిబోధకములు. భావములు గంభీరోదార సంకులములు; పలుకులు సుభాషితములు; పదముల లాలిత్యమమేయము; వర్ణనలవిన్నానము వర్ణనాతీతము; శైలినిరుపమానము.

ఇక శ్రీవరలక్ష్మమ్మగారి వ్యాసములను బరికిరింకమా. మావద్దనుండెడి 'గృహలక్ష్మి' మాసపత్రికలయందన్నింటియందు: నించుమించు నీవిదుషీమణితే వ్రాయఁబడిన వ్యాసములగులభ్ర. అయ్యవి ముఖ్యముగ "కారదలేఖలు" "స్త్రీసమాజములు." "కీర్తివోరసుడి నీతమ్మగారు" "శ్రావణపట్టి" "స్త్రీ అబలకాదు." "సుభాషితము" "పెన్నమ పుచ్చుకున్న నాటిరాత్రి" "స్త్రీ" "పితామహము మహారాణి గారితో ఒకగంట కాలక్షేపము." "సంకల్పరాచి పండుగ అంటే" మొదలగునవి. 'గృహలక్ష్మి' లో

గోనెల వేంకట సరసింగరావుగారు బి ఏ.

బ్రచురించుబడిన వ్యాసములేగాక వేరొకవ్యాసమును బహుళ: "వేదరాలు" భారతిలోఁబాదితిని.

మైసూరాపార్థములైన వ్యాసములలో శ్రీవరలక్ష్మిమ్మగారి పొందితగరిమ యనన్యపామాన్యమైనదని వ్యోతికమగుచున్నది. 1930 సం॥ ఏప్రియల్ మాసపు 'గృహలక్ష్మి'లో నాపత్రికాపంపాదకు శ్రీకొండెరితి నామెను ప్రమతించెరి. "శ్రీవరలక్ష్మిమ్మగారి శైలిలో ఒకవిధమైన వేగమున్నది. అలలితములచే నూర్చుబడిన చిన్నవాక్యము లావేగమునకు ముఖ్యచరికరములు. ఆమెను గల వస్తు పరిశీలనాశక్తి ఆమె వ్యాసములందలి ప్రతివాక్యమున గొడగట్టుచుండును. శైలికి వ్యక్తిత్వము నీయఁగల సామర్థ్యము, వస్తువులను పరికిరించుటలో ఆత్మార్పమైనశక్తి, విషయముల నుండి మంధినిరికిని వడపోసి ప్రదర్శించుగల ప్రతిభ శ్రీవరలక్ష్మమ్మగారికి సహజగుణములు." ఇందలి సత్యమును బరికిరించుగాక. శైలిలో వేగమున్నదనఁగ శైలి విలక్షణమగుఁ బ్రపంచపుచున్నదన్నమాట. గాఢాశమయెందు శైలి నాంగ్గయులు (Flow) "ప్రవాహ"మని వ్యవహరింతురు. "స్త్రీ అబలకాదు" అను వ్యాసమునందు పురాణగాథలిమిడియుండి వ్యాసమున కొకవిధమగు వన్నెను కేటూర్చుటయే గాక పదలాలిత్యమును కెచ్చకయే కెప్పుచున్నది. 'గృహలక్ష్మి' నిభిసందించుచు నామె యిట్లు వ్రాసిరి. "ఆమె ముఖావలోకవమాండ్రమహిళల కకాల సుధాకరదర్శనమొనడి. ఆమె దరహా సర్వోత్తన్న లాంధ్రగృహదీపికలైనవి. ఆమె చలుకు చిలుక లాంధ్రపృథ్వింజరనిభావములైనవి. ఆమె గమనవేగము యావదాంధ్రదేశమును నాట్టికచ్చుటయే గాక దేశాంతఃఖండాంతరాంధ్రజనపంధిర్ననా సమగ్రంబయి కనరావది. ప్రాచీనులను పవీరులను గూడ నామె సమాధానపెట్టుచున్నది. భూలకు వృద్ధులకు గూడ నామె ప్రేమ భావన మగుచున్నది."

ఇందలి పదిని, నడకను గమనింపుడు - ఇట్టి యనర్థక
తైలితో నలంకరించుటచేత వ్యాసము లేవని వ్యాస
యము నలరింపజాలవు. శ్రీ 'గృహలక్ష్మి' సంపాద
కుల సిద్ధాంతమిచ్చుట్టున నిట్లుచూచి నొక్క వక్తా
శించవలయు.

శ్రీ పరలక్ష్మమ్మగారి వ్యాసరచనలో 'గల వేట' క
విశేషమును శ్రీ కేశరిగారు విశదపఱచిరి. అయ్యది
"ఆమెకు గల వస్తు పరిశీలనాశక్తి." దీనినిగూడ
చర్చింపము. వస్తు పరిశీలనాశక్తి యనగా ప్రతివస్తు
పును సూక్ష్మబుద్ధితో పరిశీలించి యందలి సత్యాసత్య
ములను బాగుగ గ్రహించి వానిని నిర్ణయపఱచుటయే.
ఈమెకుగల వస్తుపరిశీలనాసామర్థ్యము ప్రతివ్యాస
మందును ప్రబలింపించుచున్నది. ముఖ్యముగ 'దక్షిణ
దేశయాత్ర' 'ఆమరావతీయాత్ర' యను వ్యాసము
లలో వర్ణకముగఁ జూడవలయు. "ఉన్నతోన్నత
ప్రాకారగోపురావళులతోడను విశాలమైన రావ
బాటతోడను నొప్పాయను" కాంచిపురము. దక్షిణ
వాటిర్రాతి ఎనిమిదిగంటలకు" "ఏకామేశ్వరుని
యాలయములో గొప్ప యున్నవము జరుగుచుండును."
అందలి "బృహదేశ్వరాలయపు గోపురమువంటిది
మఱి యెచ్చటను లే"దట. "దానినీడ భూమిపై
పడ"దట. "అది శిల్పకాస్త్రజ్ఞుడైపునే". ఇది
యీవిరుద్ధమని వస్తు పరిశీలనానైపుణి. నడకమఱి
కనుమల వర్ణనను బరిశీంపుడు. "వికసించిన పువ్వు
గుచ్చములతో, విరియఁ గ్రమ్మిన యాకుకొంపము
లతో, నాచర్యకముల మెనున్న లతాద్రుమావళులు"
"కుంకుమపు రాములుపోసిన ట్లొకచోటను, పసుపు
కుప్పలుపోసిన ట్లొకచోటను, నీలాంబరముగమ్మి
న ట్లొక చోటను, బలమునుంగువేసికొనిన ట్లొక
చోటను" నున్నవి. "క్విలెక్" ద్రేవమువాటివదాదిగ
త్రోవరాడునడను కొబ్బరిదీపులు నీటిలో నాన
జేయుచున్నవారును, వానిన దీపులనుండి పీచును
త్రొళ్లుగా పేనుచున్నవారును కావవలయును". వస్తుపరి
శీలనాశక్తియన నిట్టిదేగదా! ఆమని-యాగమనము
నభివర్ణించు 'యిగుగా'జను 'వసంతుడు' 'రస
పాయి'. అతఁడు 'సౌందర్యోపాసకుడు' గావుననే

పతులచే పాడించి, కృత్తులచే తిరిగించి, గంధన
హునిచే వింజానురలుజేయించి, మధాకరునిచే మధుర
పీయమామ మిచ్చించి, పర్యవధముల కళారాధనల
అకలిదప్పుల తీర్చిస్తాడు. ఇందుగూడ వస్తు పరిశీలనా
ప్రతిభ ప్రజ్వరిల్లుచు నేయున్నది. ఇయ్యది రామరాజ
భూషణకవికృత 'వస్తుపరిశ్ర' (వస్తు భమండలి వసం
తాగమర్ణనఁ దలపించుచు గడుముదంబుగూర్చు
చున్నది. ఆచ! ఈమె వస్తు పరిశీలనాశక్తి నిజముగ
నర్హ్యులము. పరిశీలించుకొలది ప్రతివాక్యము
లోను ప్రతిపదములోను నిట్టి విచిత్ర సామర్థ్యమే గను
పట్టుచుండ నిత నుదాహరణములను తేల్చుట
యవసరమని భావి యుచున్నాను.

శ్రీ కేశరిగారు "తైలి వ్యక్తిత్వము నీయఁగల
సామర్థ్య" మీమెకు గలదని మదిచిరి. (అర్థమే
మఁదు నియ్యది Distinctness, or Manifestation
అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.) కనుకనే నొకయాం
గ్లేయకవిరాజు (Style is the man)" తైలియే మాన
వుడు" అని మదిచియున్నాడు. ఏలనన నూనవుని
మానవత్వముమఁదు మానాడు నుదాహరణములే వారి
ప్రాతలలోను చేతఁజలోను జాపట్టుచుండుట సహ
జము. ఇత శ్రీ పరలక్ష్మముగారు తైలి వ్యక్తిత్వ
మెట్లు జేకూర్చిగో విచారణీయాంశము. ఈవిషయ
చర్చన గూడ నుదాహరణములే మనకు పోయభూ
రములు. ఆమెచే లిఖియఁపబడిన స్త్రీసమాజముఁ
గూర్చిగాని, అస్పృశ్యతాసమన్యఁ గూర్చిగాని,
తారదాచట్రమునకు సవరణగూర్చిగాని, మెన్దనుపుయ్య
నున్నవాటిర్రాతి యను కథావ్యాసమును గూర్చి
గాని, వేమేల, ఏ వ్యాసమును గూర్చిగాని చర్చించు
నపు దీగుణవిశేషము బ్రస్తుటముగఁ గావలయుచు
న్నది. "స్త్రీసమాజము"లకు వ్యాసమునం దీమె
ముఖ్యముగ పూరించునట్టి విశేషవిషయమేకవ సరిన
మహిళాపక్షజములయందు, హిందూమహమ్మదీయ
క్రైస్తవాది సర్వమతసమ్మతమున నేకేశ్వరోపాసకు
పంబంధించు ప్రార్థనలు నిట్లు లవక్య మునుసరణీయ
మనియు "విదేశీయశ్రీదలతో బాటు దేశీయశ్రీదల
కును, విదేశీయ వ్యాయామములతో బాటు దేశీయ

వ్యాసానుమతమున, విదేశీయభాషతో బాటు లేక భాషను, విదేశీయ 'జీ' పార్టీలతో బాటు లేకయి వనసమారాధనయను గారవిమొనగి సామరస్యము గల్గించి సమన్వయబుద్ధితో నడిపించినచో ఈ క్షణ్ణుల ద్వారా యుపతీజనములో నెక్కువ ప్రబోధము గల్గించుట కవకాశమున్నదనియు నుడివరి. ఇట్టి సిద్ధాంతములే శైలియందలి వ్యక్తిత్వమును నిల్పడించును. ఇట్టి రచయిత సహజసరళస్వభావమును ప్రకాశింపజేయును. ఇప్పుట్టున నీమొకుం గల భగవద్భక్తియు దేశభిమానమును తెల్లముగ నుల్లమునకుఁ దోచును. అంతయొగాఁ మహాకాపురోభివృద్ధి కై యీమె కొన్ని మాదనలను గూడ జేసిరి. వేటొందు దాహరణమును జేర్చొందము. అప్పుశ్శతా సమన్వయము గూర్చి చర్చించుచునీమె అగ్రజాతులు అంత్యజాతులు అనెడి భేదములేక హిందువులనందఱు వారందఱు దేవాలయమున కేగినట్లు దేవ దేశమునందలి వివిధజాతులవారికి సర్వసమత్వభావము గలగునని యొక దమ్మలమున దేశసౌభాగ్యములు తెంపొందు ననియు నుడివియున్నారు. మరియు ప్రేమమయముండగు నీశ్వరుఁడు "దీనులు దరిద్రులు నైనవారి పక్షముననే వాత్సల్యము జాత్రుచుండు" ననియు "గుణుల ములను బట్టియేగాని జాతిమతి వివక్షతనుబట్టి నిగ్రహానుగ్రహములు చూపఁజో"దనియు వాక్రచ్చిరి. ఈసాధ్యకి దీమలయొడఁ గల వపారవాత్సల్యమును బరికించిరిరా? ఇట్టి గంభీరభావజనితముగు గుణోత్సేకమునే వ్రాతమాలమునఁ జెలుపుదు జేసినయెడల శైలికి వ్యక్తిత్వము జీకూర్చినట్లుగును. మఱియొక యుదాహరణమును జూడుఁడు. "కారదాచట్టమునకు పనుఁగను ఈ పపాదించుట యనుచిత కార్యమనుటకు సందియములే" దనియు, యుక్తవయస్సువందు అనఁగ, పదునాల్గండ్రు వివాహములు జేయుటత్యంతావశ్యకమనియు "స్త్రీజనాభ్యుదయ చింతతో జేయఁబడిన కారదాచట్టము యథార్థమనున నములలోనికి రప్పించవలెననియు నీమె ప్రబోధించిరి. నీన నీమెకతి చాల్యవివాహములయందుండెడి కోతయు, కారదాచట్టమునకు సవరణ నుపపాదించుచో దానభారతీయు

లకు గలిగదు భ్రాతీయు నిల్పడింపఁబడియెను. పోదాహరణముగఁ బ్రతివ్యాసమును బరికిలింపుచో నిట్టి వాక్యస్మరణమపారముగఁ గానవచ్చుచున్నది. కాన శ్రీ 'గృహలక్ష్మీ' సంపాదకుల యభిప్రాయ మిప్పుట్టున పర్యమని నిరూపింపఁబడినది.

శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారికి "విషయములనుండి మంచినిలిసి వడపోసి ప్రదర్శింపఁగల చరిత్ర" గలదని సంపాదక మహోదయులు నుడివియున్నారు. ఈసిద్ధాంతము కూడ నిజమని, తెప్పటకు సంతసించుచున్నాను.

నీతియనఁగానేమి? పర్యయనకు ధర్మయనకు వ్యాసయనకు బద్ధమగునట్టి మగువితోమె నీతి యవఁబడును.

ఈ విదూషీమణిచే వ్రాయఁబడిన ఒకానొక కారద లేఖలో "స్త్రీనాటకరంగ ప్రవేశమును" గూర్చి చర్చిగలదు. అం దీమె స్త్రీనాటకరంగ ప్రవేశమునకు విముఖుఁజూపుచు దగులిది విమర్శించిరి. పూజనీయమగు నాబాలులో "మానందొదపు నకు లకు, మానమె ప్రాణాధికము, మానమభిల సమ్మానములకు మూలంబగు, మానరహితముయన బ్రతుకు చూనినికేలా?" అనెడి నీతియేగదా ఇమిడియున్నది. మఱియొక 'కారదలేఖ'లో 'శ్రీ గౌరమిదేవి' పుష్కరోత్సవమును వర్ణించుచు, భరతిదేశవాసు లెల్లరు "స్వదేశీవత్రము నవలంబించురేని" "కలుగ నెటికి తలులకడుపుచేలు" అని ప్రభమపాతమును బోధించిరి.

"పెద్ద నుపుచ్చుకున్న నాటిరాత్రి" యను కథా వ్యాసములో "కష్టజీవిడు కన్నీటి కాల్యకై న, కాల చక్రము నిలువదు కనికరమున, ధారుణీపాల పాలవాదంపమునకు, జెఱచి యాగు తృటియైన విరతి గొనదు" అనుభావమును వాక్రచ్చి "రిగునిది తగదని, యెడలో పగవక పాగులకుఁ బెదవారలక్ష్మిగో మొగిజేయు దుర్మనీతుల కగు ననిమిత్రాగమంబులయిన ధయంబుర." అనెడు ధర్మంబును సువ్యక్త పఱచిరి. ఇట్టి నీతు లామె వ్యాసములయందు "ఏం దెంచు చెదకజూచిన నందంచే గానవచ్చు" చున్నవి.

శ్రీ వరలక్ష్మమ్మగారి శైలిని అభినందించుచు శ్రీ సంపాదకులు వాక్రచ్చిన గుణవిశేషముల నన్నింటిని విమర్శాపూర్వకముగఁ బరిశోధించిరిమి. ఇత నీ విదూషీమణిచే వ్రాయఁబడిన వివిధవ్యాసములలో

వ్యాప్తమై దనరు మఱికోన్ని మగుణములను మూచించుట ప్రస్తుత కర్తవ్యమైయున్నది. అయ్యది లోకోత్తర ప్రయోగమును, సర్వసామాన్యవిషయ చుట్టు యున్నదియున్నది. ఈ ద్విగుణములను వేత్త్యరుగ వివరింతును.

లోకోత్తరనగ్ర సామెతలు. ఈసామెత లోనం గడి విజ్ఞాన మపారమనుటలో సతికయోక్తిలేదు. ఒకసామెత సహాయమున నేవిషయమైనను "తెలియనివానికి సుఖముగఁ జెలుచుండును"ను. ఇట్టి సామ్యములు శ్రీ పరలక్ష్మమ్మగారి వ్యాసములలో విశేషముగఁ జూడవచ్చును. ఇట్టివాని మూలముననే ఆమె తమ యుక్తమాభిప్రాయములను లోకమునకు వ్యక్తపఱచుచు యశస్సు వార్జించుచున్నారు. "ఎఱుక బడికడు ధనము", "ప్రాతఃగోడకు పూతచక్కనా, కోతిరూపికి వ్రాతచక్కనా", "తడిపిగాని గుడిపె కట్టున", "ప్రాతయన్న రోత", "త్రాసిగాని తూగరు", "పాసిలేనాయుడు, పాగకబోలే బోయిడు", "లోకోభిన్నురది", "హిరంతా చూడిగే వంటే తాను పొడిగేద ఆమ పెళ్లాయ", "మంజేరికంకణమున కద్దంబేల". ఇత్యాది సామెతలు మనోరంజకముగనుండుటయే గాక వస్తునిర్దేశమునకు గూడ దాహింపగుచుండును.

ఇంక సర్వసామాన్యవిషయములలో తమ వ్యాసములను జీర్ణించుటయే దీమె ప్రసిద్ధికెందిన సిద్ధపాస్త. సర్వసామాన్యవిషయములను స్వభావసిద్ధముగఁ జెప్పించువారే నిజముగ 'వ్యాసకర్త'లనిగాని 'కవు'లనిగాని నిలువంబడుదురు. కనుకనే మహర్షి కార్లయి లోక్రిందివిధమున వాక్రచ్చెప్పెను.

"The poet, we imagine, can never have far to seek for a subject; The elements of his art are in him, and around him on every hand; for him the ideal world is not remote from the Actual, but under it and within it; nay, he is a poet precisely because he can discern it there."

శ్రీ పరలక్ష్మమ్మగారి వ్యాసరచనయం దిట్టి సామర్థ్యము నోచరించుచున్నది. "పెన్నను పుచ్చు పున్నవాటి రాత్రి" యను క్షీరక్రింద నీమె వ్రాసిన

వ్యాసమును బరికించిరిదా? ఆవాటికేయి రాజేశ్వర రావుగారి యూహాపోహ లెంత సహజముగనున్నది! ప్రతిహాసపుడును వా పరిస్థితులలోనట్లే దోలాంకోలిత మానసుండగుట కరరలూమలకము. అటులనే "కావలపట్టి" యను కథావ్యాసమును జూడుడు. పాపయ్యవంతులుగారి లోభము, దాన వారికి గలుగు లాభము, మహాలక్ష్మమ్మగారి యీవి, దాన భార్యా భర్తల రోహిణిలు, గృహచ్చిద్రము లెంత స్వభావ సిద్ధముగనున్నది! ఇట్టి ప్రస్తావనలఁ బ్రకంపించు వ్యాసములు సర్వజవాదరణీయములగుట నిష్కవము. ఇట్టివే జేయి చరిత్రలపెట్టు!! వ్యాసవి సరళికిచే నిక యుదాహరణములఁ చేర్చినఁజాలను. శ్రీ పరలక్ష్మమ్మగారి రాంధ్రసారస్వతమందలి వ్యాసరచన లోక విమోచనమును పన్నెను జేపూర్చి. ఆధునిక వ్యాసకర్తలలో ముఖ్యముగ శ్రీలలో, నీమె ప్రథమ స్థాన మలంకరించుచున్నది.

ప్రస్తుతపు కవయిత్రులలో శ్రీమతి కవిరిలక కమలావతీదేవిగారును, శ్రీ పరలక్ష్మమ్మగారును నాంధ్రదేశమునఁ జేసెన్నికఁ గన్నవారు. ఏలనో శ్రీ కమలావతీదేవిగారు 'గృహలక్ష్మి'నిఁ దమ యమాల్యవ్యాసాధరణములతో వలంకరింపకున్నారు. జననీ, నీవంటి విరుషములు 'గృహలక్ష్మి'ని విస్మరింపఁదగువా! ఆంధ్రసంతానమును లెంది విద్యాధికులఁజేసి విన్నాణముగఁ బోషింపవలసిన విద్యుత్ కర్తవ్యము మీయదియేగా!! మీరువును నిరువురు తల్లులవలె మా యాంధ్రసోదర సోదరిమణులఁ బ్రబోధించెదరు గాక!!! మీవంటివారే నిక్కముగ దేశభాగ్యద్రుమునకు విమోచకము గల్గించెడివారు. మీరే దేశమునదలి ధీసంచయము. మీరు మీ యుక్తప్రౌఢిప్రాయములను 'గృహలక్ష్మి' ముఖమున నాంధ్రలోకమున కెఱింగించుచు జరకాలము తెనుగుదేశమును నేవించుచుండురు గాక! ఈకవ్వండు మీ సమద్రుమములకు దోడ్పడుచు చిరాయురాలోగ్య పౌభాగ్యములొసంగి యాశీర్వదించును గాక!

తిరుమల దేవి

నాడు పార్లమెంటుగుటచే చంద్రుడు పరిపూర్ణమైన కళలతో ప్రకాశించుచుండెను. పగలు విశేషముగ యుద్ధముచేసి యుండుటచే సైనికులు గుడారములందు గాఢముగ నిద్రించుచుండిరి. కావలివారు మాత్రము కడుజాగరూకతతో గుడారములు కాయుచుండిరి. ఆ నిశ్శబ్దసమయమున అప్పుడప్పుడు చేయు గుర్రముల సకీర్ణపులతోను, కావలివారి 'పారాహుమారు' అను హెచ్చరికలతోను ఆ నిశ్శబ్దమున కంతకాయము గలుచుండెను. ఆ గుడారముల కనతిదూరమున నొక చక్కని చిన్న గుడారము వేయబడియుండెను. గుడారము బైటను మంచముపై ప్రభువగు కృష్ణదేవరాయలు పండుకొని కోటముట్టడినిగూర్చి దీర్ఘముగ మంత్రయగు తిమ్మరసుతో నాలోచించుచుండెను. అంతలో కావలివాడు "ప్రభూ! తమకొరకెవరో వచ్చియున్నారని చెప్పెను. కృష్ణదేవరాయలు ఇంచుక యోచించి యాక్రొత్తవానికి రా ననుజ్ఞయిచ్చెను. ఆ నూతనపురుషు డరుడెంచి కృష్ణదేవరాయునకు నమస్కరించెను. కృష్ణరాయలు "నీ వెవర?" వని ప్రశ్నించెను. "దేవా! నేను ఉత్కలేంద్రుని ముఖ్యసేనానిని. తమచే యిట్లు కోట ముట్టడింపబడియుండుటచే మా ప్రభువువారు సభచేసి కర్తవ్యమేమని యందరి నడిగిరి. దానికి నేను యాతని కుమార్తెయైన తిరుమలను తమకొనంగి సంధి చేసుకొనిన బాగుండునని సలహానిచ్చితిని. అం

శ్రీమతి గొల్లపూడి అన్నపూర్ణమ్మగారి

దుపైని వారందరు నన్ను పరాధవించి యావలకు పామ్మనిరి. ప్రభూ! యిచటి కనతిదూరమున ఒక రహస్యమార్గము గలదు. దానిగుండా కోటను సులభముగ వశపరచుకొనవచ్చును" అని చెప్పెను. కృష్ణరాయలు, తిమ్మరసు గుడారములోని కేగి యేదియో ఆలోచించుకొని యీవలికి వచ్చి "ఓయీ! నీవు చెప్పినదానియందు యిండుకేనియు నసత్యమున్న నీదేహముపై నాశయుండ"దనియెను.

2

తిరుమల యుత్కలేంద్రుని తనయ. పడునారు వత్సరముల ప్రాయముగల చక్కని చుక్క. తాను ఇదివరలో నారుమానముల వెనుక నొక సందర్భమున నొక ఛాయాచిత్రమును చూచియుండెను. ఆ ఛాయాచిత్రమునందుగల పురుషునిగూర్చి యే యామె యా యర్థరాత్రియందు తన భవనముప్రక్కనున్న యుద్యానవనములో కూర్చుండి యోచించుచుండెను. ఆమె యొక పెద్ద నిట్టూర్పువిడచి, "అహ! యీ చిత్రపటమునందుగల పురుషుని నామధేయమైనను తెలియదాయెను. నాకు పటమొసంగిన నాచెలి యాతని నామము తన భర్త నడిగి తెలిపెదనని నేటికిని రాదయ్యెను. అయ్యో! యీ సుందరపురుషుని వివాహమాడని నా బిష్మమేల?" అని మాటి మాటికి ఆ చిత్రపటమును చూచుచు

పరిపరివిధముల తలపోయుచుండెను. ఇంతలో తండ్రిగారి యాజ్ఞయగుటచే ఆమె యాలోచనల కంతరాయము కలిగెను.

3

“సభాసదులారా! నేటితో మన కోట వినాశముగాక తప్పదు. మనకు కృష్ణరాయనితో సంధి కుదరదు. నేను బ్రతికి యుండగా ఆ కులహీనునకు నా తనూ జాతనిచ్చి పెండ్లిసేయను. శత్రులవశము గాకుండ అంతఃపురస్థ్రీలను చంపివేయును. కాని నా ముద్దులతనయయైన తిరుమలను చంపవలదు” అని యుత్కలేంద్రుడు తన కుమార్తెవైపు తిరిగి “తల్లీ! నిన్ను పదు నారు వత్సరములు గారాబముతో పెంచి తిమి. నాకు పుత్రులు లేమిచే సీయందే గం పంత యాశతోవున్నాడ. కాని నేటితో మన కోట శత్రువశముగాక తప్పదు. మే మందరమును శక్తియున్నంతవరకు పోరి వీర స్వర్గ మలంకరించెదము. కనుక నీవు నీకు యిచ్చవచ్చిన రాకుమారుని వరించిన యాతడు నిన్నిటనుంచి తప్పించుకొని యెచటైన యేగగల”దని చెప్పెను. దానికి తిరుమల తనలో “ఆహా! నేను నా దిత్ర పటమునందుగల పురుషుని యెట్లు చేరగల నని” యోచించి తుట్టతుడకు సభికులతో “ఈ యుత్కలేంద్రుని యీ యాపద నుండి యెవరు రక్షింతురో వారినే వరించెద” ననియెను.

రాజపుత్రులెల్లరు ఒకరినొకరు చూచు కొని దీర్ఘాలోచనాపరులైరి. ఇంతలో ఒక మందరపురుషుడు లేచి “నేను రక్షించెద”

ననియెను. అప్పుడు మిగిలినవారందరును కడురోషముతో “యోరీ చానీపుత్రా! తుచ్చా! కృష్ణదేవరాయా!” అని యందరు నిలువబడిరి. కాని యేమి లాభము? వేస వేలు సైనికులు కోటను ముట్టడించిరి. ఆ పురుషుడు వారివైపుచూచి “మీ రోష ములతో మాకు పనిలేదు. కోట మా స్వాధీనమైనది. మీరు వినాశమున కంగీ కరించనియెడల మిమ్ములనందర చెరకొనెద” మనియెను. ఉత్కలేంద్రుడు చేయునదిలేక తన నల్లరైదుగురు సభ్యులతోను తన తన యలోను నేదియో యాలోచించుటకు వెళ్లెను. మారువేషముతోనున్న తిమ్మరసు కూడ వారివెంట సరిగెను. ఆ మరుక్షణ ముననే యుత్కలేంద్రుడు తన కుమార్తెను కృష్ణరాయనికి వివాహముచేయుట కంగీ కరించి సంధి చేసుకొనియెను.

౪

“కృష్ణరాయ ప్రభూ! యీ కల్పిత విగ్రహమును యీ మంచముపైనుంచి మీరు ప్రక్కనుండి రహస్యముగ పొంది చూడు”దని తిమ్మరసు చెప్పెను.

పరిచారికలు తిరుమలను తీసుకవచ్చి యాగడిలో వదిలిపోయిరి. తిరుమల క్రి గంట మంచముపై నున్న కృష్ణరాయని పీఠం చుచుండెను. ఆమెకు రోషము రెట్టింపయ్యె ను. “ఆహా! యీ క్రూరాత్ముడు నన్ను చేపట్టడలచెనా! నా ప్రాణముపోయినను చిత్రపటమునందుగల పురుషునితప్ప యింకొ కని ప్రేమింతునా? నా పెద్దల యాజ్ఞాను సారము వీని నిజే తుడముట్టించెద”ననుచు

పైటకొంగుననుంచిన బాకునుతీసి యావిగ
హమును పొడదివేసెను. ఆ తొండగలో
తన పైటకొంగున నినుకొన్న ఛాయా
చిత్రము నేలపైబడెను. ఏమి యాశ్చ
ర్యము? ఆ పటమునందుగల పురుషుడే
యా మంచముపైనున్నవాడు. తిరుమల
యది గ్రహించి “హా! నే నేమిచేసితిని?
నా ఛాయాపటమునందుగల నా మోహన
మూర్తి చంపుకొంటినా? అయ్యో! ఆ
చిత్రపటమునందుగల నా ప్రియుడు కృష్ణ
రాయడా? ఆహా! నిదానించిచూడక నా
నుకోవల్లభుని, నా జీవితేశ్వరుని, నా చిత్ర
పటమునందుగల నా మోహనాంగుని చంపు
కొంటిని. తండ్రి! నీతనయ నభోగతిపాలాన
రించితిని. హా! ప్రాణేశ్వరా! కృష్ణరాయ
ప్రభూ! నీ ఛాయాచిత్రము ఆరునెలలనుంచి
చూచి నిన్ను వెలచుచుంటిని. కాని యాత
డు నీవని తెలియకపోయినది. ఓ తండ్రి!

నా ప్రాణవల్లభుడు, నా కృష్ణరాయడు లేని
జీవమేల? ప్రియా! ఇదిగో నీ ప్రాణేశ్వరి
నిన్ను కలుసుకొనుటకై నీ వెనువెంటనే
వచ్చుచున్న”దని బాకుతో పొడుచుకొను
టకు తిరుమల సంసిద్ధురాలై యుండెను.

“అంత సాహసమువలదు. నీ ప్రాణ
ప్రియుడు కృష్ణదేవరాయలైన నీ ప్రేమవర్ణ
మిటు కురిపింపు” మని కృష్ణదేవరాయలు
బైటకువచ్చెను. ఆబాలిక యాశ్చర్యము
నకు మేరలేదు. ఆమె వణకుతూ “నే
బా.....కు.....తో.....పా.....
డ.....చి.....చ.....దె.....వ.....రు!”

“ప్రేయసీ! అది కల్పితవిగ్రహము. ఇక నీ
ప్రేమసాగరము నాపై పొరలింపుము.”
“ఆహా! నా ప్రేమమూర్తి, నా చిత్రచోరు
డు, నా ఛాయాచిత్రమునందుగల కృష్ణ
దేవరాయడున్నాడా?” ఆ మనుష్యమువనే
ఒకరి కాగిట నొకరుండిరి.

పల్లెపిల్ల ✓

గవను వేంకటకృష్ణయ్యగారు

నిలలేందుకేళపై నీటుగాగోటితో దిద్దితీర్చినబొట్టు తేమగిల్ల
కుదురునిండినకులు, గబ్బిగుబ్బలుపైని తారహారావళులే తాండవించ
ధట్టించుదంతాలధావశ్యరుచితోడ లింబాధరముపొందురంబునొంద
తుమ్మెదబంతులందోసిరాజను నీలకుంతలంబులు వెక్కిరిసిపోయెడ

పంటదేవేరి చూపుచేపట్టినట్టు
తెలుతీగార్లపై గార్లరెంటినుండి
తడవుచాలంగఁబోదనుతత్తరాన
త్వరితగతి నేతమెత్తె మాపల్లెపిల్ల.

మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

అభిశాస్త్రి సూర్యనారాయణరావుగారు, వి.యే., వి.యల్.

1 అల్లడేకూర్చున తెల్లవారిపది,
పిన్నలుపెద్దలు మేలుకొన్నారె,
'కొక్కురో'యనికూ పెకోడిమేల్కొల్పు
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

2 నీతోడివిడ్డల నే సములజూసు
చల్లియన్నములిని చదువగాబడికి
పోవుచునున్నారు లేవమ్మవేగ
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

3 డమయంతిసావిత్రి ద్రౌపదీత
వతులతోబడిన వివత్సలగూర్చి
కథలనుచదివితే కలునేగుణము
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

4 చదివితేకల్లునట పౌఖ్యంబుమిగుల
చదివితేయబ్బునట సంపదలేచాల,
చదువునచ్చినవేరె చక్కదనమేల?
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

5 చక్కగావ్రాయుటకు చదువుకోవాలి
చక్కగానడచుటకు చదువుకోవాలి
చదువులుకాకున్న జరుగజేపెల్లి
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

6 హార్మనీయుంవాలి యందముండాలి
పద్యాలుచదువాలి పాటపాడాలి
ఎన్నెన్నోయండాలి యెల్లానొప్పెల్లి!
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

7 కట్నంబులేకావు కాన్కలేకావు
చెడుదెప్పులేకావు చీవాట్లకావు
పెల్లిపెల్లనగానె పెద్దనంబరమా!
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

8 అప్పురసలాగున్న హార్మనీయున్న
సిరిలావుగానున్న చురుకుగానున్న
గొప్పవారికెపెల్లి కుదరడములేదు
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

9 తండ్రిసంపదచూచి తాపాత్తుచూచి
తల్లివర్తనచూచి తనయులంజూచి
పిల్లలందముచూచి పెల్లిచేయుదురె!
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

10 కట్నంబులియక కలుగజేవదు
చదువురాకుండినా సంచులియ్యాలి
అక్షరములేకున్న ఆశలేలేనా?
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

11 మాటలురాకున్న నూటపదార్లు
కూడబల్కుట నేర్చుకోగానేవెయ్యి
ఇంగిలీషులెవస్తె ఇగచెప్పవలెనా?
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

12 మెట్టుప్యానపుతేనె మిట్టిపడతారు
పిల్లనుముద్దుగా బియ్యేకుచేస్తే
పెండ్లితోమామకు భిక్షాటనంబె!
మంచిగాబడికిపో మాచిట్టితల్లి !

“వీరుగని కోయమర్రి నీమోడె మనసు

ఆ త ప స్నాన ము

“నూర్షుని కీబంగారు కిరణము లెట్లు కలిగెనో?
ఆకాశమున కా నీలిరంగు నెవరు పూసిరో! ఈజలమున
శ్రీ తళతళ లెక్కడినో!...నాతల్లి పడిగి తెలిసికొనెదను.”

13 పెల్లికొడుకవ్వచో? పెల్లియెల్లనా?
అడవిడ్డలెవరో? అత్తగారెవరో?
పెల్లియంటిపెద్ద బెంగళుమతుంటే!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

14 చక్కదనములువద్దు పంపదలువద్దు
కొట్టకాత్తిట్టకా కొవడకుండా
అభిమానమున నేలు టదియెవదివేలు!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

15 నరుకుజవలువద్దు చదువులునువద్దు,
మిడ్డమేదలువద్దు మిన్నందవద్దు
బలుసుకూరై నాను బ్రతికేతేచాలు!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

16 మొగుడుచూచునోలేదోముద్దుగానిన్ను?
అత్తగారేలాగు ఆదరిస్తారో?
నిన్ను తలచినయంత నీకొనెగుండె!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

17 ప్రేమతోపంచాలి పెండ్లిచెయ్యాలి
అల్లింటికంపాలి అశచుపాలి
అడవిడ్డలగన్న అన్నికప్తములె!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

18 అల్లదేసూర్యండు అవతరించేడు
ఎండలోకమునెల్ల నిండుకొన్నాది
అలస్యమగునేము లేలెమ్మువే!
మంచిగాబడికిపో మాదిట్టితల్లి!

మనో వేగము ఉభయభాషాప్రసీదా వాచణసి లక్ష్మీనారాయణకాస్త్రిగారు

పరులు నియమించిరో! నీకె పనిగలిగెనా!
వస్తువేమైన వెదుకంగ వలచినావా!
పాడుత్రిప్పట కిటు లలవాటుపడిగో
కాలుమోపక తిరిగెద వేల? మనమ?

ఇట్టే కనుపింతువిచ్చట నట్టెచూడ
సకల కరుణంతమధ్యదేశములలోన
ఇచ్చవచ్చినచోటికి వెగిలించు
వెక్కరనేగల్గెనో! యింత చిక్కపుష్టి!

ఆకలియు దప్పికయు నిద్ర యలపు సాలపు;
దలవవెన్నుడు వానిపైదలపులేదో!
మంచిచెడ్డలుతోధించి మమతనెలసి
కుదురుపటచెడువారలే కొంతయెవరో!

బ్రమసి కడుపెద్దపసులకే పరుగులిడెడు
వానిఫలసిద్ధిస్వప్న లబ్ధంబెయైన
నార! విరమించ నాయడియాసనుండి
“సాహసే శ్రీ”యనెకు వట్టి యూహనేము!

నీవెకా కొకకొండలు నేస్తకాండ్రు,
నిన్నునుసరించినగుచు నున్నవారు,
నారిలోమొనగాడ్డవై వలలుచునికి,
నేము! యింతటినిర్లక్ష్య వృత్తి నీకు.

ఈప్రపంచంబువంతను జూచుచోలె,
జాట్టదలచిన వదిలీకు సులభమగునె?
పొగరంబుల నొకగ్రుక్క ద్రాగఁగఁ వె?
ఏటికో! యింతశ్రమ నగుబాటుపనికి.

ప్రేమ లేని పెండ్లి ప్రాణాంతకము

నాయని శేషాచలరావుగారు పి. ఏ.

(ఏకాంశ నాటకము)

రంగము ౧. శియనమందిరము.

[శియనమందిరము అలంకరింపబడియుండును. దం
తల్లికోళ్ల మేజు. మేజుపై అమర్చబడిన తిరుగుట
ద్దము. విడియములు చుట్టియున్న బంగారుపల్లెరము,
మొదలుగాగలది మేజుపైయుండును. మేజుపై
స్తాండు ఎలక్ట్రిక్ దీప మొకటి ప్రకాశమానముగ
కాంతి ప్రసరింపజేయును. మేజుమందు రెండు రోజు
పుడ నున్నవి అమర్చబడియుండును. కృత్రిమది
గంటలు.]

ప్రతి పక్షిమాల (చురుచుని పొడుగుగదిరేమ. రంగు
చేపకాకినచందనపులొవ్వురంగు. వయస్సు చదు
వెనిమిది సంవత్సరములు.) వెనుకంట దాని పూల
పుట్టెముతో.

పక్షిమాల:—(భూమునద్ద తడువుకొనుచు) చూడు
రాగం! ఇక్కడేకో స్రుమ్యమంటూవుంది.

రాగం:—(అవిద భుజమును తడువుచు) ఏమీ
లేదమ్మా. జాకెట్టు మడతపడింది. (నెట్టకు)
అమ్మా! అవును గాని, యిదేమి జాకెట్టుమ్మా.
ఎప్పుడో పూజోర్వరముది. పెట్టికో వరిని
వరిని వుంది.

పక్షిమాల:—(కొంచును కోపముతో) అయితే నీయిష్ట
మంటూవా, మాఅమ్మ యిష్టమంటూవా?

రాగం:—అయ్యో, ఎంత మాటన్నారు. మీయిష్టం
కాక నాయిష్ట మంటావమ్మా. వరినివ జాకెట్టు,
యా కాలపుదానికి తగదని అట్లా చెప్పాను కాని
మీయిష్టంకాక నాయిష్ట పెంచుకవుతుందమ్మా?

పక్షిమాల:—కాదే, అది అర్థివచ్చిన జాకెట్టులే!

రాగం:—అలాగా అమ్మా! నాకు తెలియక పడ్డ
న్నాను. త్వమంచది. (చుర్రీలించి పక్షిమాలను

చూస్తూ) వుందమ్మా! గూపెటసిమ్మ తల్లకిం
దుగా పెట్టిందెవరు? (పెటసిమ్మను సరిగా
చెట్టుతూ.) రాగం పెట్టిందా!

పక్షిమాల:—కాదే. నేనే పెట్టుకున్నాను.

రాగం:—ఇదేమిటమ్మా! అయ్యోగాని చూస్తే,
అయిన పన్నెలవినపకెట్టులాగ తయారవుతారు.
మీరేమో మచ్చుల జాకెట్టుతోటి, బొంతకోక
తోటి, ముక్కున అడ్డబాసతోటి, గుండ్లులాటి
జాకాలతోటి ఎప్పుటో పూర్వకాలపుమనిషి
రాగ ముస్తాంపుతారు. చింట్కుచిలకలాగ తయారవారే.
గోరింకను గోరింకలాగ తయారవారే.

పక్షిమాల:—చాలే. ఇక (చునంగం కట్టిపెట్టు.

రాగం:—చిత్తం.

పక్షిమాల:—రాగం! నాకేమో భయంగావుందే.

రాగం:—కాదమ్మా! మరి. మొదటిదిదండకమా.
నాకూ మొదటివాడు (సిగ్గు నల్లినయిండును)
అవరిమిక్మైత భయంలేనిదమ్మా. రందరవాటికి
నగం నయం. మూడవవాటికి నిస్సయం. అతరు
వారే స్వయం.

పక్షిమాల:—ఉండూ. ఏకో కాలికోడు చచ్చుడవునూ
వుంది.

రాగం:—అవురకెక్కాయి.

ప్రతి (రందర) దివాకరరావు.
[పక్షిమాల, దానిచేతుల రాగతోవును. దాని తప్పిం
యకుంబోయి గదికిపై గొల్లెముచేయును.]

దివా:—(పక్షిమాలను చూడకయే పోయి మంచ
మున కూర్చుంటును)

పక్షిమాల:—[ధృమిధృమములతో దివాకరరావునుకూడి
నిట్టున్నట్లువును. పడుకొని నిలుచుములైవను
దివాకరరావు కదలకు చున్నవానివలె వడిం
యను. పక్షిమాల భయము విగ్రాంతి. వెనువచ్చును.]

(తనలో) ఎంత మూర్ఖత్వము. (నిట్టూర్పు)
 నేను ముందు చలకరింపుతలెననియో వుద్దేశము...
 లజ్జా విహీనురాలైన నేనే చలకరించలేనా ముందు!
 ఇంతవరకు నిలచియున్న ను గ్రేగంటనయిన నను బాద
 కుండెను నదా... మగవారికింత చంకమెరిగినా?
 యొక్కాయ క్షయిం బిచారించరా? అబద్ధదానను,
 నొందటిదినమున నేనుని పోయి 'వాదా! నేను
 వచ్చితి...'నని ప్రాశ్నయపడవలెను. ఎంత అసంభ
 వము. ఎంత నీచత. ఎంత తోత... చలకరించుకున్న
 ఏమగునో. 'అదుదానికింత వట్టా' అను నేనె!
 ఇందుకల్ల మరింత మూర్ఖత వాటిల్లునేనె. అవును
 యిదియును నిజమే. ఏది ఎటులున్న ను మగవారికి
 స్త్రీ లోపవ. వారిచంతయు నెన్ననుగాని స్త్రీలపంతయు
 నెన్నట అయదు. ఇప్పుడు చలకరింపుకున్నచో వాపై
 నీర్వ్య ఎక్కువగునేనె. లేనిపోని అంత. కలహము
 లకు చోటిచ్చిన దాననాదునేనె...

ఏమయినను చలకరింతుట తప్పవట్లు తోచుచు
 వున్నది. లజ్జా విహీనురాలైనయ్యే పోయి చలకరిం
 వలెను... (తెండ్రుకులు యందుకు తెట్టి అగి,
 పోలేక మరి మూడడుగులు వెనుకకు పెట్టున)...
 ఛీ.ఛీ. నే పోలాలను. కానున్న దేమయిన కానియ్యు.
 పిగ్గు విడచి నేనేమని పోయి చలకరింతును? అతను
 చలకనున్న—నగు చాట్లు, అప్రదీప్త. అయ్యో!
 ఏమిచేయుటకును తోచవచ్చును. అనురాగము
 ముందు కీర్త్య పిగ్గు వెనుకకు లాగుచున్నది. ఇందున
 కుషక్రియ యేమైన నుండునా!

(అలోచించి) అయిన నీవిధముగ జూచెద.
 (ప్రకాశముగా) అబ్బుచ్చా. లేలు. లేలు. కుట్టింది.
 రాగం! రాబ. ఎక్కుతూవుంటే దెదం (దినాకర
 రావు వొకకంట మామయనె)... ఛా.ఛ. ఛా.ఛ.

(లేలుకుట్టినట్లు అభివయించును.)
 దినా:—(చతుశ్శయి మాడకుండనే యధోక్షగా)
 ఎందుకట్టెలకుగూడ లేలుకుట్టువా?
 చతుశ్శయి:—(యధోక్షగా) ఎందుకట్టెలకు?

దినా:—(యధోక్షగా) ఎలాన్న వారే.
 చతుశ్శయి:—(గగనర్పణ)... ఎందుకట్టె వెలుల లేండ్లి
 చేసుకుంటిరే?

దినా:—(యధోక్షగా) చూడకయే.
 చతుశ్శయి:—చినలేదా?

దినా:—(యధోక్షగా) చినలేదు? చింటిది.
 చతుశ్శయి:—(యధోక్షగా) భవాకవా!

దినా:—(యధోక్షగా) అదా. అది నిజమే.
 చతుశ్శయి:—(యధోక్షగా) భవమేనా ప్రేమకు సోపా
 నము.

దినా:—(యధోక్షగా. కోపమున). అధిక ప్రసం
 గము వలదు. నాకు తెలియదు. నీతండ్రి వదు
 గుము. నా తాత వదుగుము.

(ప్రతి వలుగుచేరుగుచు దాసిలు,
 దాసిలు:—ఏమమ్మా! మంగలేమిటి?

ఒకదాసి:—ఎక్కువమ్మా! కుట్టింది.

చతుశ్శయి:—ఇక్కడే... ఇక్కడే... (కాలి కొట్టిన
 ప్రేరిని చేతితో చూపుచు. ఒకమారు ఒకచోటు
 చూపును. తెండ్రమారు యింకొకచోటు
 చూపును.)

ఒకదాసి:—ఏమిటమ్మా! ఇక్కడొకమారు చూపు
 తావు. ఇంకొకమారు యింకొకచోటు చూపు
 తావు...

ఇంకొకదాసి:—(లేలుకై వెనుకను) ఏదమ్మా
 ఎక్కుదా కనుపించలే ముందాలేలు!

దినా:—(యధోక్షగా) దొంగలేలు, యింతలా
 కుట్టుంది?

చతుశ్శయి:—(యధోక్షగా) నిజంలేలు, వ్యావయంతోనే
 కుట్టింది... (నిట్టూర్పు)... అబ్బా. ఇక్కడనుంచి
 నన్ను రిమిషునాండే. [నిష్క్రమించును.

రంగము ౨.

అదే శయనమందిరము.

(ప్రతి వకుళమాల (విచారముతో)

చతుశ్శయి:—(తనలో) మొదటిరాత్రి ముచ్చటలం.

మద్దుగా గడిచిపోయినది. ఇది బంధవర్త...
పాడు ప్రీతివస్తువు ఎత్తేకన్న పశువైపులే చాలా
మంచిది. భవమునుచూసి పెండ్లిచేసుకునేవాళ్లు
కొంతమంది... దాటునుచూసి పెండ్లిచేసుకునే
వాళ్ళు కొంతమంది... ఇదుగో జోళ్లదప్పుడు.
ఇవారే ఏ గ్రంథం వ్రాసి పెట్టాడో భగవంతుడు.
ప్ర|| దివాకరరావు దాసీదానితో (దాసీదాని
భుజమున చేయిచేమనుని బాయింటుగా నడుస్తూ.)
చతుర:—(పెద్ద నిట్టూర్పు)

దాసి:—(దివాకరరావు చేయిని తన భుజంమీద
నుండి తొలగించి బోవును.)

దాసి:—(బలవంతమున చేతిని దాసి భుజాన్నతెంచి)
ఏమిటి భయం! (దాసీని దగ్గరకు లాగును.)

దాసి:—(మెల్లగా) వ్రంధండి. అమ్మగారున్నారు.

దాసి:—(గట్టిగా) అమ్మగారెవరు. నేను అయ్య
గారిని. నీవు అమ్మగారువు. (చతురను చూపుచు)
అది నీదాసి... ఏదీ నిలువు. “చతురముండా!
దాసీముండా! యిలారాచే” అని.

దాసి:—(భయపడును.)

దాసి:—నిలువు నీకు భయమేమిటి? నేను వున్నా
నుగా (మద్దుపెట్టుకుని, బలవంతపెట్టును.)

దాసి:—(పన్నుని గొంతుకుతో) చతురముండా దాసీ
ముండా. ఇలారా.

చతుర:—(నిలువున నీరగును)

దాసి:—కదా! ఏదీ మద్దు (మద్దు పెట్టుకొనును)

చతుర:—(తెలివైనది కన్నీటితో తనలో) నేటి
కట్టి మాట విందునది కలనైన నెఱుంగలేనిది.
ఈచుదాసి నామగది ప్రాపుగొని నన్నీవిధి
చరిపానింప నెటుల సరివివై యుంటినో తెలియ
కున్నది. ఔరా కాలమహిమ. మామూడు దినమా
... మాడిగములు చేయ దాసిదానికా నేను దాసీని?
గ్రుడ్డుపోయి పిల్లను చెక్కిరించెనను - పామెలె
నేటికే నీరచడినది కదా... ఛీ. దీని సూరక ఏల

నిందించునది. అనిపించినవారి ననవలెను. అన్ని
పాక్షిక పెండ్లాడి చచ్చు, ‘చతురముండా’ అని
ఈచు దాసీచే పిలిపించి మురియుచున్న ఆమహా
చక్ర ననవలెను. ఇట్టి దయాకరాన్యులగు చతురం
ప్రపంచమున నుండురా? నాచరాభవము తన
చరాభవము కాదా? దయ, ప్రేమ, భవాకులను
చతురముండల యుండును?

దాసి:—(చతుర మడ్డేకించి) ఓయి. తెలసినదా.
ఇదుగో వినునకల్లు.

చతుర:—(తనలో ఛీ. ఇట్టిచోట మనముండరాదు.
[తలుపుతీసుకొని పోతోవును.]

దాసి:—(చేయిపట్టి లోనికివచ్చి) ఎక్కడికి పోయేది.
మందు విసిరి మాట్లాడు.

చతుర:—ఏటి నిర్బంధము.

దాసి:—నిర్బంధమే. సర్వంధమే మాకు తెలి
యదు. మందు విసిరి మాట్లాడు... (దాసీతో)
ఏమి పూరుకుంటావేమి, పోతూవుంటే. మందు
విసుమును.

దాసి:—(చివనకల్లు చతుర కందించును.)

చతుర:—(చివన బారవిడచి)... రాగం! పువ్వుం!
సోజనీ!

ప్ర|| నలుగురైడుగురు దాసీలు.

చతుర:—(దివాకరుని కాగిలిలో వున్నదాసీని చూపు
చు.) ఇదుగో. దాసీనిచ్చి మన బంగళా కవత
లకు పారద్రోలుడు. ఇది నాఅడ్డ.

దాసి:—(పెద్ద నవ్వు నవ్వి) “నీ అడ్డ!” అహహ.
నీఅడ్డగా! (దాసీల మడ్డేకించి) ఇదుగో మీకే
చెప్పడం. దీని (చతురను చూపుతూ) కేమన్నా
సహాయం చేశారంటే మీబుట్టుల చిరుకపాడు
పాను. ఇలారండి మనకుంతా చొకటి. అది మన
మెట్టా చెలిలే అట్లా చతుండాల్లె.

దాసీలు:—(ఒకరిమొగము నింకొకరు జూచుకొం
దురు. దివాకరరావును వేరుదురు.)

వకుళ:—(దుఃఖమున) ఇది ఏటి యాగడము!

దివా:—ఇది ఏమి వాగడము, నీజేమన్నను నీ
తండ్రి కాస్తా బుధంగుమను వరకును, జేచియుం
డవలెను. (దాసీలతో) (వస్త్రతమ దీనిని పోసి
యివడు. కట్టి పడజేయడు.)

దాసీలు:—(అటల జేయదురు.)

దివా:—(కూడచాకి సహాయమును.)

[తెరవాలను.

రంగము 3.

ఒకహాలు.

[తెరపిత్తగా కూరమాంబ (వకుళతల్లి ఏబదిసంవ
త్సరముల పడియుపలిది) మంచమున కూర్చుండి యుం
డును. చెంత వకుళమాంబ విచారమున కూర్చుండి
యుండును.]

వకుళ:—అమ్మా భరింపరాని జేదన.

కూర:—ఎవరిది.

వకుళ:—మనది.

కూర:—నీజేమో వాదికాదు!

వకుళ:—అవును వాడే. ఇచ్చినదిమీరు అనుభవించు
నది నేను!

కూర:—(కోపము వినునతో) మేము యిచ్చిం
జేమిటి నీవు అనుభవించేదేమిటి.

వకుళ:—ప్రేమలేని మగనిని మీరు చేకూర్చితిరి.
భరింపజేక నేను అనుభవించుచుంటిని.

కూర:—(కోపముతో) ఏమి! భర్తను భరింపలేని
దాని నిన్నొక్కరినే చూసినాను. దొరక్క
దొరక్క చొరకే వున్న భూములంతా చ్రాసి
యిచ్చి కుదిర్చాము.

వకుళ:—ఇట్టి వివాహముకన్న పూరుకున్న వుత్త
మముకదా!

కూర:—ఇప్పుడేమివచ్చింది లోటు?

వకుళ:—అమ్మా కోప పడకుము. లోటే. తల చిరు
కని పోలే. పనికిరాని మోటే అయినది నా
బ్రతుకు.

కూర:—నీబ్రతుకేమిటి వాబ్రతుకూ బట్టాగే ఏడు
మూపుంది.

వకుళ:—నీబ్రతుకు కేమమ్మా.

కూర:—నీబ్రతుకు కేమొచ్చిందమ్మా అయితే.
జేలకుజేలు కట్టుంపెట్టి, వున్నదంతా ఊడ్చిపెట్టి,
జమీఅంతా చ్రాసిపెట్టి పెండ్లిచేస్తే ఏమిటి
యిట్లా పగలు గుడుస్తావు?

వకుళ:—కోరి వురి తెచ్చుకున్నట్లయినది.

కూర:—(కోపముతో) ఎవరికి వురి.

వకుళ:—వాశే వాకంతానికే! దిగినుకుంది—పెండ్లి
త్రాడు!!

కూర:—అయితే ఏమంటావు. పెండ్లి చెయ్యకుం
డావుంటే తైరాగిముండలాగ వుండివుయినం
టావా ఏమిటి.

వకుళ:—అబ్రతుకన్నా కొంతవయమే ప్రేమలేని
మగనితో కాపురం చేసేదానికన్న!

కూర:—చంపేస్తున్నా జేమిటి?

వకుళ:—మీలో నాలుగుమాటలు చెప్పడానికేవచ్చి
తిని. కడసారి మాటలవి.

అమ్మా! పెద్దలకు మిమ్మా చూపించరాదు.

మీరు నాపెండ్లి విషయములో మహా ఘోరము
నరించితిరి. ప్రేమలేని వరునకెచ్చి నాకు ప్రళ
యాంకికము గల్పించితిరి. అనురాగములేని సెం
సార్ మేటుల వృద్ధివెందునా అను తలంపు మీకు
లేదయ్యెను. ఎవరితో తీసుకునివచ్చి పెండ్లిచేయుట
యాప్రధానము? కన్నులమూసి గంపపెత్తిని
పెట్టుటయో ప్రపంచధర్మము? కాస్త్రసమ్మత
వివాహమున పరిగొంగులు ముడిపెట్టుటతోనా
సరిపోవును? పరు డెట్టివాడో ఎట్టి మనుగసాం
ప్రదాయుడో పథువుకు తెలియదు. పథువు ఎట్టిది
యో, రూపవతియో, కురూపియో, మనుగ
వతియో, మహోజ్జయో పరువకు తెలియదు. ముడి
పెట్టుటయో ప్రధానముని మాకు ముడి పెట్టితిరి.

అందున గట్లు పర్వతసానము వాలోచింపరైరి.
ఇది మంచి ఇది చెడ్డ యను విచారణ మీకు లేద
య్యెను. 'దున్న పోతు యీనినదన దూడనుగట్టు'
అను సామెతక కేసితిరి వైవాహిక విషయమును,
గంపమూగి చేరమాడు పండ్లచేరము లయినవి
యీవాటి పెండ్లిచేరములు, ధనము వాకించి
వచ్చు పనులు, పాలముల వ్రాసియిమ్మని పీకు
పెండ్లికొడుకులు, సమభాగములకై మామల
నిర్బంధబెట్టు అల్లుడు, దయాకూన్యలగు
పకులు,...చెలరేగి, దయ, అంతరంగికప్రేమ,
అనురాగము, అన్యోన్యత, మొదలుగాగల సార
ధ్యముల చెగటార్చి దేశమునకే గాక లోకమున
కంతయు వపకీర్తి సంఘటిల్ల జేయుచున్నార.
కూర:—ఏమిటి గోల!

వకుళ:—గోల కేమున్నది? ఇది జరుగుచున్న సంగతి.
(మొలలో దాచిన బాకుతీయును)

కూర:—ఏమే. అదేమిటి...బాకెందుకు...నన్ను
పొడుస్తావా ఏమిటి...(పనుకు)...

[ప్ర] దాసి

[వకుళ పొడుచుకొనబోవగా దాసి అపుడు. వారికి
బాకుకై పెనుగులాట. తెరలో పెద్దవృద్ధుగారి పని
అయిపోయిందని కేకలు.]

[ప్ర] దివాకరరావు.

దివా:—(దాసిని విడిచించి తాను వకుళతో బాకు
లాగు పెనుగులాడును. పెనుగులాటలో దివాక
రునికి గాయముతగలి (క్రిందపడును... బాకు క్రింద
పడును.)

వకుళ:—అ! అ! ఆ చెబ్బ మీకు తెలిసినదా...
ఇదుగో నేను గూడ మిమ్ముల ననుసరించు
చున్నాను. అనుడు.

[బాకు నందుకొని తాను పొడుచుకుని నేల
గూలును.]

కూర:—(కన్నీటితో) దాసి యిదేమి ప్రార్థనా?
రాగం:—అమ్మా! ప్రేమలేని పెండ్లి ప్రాణాంతక
మని తెలియదా!

[తెరవాలను.]

గగనగామి

గగనగమనానుర క్తి పై కెగయునపుడు
సోకజొచ్చెను శబ్దంబుశ్రవణములకు
లోకబంధంపు తెగతెంపు మోతలేమొ?
బయలుకాజొచ్చెదేహంబుపై కెగయుకొలది
భవబంధబంధితంబగుటనేమొ?
ఎట్టకేలకుజేరితి నెగిరిఎగిరి
అఖలసౌఖ్యప్రదమైనసభ్రతలము.
ఆతిమిరంబునలు దెసలముకొనిన

శ్రీమతి మాచి బాలాత్రిపురనుందరిగాను

అవనిజూడగనాకధమముగిదోచె.
మధ్యనున్నట్టిమేఘమండలముజూడ
మహినిగిప్పినమాయజాలంబువోలె
గోచరించెను గగనగామికి నాకు.
గ్రోలితినినేనుగంధర్వగానరసము
ఆనితినినేనుఅమరులఅమృతపాత్ర
విహరించునపుడేను వియత్తలమునందు
మొలచుచున్నట్టితారకలోముదముగూర్చు.

వీ డ్కోలు

తుమ్మలపల్లి వేంకటరత్నము పంతులుగారు

1. నీకున్ వర్ణపుగాలితామసజీవన్ నిర్వోచరాదయ్యెనో?
నీకున్ విప్రృతియయ్యెనో? యచటి నీవిశోక్తల్లవన్మంజరి
ప్రాకట్యదు వసంతకాలసహకారస్యందనారోహముల్,
మాకందాంకురభోజనంబులు, అనన్యరదారహారందముల్!
2. అనిలములున్ విలీచదశసందు మరుచ్ఛవనంబులింరబో
ననె, మఱవయ్యెనే? యకట! నన్ గికురించియుఁజేడకేసి నీ
చనెడిప్రసక్తి నేరఁగుజాలియు నేమియుఁబాలునోమమిన్,
నినుఁగడసారి నన్నుఁగవమ్మని కొరుదునుంటి, వర్మిలిన్!
3. ఖగమా! నీదు తనూనినీలిమయు; ఘనైశ్చరాతబాదాగ్ని నీ
మొగమందేర్పడినట్టి మ్లానిమయు; నిష్ఠుజూది, యీనేను తొ
ల్లఁగడాసిందితి—నీసదాపరిదితిన్ లావెక్కివాల్లభక్త్యపుష్
విగతోశ్యామలవర్ణ మేమయినదో? పెన్మచ్చయందేగెనో!
4. తిర్యగ్యోనివి—నీకునెక్కడివి? బుద్ధిస్థైర్యముల్; మాధురీ
ఘర్వంబై న పదార్థమన్నిన మఱెందున్నిల్లువాసక్తిమె,
ఆర్యబాహ్మణజాతివాఁడనయి, నీకాసిండు పేయెక్కడు
మూర్ఖంబయ్యెను, నాకు—నిన్ను నుటతోఁ గార్వంబులేదేమియున్!
5. తొలి, నికజేరఁగడియువప్పుడు, భవన్తోగ్రీవుతీ మట్టసం
బులచే, నాదుప్రకోష్ఠమందగు ధృతంబుల్ మాసిపోవిప్పుమన్
నిలుచున్తెమ్మివి, నీవుమాత్ర మెటకేదిం బోయినన్ నీసయిన్
మలచుగ నారలఁపుల్ ప్రతిక్షణము, నామచ్చల్నివోకిందిన్!
6. ఇదిగో: నీదునిదుఁగోలుకొఱ కిందేర్పడ్డసామగ్రియే
కొదువల్ లేనటునంటి పద్యమిదే! నీకున్, బల్లవచ్చేదమి
ల్లిదె: బాహ్మదశకీలిలాండలిమిదే! ఇంచేదినికష్టమో?
కొదుకంగాఁబనిలేదు, వేడ్కమెయిగైకొనెమ్మా విహంగంగనా!

ఖండితోపన్యాసము (కర్తెకలెక్కరు)

ఏమండోయ్! ఇంకాలేవరే, తెల్లవారింది. ఆరుగంటలు వెయ్యబోతున్నాడు. చదువుకోవాలనీ, పరీక్షలు దగ్గరకువచ్చాయనీ, అన్నారూ? రాత్రి ప్రాద్దుపోయివచ్చారే? చీట్లాటలో పేచీతోచ్చేయాయేమిటి?

“Shutup (షట్ అప్) ఒళ్లుపోగరెక్కించాయేమిటి? నా Studies (స్టడీస్) సంగతి నీకెందుకూ? ఈ ప్రశ్నలన్నీ నీకనవసరం, బాగ్ లత్త! తన్నులు తినేవు, చదువుకోండి చదువుకోండిని గజ్జకురువు పలిపివట్లు సులువుచున్నావే? మీకు కావలసినవట్లా వంటిల్లా, పోయ్యేగాని, యీ విషయాలన్నీ యెందుకూ, తెల్లవారగానేనాచేత నీకీతిట్లుందుకూ?” అంటున్నారా?

అవును. కొట్టరాకండి. బుద్ధి పొరపాటు. మీరింతదరిపడితే నేను చెప్పలేనుగానీ రాత్రి నేను అంతప్రాద్దు పోయేవరకూ వక్కర్తినీ వున్నానుగదా? మీరు యేవేళకూ రాకపోతే యిల్లమైపోతుండనుకున్నాడు చెప్పండి? ఏమిటాపేకాట. ఒళ్లుగుట్లా, యిల్లుగుట్లా ఇక్కడి కాపురం మీచదువుకా పేకాట్లకా? ఇప్పుడు లేవడానికిన్నీ చదవడానికిన్నీ ఒడ్డికొస్తున్నారే! ఆపాడుసిగరెట్టు ముట్టించడానికి లద్దకంయెట్లా లేకపోయిందో! ఏమైనా అంటే సిగరెట్టుమీద రండకాలు చదువుతారు కూడానూ.

“నోరు ముయ్యమన్నా, బుద్ధిలేదో? ఏమిటా పొగరూ, బెబ్బలుకావాలా, యిప్పటికైనా నోరుమూస్తావా? లేదా? Be-careful (బీ కేర్ ఫుల్)” అంటున్నారా?

శ్రీమతి యస్. అనసూయా దేవిగారు

ఏమండోయ్! నేనన్నదానిలో యేమైనా తప్పుంటే నన్ను మీ యెడంకాలు చెప్పితో కొట్టినా పడతాను. అసినీమాలలో, మాటా, పలుకా! ఏమిటామమకారం? రూపాయలకు రూపాయలుదానికి పోస్తున్నారే! మొన్ననాకు తెలియనియకుండా, యిదిగో మా Friend (ఫ్రెండు) యింటికివెళ్లి యేదో వ్రాసుకోవాలని వంకపెట్టి నాటకానికి దయచేసి నిద్రచెడగొట్టుకుంటేనేగా, యీ ఘడియవరకూ జ్వరంపీల్చి పిప్పిచేసింది. ఎలాచ్చి నిన్నా యివ్వొకనూ మీముఖం కాస్తతేటుగా కనబడుతుంటుంది. ఇవన్నీ కూడెట్టనా, గుడ్డెట్టనా? యెందుకి ఖర్చులన్నీ?

“అ! ఏమిటి! ప్రాద్దున్నేలేస్తూ నీకిదా వుద్యోగం? చాలు. అమృతపుట్టుకవంటి ఛండాబం పుట్టుక యీ ప్రపంచంలో యింకోటిలేదు. నీకేమి తెలుసు నీసిగరెట్టు సంగతి? తెలిసితెలియని ప్రేలాపనప్రేలకు” అంటున్నారా?

కాదూ మరీ! ప్రపంచమంతా మీలాటి మొగాళ్లతోటేవుందని మీయభిప్రాయం. పోనీకాని నామాటలకు సమాచానం చెప్పండి? “పారుగింటి పుల్లకూరరుచుట” వేను కాఫీని తాచనా? కావలిస్తే ఫలహారం చెయ్యనా? రోజూ అకాఫీహోటల్లు కందు కాడబ్బు తగులపెట్టడం? మన దర్జాకులోటనా కనపడిన స్నేహితునట్లా తిసికొనిపెట్టి కాఫీ హోటల్లులో మేపుతారు? అయ్యో, డబ్బా!

డబ్బుచేసికొన్న పాపం యేమిటోకాని దుర
వస్థవచ్చిందే. ఎన్నార్లు, సంసారం యీలా
తగులపడిపోతూంటే చూస్తూ కూర్చునేది!
కాని, పాపం ఏమాటకామాట చెప్పో
వాలిలెండి. నేనడుగకముందే పువ్వులు, పో
తైన చీరలుకొని వెళుతున్నారు. నగలు
కూడ చేయిస్తూనేయున్నారు. మాకు
కావలసినవే యివి. మొగవాళ్ళకు విద్య
నగలైతే మాకు బంగారపునగలు. కాని
యీఖర్చుతా యేమిటి? మీతల్లిదండ్రులు
యెట్లా సంపాదించి పంపుతున్నారో! ఆనారా
యణమూర్తికి తెలియాలి. శనివారాదివారా
లొస్తే యిల్లేవట్టరే! డబ్బెట్టి పేకాటలూ.
బ్రాంధిపావులూ, యెత్తువైతే యింక
డబ్బెక్కడాగుతుంది!

“అదిగో! డాబ్బా. ఏమిటీ (Lecture)
లెక్చరూ? ఇవన్నీ నీకు యెవరు చెప్పడం,
నాప్రాణాలు తీయడానికి? కాఫీచాటల్సులో
శుభ్రం మనయింటికంటే తక్కువే కావచ్చు
గాని, ఆపదార్థాలు అక్కడ తయారైతేనే
రుచి, ఆహాహా! ఏమిరుచండి తలుచుకుంటే!
చూడూ, ఎన్ని సీయూరాయో నానోట్లో,
స్టూడెంట్సు (Students) సినీమాలకు వెల్లినందు
వల్లనేగా, రిమా, వారిజవరల్ నాలెడ్జి (General
knowledge) ఇంప్రూవ్ (Improve) కావడం,
ఇంగ్లీషు (English) ఇంప్రూవ్ (Improve) కావ
డానికి స్కోపు (Scope) కలుగచెయ్యడం.
చెప్పాలంటే అన్నిటికీ అన్ని సమాధానా
లున్నాయి. ఎందుకు నన్నిల్లా ప్రాణాలు
తీస్తావు. వెళ్లు నీవని నీవు చూచుకో?” అంటు

న్నారా?

అవును! ఏమైనా అంటే ప్రాణాలు
తీశావంటారు. అంటే చెప్పలేనుగానీ, చదివే
క్లాసు యెన్నే శ్శుతప్పినా, జీతాలు చెల్లించ
డం తప్పదుగదా? వ్యావృత్తారనే ఆకతోటి,
బంట్రోతులవద్దనుంచి, మాప్రద్దువరకూ లం
చాలు తప్పవుగదా? కష్టపడి చదువుతే యిటు
వంటి ఖర్చులేమీవుండవుగా? ఖర్చు యెటు
చూచినా జలవూరినట్లూరుతోందే! మొన్న
నన్ను చల్లగా టోపీవేసి, డబ్బు తీసికొనివెళ్లి,
వరీక్షపేదల్లు అమ్మమ్మ, అవికొని, తీరా,
అవే చదువుకువెళ్లేవరికి, దగాపడినందువల్లేట
గా నిరిటి వరీక్షనున్న చుట్టడం. ఇంకా ఆ ర
హస్యం నాకు చెప్పనేలేదే! సరే ఇంక
యేపాటుతప్పినా సాపాలు తప్పదుగదా! దాని
ఖర్చు దానికి తప్పదు. అందులో ఖర్చు
లేగించుకుందామన్నా కుదరదు. ముప్పొద్దూ
కూరలేనిదే ముద్దదిగదుగా? కూరలేకపోతే
కొట్టరావడం. ఆకోపం, యేమికోపమోగాని
మీకే వుందో లేక మన్నిమైన వ్రతివానికి
వుందో గాని, తల్లయినదీ, తండ్రయినదీ,
మరెవరైనదీ కూడా తెలియదేమండీ! ఒక్క
పూట కూరలేకపోతే నానాహంగామా
చేస్తారే యిల్లంతా! అందులో చవుక కూర
లంటే దర్జాకులోటుగా మనకి! “వెలిగినన్నా
శ్లేవెయ్యరా చెడికాగడా” అన్నారు. జరి
పించుకోండి, జరిగినన్నాళ్లు, ఇంకోకవోటకు
పోతే యివన్ని సాగుతాయా ఏమిటి?

“నిలువు! ప్రాణాలు తీస్తున్నావు. నీవేమైనా
ఆర్చేదానవా తీర్చేదానవా ఎందుకూ నీకి

కంఠకోప. నీవరుసచూస్తే యేమీ బాగుండ లేదు. భర్తమాట అనుకుంటున్నా, భార్య అంటున్నారా?

కాదటండీమరీ! పాపం! మీరల్లిదండ్రులు, భూములు ఒక సెంటుకూడా లేకపోయినా, యేదోవిధంగా కష్టపడి సంపాదించి ముద్దుల కొడుకు మనకొక్కడేకదా, పొరుగుూరిలో చదువుచున్నాను, డబ్బు సంపాదించే, యేమీ చిక్కుపడ్డాడో అని నెలకు నెలపైలు యే పైలు పంపడం-మీరీవిధంగా నాకనంచెయ్యడం!! పాపం మీరల్లిదండ్రుల కివన్నీ యేలా తెలుస్తాయో! వారేమో మా అబ్బాయి కష్టపడి చదువుచున్నాడమ్మా, ఏదో యీసంవత్సరం, క్రిందటిసంవత్సరం పరీక్షపోయిందంటే మామావాడిలోటమీలేదు. ఆమావ్వుర వత్తుచారటబ్బి. ఎటోచ్చి, గీటుమందిది కావాలి." అని చెప్పుకుంటున్నారు. చూశారా, మీరు వారిమాట విన్నావినకపోయినా ఎట్లావున్నా మీయందు వారికి యెంత అభిమానముండో! స్కూలుకేనాడో ఋణమున్నారు. చెల్లించండి కిస్తీలపైకిస్తీలు, మీ

స్నేహితులూమీరూ? అన్నన్నిమాటలను కంటూవుంటారే, డబ్బు ఖర్చు తగ్గించుకోవాలని అనుకోలేం యెప్పుడూనూ? ఇటు నంటిఖర్చు లందరికీకూడా యివ్వుమేయే వుండొచ్చు!

"ఏమిటి? ఆహోహో! చివరకు నీవని ముందుతోంటే పూరుకున్న కొద్దీపో! నాదగ్గరలే! నీవా-నాకా-చెప్పటం! పో! నీవని నీవు చూచుకో- ఓ చదువురానిమొద్దూ నీకు మర్యాదా, మంచి, మాట్లాడేవరుసా వావీ, యేమీ తెలియదు. ఇదంతా అక్షరం ముక్కరానిలోట! స్పష్టంగా తెలుస్తోంది, నేర్చుకో రా చూ- చదువునేర్చుకొను. అంటున్నారా?

ఆహోహో! మీరు చెప్పటం, నేను నేర్చుకోటం. ఎల్లుం డీపాటికి పురాణాలన్నీటికి అర్థంచెప్పినానన్నమాట!

"ఏమిటి? ఏం? వేళాకోళం అనుకున్నావా యేమిటి? వెళ్లు, యెవరో పిలుస్తున్నారు" అంటున్నారా? సరే!

ఇక దయచెయ్యండి?

స్త్రీవిద్య

పుడమియందున గొందరు పాలతుకలకు విద్య జెప్పింపరాదంచు వెట్టిమొట్టి వాడముల జేయుచుండు. రవ్వారి బుద్ధి బాడ్యమేమని కట్ట! ప్రశంసజేతు. ఎంచ నొకగర్భమండె జన్మించినట్టి పురుషులే విద్యలన్నిటి గలచుటకును స్త్రీలు నేర్వంగరాదని చెప్పుటకును బావురే! మేముచేసిన పాపమేమి?

శ్రీమతి వీరుబొట్ల రామలక్ష్మమ్మగారు మొల్ల తరిగొండ వెంకమ్మ మున్నగగల సతులు విద్యలనేర్వరే క్షీణినివారి కేమినాటిల్లె సఫయశం? చివుడుమాకు వాటిలునదేమి పోదర వర్మలారా? బ్రహ్మచుంకాక యాలని పక్షి యెన వాణినే విద్యలకు సద్విషాసచేస తగ; వచింపంగ బడుట విద్యలను సతుల కుంగలుగుహక్కు వేరుగా కొనరవలెన!

౧

కాకివాడయందుగల వ్యాయాసాదులలో వారా యణరావుగారును యెన్నికగన్నవారు. మంచివార నియు, పరమకాంతులనియు, ఉదారహృదయుల నియు పేరు పేరుగాంచిరి. చాల ఆస్తిగడించిరి. ధన మువార్జించిరి. మొన్న మొన్నటి దనుకను బహుళవం దముతో తీవయాత్రగడపుచుండిరి. కాని యెల్లప్పు డును మానవుని తీవితము ఒక్కరీతిని నడచుట దుర్ల భముగదా! పేరునకు దగినయావము—యావమునకు దగినపేరు, యావమునకూ పేరునకూ దగిన సుగుణ సంపత్తి గలిగి, కాలధర్మమునొందిన సుందరియను వాతని ప్రధమకళిత్రవియోగముతోనే వారాయణ రావుతీవితవాహినియు సక్రగతికి రావోడంగినది. విమల యనునది సుందరికడనయ. వారాయణుని తీవితవర్తవ్యమిత్రుడారాలికయే. సుందరిగహధర్మ చారిణీత్యమును మఱువలాలని యతని మానసికపురుష ము వాసరించిన గాదాంధకారము విరియించు విమ లయే యిప్పుడు దివ్యశ్రోత్రయైయున్నది. ఇంటనున్నపు డొకనిమున పేనియు విమలను విమలవకః దవలెంగట నునిచికొనుట—కార్యాంతరముల నిలువదలిచనిన యపుడెల్లను విమలవిషయమునే తలంచుచుండుట— వారాయణరావున కలవాటు. వేయేల! వారాయణ రావు ప్రాణములే విమలస్వరూపమని చెప్పుట యతి శయోక్తికాంచాలదు. సుందరీవియోగము విమల సందర్శనము—ఈరెండును ఆతని హృదయగ్రంథిఁ దెనచైచికొని చాలసంకటములఁ గల్పించి యాతని తీవితమంతయు దుఃఖముయముగావించ వారంభించెను. ప్రేమ మిక్కిటముగ నున్నచోటఁ గిడును శంకించుట సహజము. విమలను విడిచి చరకోక్షమున నున్నపుడెల్లను రిల్లిలేనిదిడ్డ గావున నామె కెట్టి విచక్షుగలిగినో యని వారాయణరావు దింతించు చుండును. మనమెంతచింతించి యేమిచేయఁగలము?

సర్వరక్షకుఁడగు పరమేశ్వరుని విధానమెట్లున్నదో అట్లుల జరిగితిరును. కపటపాటకసూత్రధారియగు వాతఁ దేకర్మము తేసికొన్నవాని వాఫలము ననుభవించు నియమించియుండ వన్యధాప్రవర్తిండుకెట్లు? వారాయణుఁడు, విమల తనతల్లినిగుఱించి లెంగకెట్లు కొనకుండను, ఆమె కెట్టి కొరంతయును లేకుండను, శక్తివంఛనలేక సందర్శించుండెను. ఆహారాశ్రమ లామె యిష్టములనెరవేర్చుచూ, సంకేసము గల్పించు మాటలులేప్పుచు, తల్లిని మఱచునట్లు తీయుచుండెను. ద్వితీయవివాహమున వారాయణరావు కమలను భార్యగా గ్రహించుటయే, విమలవిషయమున వాతఁ డతి మనశ్శేష బాధితుఁడగు గతిఁ గల్పించెను.

౨

కమల, కాపురమునకువచ్చి యొకసంవత్సర మైనది. విమల, యిచ్చు దారేండ్ల యాడుగలది. కండ్లకలక గలవానిచూపునకు దీపమువలె కమలకు విమల యన్నచోఁ గంటింగింపు ప్రారంభమయ్యెను. ఈనడించుట మొందయ్యెను. భర్తసమక్షమున విమలపై నెంతో ప్రేమనటించుట—ఆతని చరకోక్షమున వా దిడ్డను చంపునమకునంతటి తీవ్రభావము వహించుట, కమలకు భవాదగుణములుగ నూరెను. ఆవ్రుణించినఁ ద్రేవులులెక్కకెట్లు తెలివిగల వారాయణరా వీటక్కులాడి బాడ్డలెఱుంగుటలో నొకింత యేమఱు పాటు వహించెను. అయినను విమల సందర్శన విషయము దలంచుకొనునపు డాతని విచారపాగరము మేరమీరుచుండెను. హృదయము నీటికంటెను చలువనగుచుండెను. ఎట్లులైన నేమి. తల్లియొక్క ప్థానమునకువచ్చి విలిచెఁగావున విమలసందర్శన భారమున గొంత, దవ ద్వితీయకళిత్రముపై మోపక రావునకుఁ దప్పదయ్యెను. ఇంటివాళ్లలో నెల్ల నెంకి యనునది చిరకాలమునుండి వీరియంట నున్నది. సుందరి చిట్టచివరయూర్పుచివరయతలి యారెంకి

చేతిలో విమలచేయిఁ బెట్టింది కన్నులు మూసెను కనులకును నీవృద్ధపరిచారకపై నమ్మక మెక్కుడు. ఆమె యెన్నెన్నయో సంభాషణ నీదానిలోఁ జేయుచుండును. ఆంజగొల్పును. చుండవము లొసంగును. రహస్యాలోచనములు నలుపుచుండును. కనుల రహస్యాలోచనముల విమలవృద్ధులను సుందరి మందచోన చదవమున దాని మానసిక వీధిని దోచి “బంకీ! లిడ్డను కాపాడుము” అని పలికినట్లు లోయచుండును. వారాయణరావుగారి గృహమున నివుడు “విమల” మగుర్చిన విచారముచున్న నొండొక్కకొరఁత సుత యుఁగానరాదు. విమలనుగూర్చి యొక్కొక్క విచార మొక్కొక్కరిని-వారియింట మన్నవారిని-ఆవేశించియున్నది. కాలచక్ర మిట్లే చరిత్రమించుచున్నది.

3

“వాన్నగారు రాగానే చెప్పుతాను—నన్ను కొట్టిరిగాదూ! వాకు లక్కచిట్టి యియ్యకుండా దాచిపెట్టుకున్నారగాదూ! అడుగుంటా కక్కియింటే లోనేకావుగాదూ! ఎంకీగూడా నేను పెట్టమిడినుండి పడిపోతుంటే పట్టుకోలేదుగాదూ! మావాన్నగారు వాకు అన్నీ యిప్పిస్తారు. ఎవ్వరూ నన్ను రాసీయకుండా దొంగమాటలు చెప్పుకుంటారు వాన్నా-కక్కి. బంకీని, అని నేను చెప్పేస్తాను వాన్నగారిలో. ఇక్కడ చూడండమ్మ! వాచేయి దొక్కుపోయింది. కక్కి పెట్టిలే బీడ్డానుగాదూ— పెద్దరుగూడా నన్నున్నది—ఊ-ఊ-ఊ” అని విమల పంచభూతాలలో దన మొరచెప్పుకుంటూ చూచువారి స్పృహయము లవయినటుల పెక్కుచు యేడ్చుచుండెను. అదిక్కుమాలిన లిడ్డ వాదనలపై వచ్చి పెద్దరుమలేడు. ఆమె లొక్కుచిల్కలయిందలి నీయవనము వనుభవించువారెవ్వర? సుందరిలేదుగద? కనుం కీమె సుపరిలిడ్డగద? ఇట్టి ముసాధికివులఁ గాపాడైన వమగాక నింకెవ్వఁడున్నాఁడు? విమల యట్టులే లోలోన కుమిలికుమిల యేడ్చుచున్నది.

అప్పటి కైదు గంటలైనది. ఎన్ని చనులుండినను అయిదుగంట లగునప్పటికే వారాయణరావు తప్పక యిల్లునేరికిరుట అలవాటు. ఘటికాయంత్రము టంగు టంగున పైదుగంటలు కొట్టుటవిని కనుల వంభాషణ ముగించి బంకీని గృహకార్యములకు నియోగించెను. చదఁచుడి విమలనుదాసి “తల్లీ! నీవేల యేడ్చెదవు? నీవేమి కోరినవో చెప్పుము? ఈవిమలమున నిచ్చెదను. లోటలోనున్న పూవులుకోసి తెచ్చుకొందమా? ఏడువకమ్మ! మీవాన్నగారు కోప్పడతారు” అనుచుఁ జేరఁదీసి యోదార్పఁజూచుచుండెను.

విమలః—కక్కి! ఇదన్నీ దొంగమాటలే. అన్నీ మాయమాటలు చెప్పుతావు. వాన్నగారు రాగానే వాచేయి దొక్కుపోయిందని చెప్పుతాను” అనెను.

ఇంతలో వారాయణరావు ప్రవేశించి “వాతల్లీ! చేయి దొక్కుపోవుటేమిటి? చూపుము” అనుచు విమలను చేయిని లొడ్డపైఁ గూర్చుండఁజెట్టుకొని చూచెను. ఆమె మోచేయనుండి రక్తము చెమ్మగిలుచుండెను. దానిఁగాంచి వారాయణుని కన్నుల నీరు గిట్టువదిరిగెను. విమలను ప్రశ్నించి కారణమారెను. ఆమెకుఁ దాను తెచ్చిన దినుబండారముల నిచ్చి యోదార్చెను. కనులనుజూచి “కమలా! ఇది నిరపరాధి. లోకమన్న నెఱుంగదు. దానియిం దేమియేని లోపములుండి యది నీకు సహించరానివైనచో వండుకఁదగుశిక్ష వాకోసర్దుము. దాని నేడ్చింపకు. ఎవరెన్ని బిధముల వాలోదించినను దీనులరక్షింప పరమేశ్వరుఁ డున్నాఁడని మఱువకుము.” అని చెప్పెను. అందరు వారివారి చనులయందుఁ బ్రవేశించిరి.

౪

“అంతటను చానాపెడకతిమి. కనులంబుగాదూ! పిల్లదాని బాడయేమియుఁ కానరాలేదు” అనుచు పరిచారకు లొకవాఁటి సాయంకాలము వారాయణ రావుగారి భార్యలోఁ జెప్పుచుండిరి. అసమయముననే సరిగా రావుగారి రింటికివచ్చిరి. సమాచార మేమిటని కనులను ప్రశ్నించిరి. ఆమె పెద్దగనేడ్చుచు “నేటి

“మధ్యాహ్నమునండియే మన విమల కావనములు లేను. నగులు పెట్టియికిని అడుగొనెదనని నీధిలోని కేగను. ఇంతవఱకు నింటికి రానందున చెదకితిమి. ఎఱదును గానఁబడదు. చెంతియు చెదకుటకు బోయి నది. అది యింకను రాలేదు.” అని చెప్పెను. వారాయణరావు నిలువునఁ గూలఁబడిపోయెను. అతనిని దుఃఖదేవత పూర్తిగ వాణేకంచెనని వేరుగ వివరింపఁబడిలేను. ఇంతలో చెంతియు నీక గొందరును ఒక గొను అట్టుకొనివచ్చిరి. ఆ గొను యొక బోవ్వు తెనుడుపొడకొంద మండెననియు వచట రక్తము ప్రసరించినాడ బుండెననియు చెంతియుఁ దక్కిన వారు తెప్పిరి. వాఁ డా గొనును విమల తోడిగిరట్లు కమలచెప్పెను. నగలకొఱ కవ్వకో విద్రుమ అంపిచ్చి చిరిని యహపించిరి. గొను దొరకన ప్రదేశమునకుఁ బోయి వారాయణరావుగారి మిత్రులు శోధించిరి. అడుగుజాడలుగట్టి శోధింపఁతొచ్చిరి. వివియ ఘటములేదు. విమలకొఱకు వారాయణరావు చింతా పాగరమన్నుండై విరక్తిఁగొని మంఠములపైను, కమలమగూర్చి మేమిది చెప్పవలెనో తోచకున్న యది, గాని చెంతివూత మానాటినుండియు కమలకు దాస్యమునీయ నిచ్చగొనలేదు; ఇంటనే తీర యూత్ర చెల్లించుకొనుచుండెను. ఈస్థితిలో క్రమ క్రమముగ మానములు గడచి యేండ్లు ప్రారంభించినవి.

౫

విజయనగర కళాశాలలో యథ. ఏ. పరీక్షయందు తీర్ణులైన కన్యారత్నముల యందెల్ల నుందరి యగ్ర గణ్య. ఈయమ యచట డాక్టరుగా మన్న విశ్వవా ధయ్యరుగారి యభిమానపూరిత. ఆయనయుఁ దత్పత్తిమీవాక్షియు నుందరిని వేయికమలఁ గాపాడి పోషించుచుండిరి సౌందర్య విశేషమాచియగు “నుందరి” యను వామకరణము గూడ వామకు వారే యొనర్చిరి. సౌందర్య, పాశీల్య, సద్గుణ, సరస స్వల్ప సమేతయగు నుందరి యందంతటిమఁ గడువాదరము, గౌరవముగూడెను. నుందరి తెదియేని. గౌరవస్వతంత్ర తీవితమునందుఁ బ్రదేశపెట్టవలెనని అయ్యరుగారి

యోజ్జేషము. విద్యాపతియు, బోకానుభవజ్ఞయు నగు నుందరియు వట్లే లోలోనఁ దలంచుచుండెను; కాని అయ్యరుగారి సంతక్షణమునందున్న యామె స్వతంత్రమై ట్టు? అయ్యరుగారికి స్త్రీవిద్య, స్త్రీస్వాతంత్ర్యములయెడ నభిమాన మెక్కువ. నుందరి కెచట నేని యోగ్యమగు పాతకాలయం దుపాధ్యాయనీ పదవి నేర్పాటుచేసి ఆమెయొక్క యోగక్షేమములు దాను గనిపెట్టియుండి, ఆమెకొక ఆదర్శయువతీ మణిఁగ దయారుతేయ అయ్యరుగా రువ్విరులూరు చుండిరి. ఆయనకు సంతానములేదు. నుందరిని దను ప్రాణాధికగ నయ్యరు వాయన భార్యయుఁ బ్రేమించుచుండిరి. నుందరి విల్లేషమును మీవాక్షివైయోర్వఁబాలదు. కాని విశ్వవాధుని బోధవలన వామె సమ్మతించెను. విశ్వవాధుఁ డాయాటంకము దీక్షిత యనంతరము నుందరినిగూర్చిన దన యభిప్రాయమును ఘట్టమగు తన మిత్రులతోఁజెప్పెను. వారిలో విజయనగర కళాశాలయందలి ప్రధానోపాధ్యాయుఁ డొక్కఁడు. ఒకవాఁటి సాయంకాల మయ్యరుగారు భార్య సహితుండై నుందరితోఁ బ్రసంగించుచుండ వాయుపాధ్యాయుఁ డచటికి వచ్చెను. ఆయన మచితపితమన గూర్పుండఁడేని విశ్వవాధుఁడు కొంత ప్రసంగించిన యనంతర ముపాధ్యాయుఁడు కేటనుండి యొకయుత్తరమునుదీసి అయ్యరుగారిపైఁజెప్పెను. దాని చిరువామా వ్రాతయొది అయ్యరుగారు “సార! ఇది మనకాంతారావు పంతులుగారు వ్రాసినది. విశేషములేమైనఁగలవా?” అనుచుఁ జదివెను. పదఁపడి నుందరినిఁ జాపురు ముపాధ్యాయునితో “పంతులు గారూ! కాంతారావుగూహున్న మగ్గుపామే. వాయ మనకు ఆప్తులు. మావిడ్డ వారింటనున్నను మా యింటనున్నట్లే. అధ్యంతరములేదు. నుందరియు నిందుకు సమ్మతించును.” అనుచు నుందరినిజూచి “తల్లీ! పోయినవెలలో మనయింటజరిగిన గాన సభల సందర్భమున కాశీవాదనుండి ఇక్కడికివచ్చి పది పదునైదుదినములు మనకు అతిథులుగనుండిరే- వారే కాంతారావు పంతులుగారు—ఈజాబు వారే

ప్రాసరి. నీవు చదువును, సంఘముల పరియమును, అని యాచారులు ముందరిచేతికిచ్చెను. ఆమె చదువు కొనసాగెను. చదివినకొలది ముందరియులును సంఘములను బడయించుసాగెను. ఉపాధ్యాయులును “అయ్యో! ఈతల్లి తమ యుద్ధనే యుంచుండి. ఆలోచించి తమ యభిప్రాయమును తెలిపిన వెంటనే నేనును సిద్ధముగనుందును. నీలవ్రుగ్గొందు”నని వడలిపోయెను.

E

“లక్ష్మి! సరస్వతి! అల్లరి చేయుచున్నారామా? ఇక మీ అల్లరి పొగడులెండి. పంతులమ్మ త్తూరు రాత్రిపందిలో వచ్చున్నారు.” అని కాంతారావుగారు కుమారులను మందలించుచున్నారు. ఆయన భార్య రంగమ్మవచ్చి “రాత్రి గంటల బండికేనా వారువచ్చేరి? ఎంతమంది వచ్చెదరో? ఆయితే పంటదేసి యెంచుచుందురా?” అనెను. కాంతారావు “ఓను, ఎనిమిదిగంటలబండికే వస్తారు. అక్కడ కాలేజీలో టీచరు బాలురావుతో గూడా ఆమెను యిక్కడికి పంపెదమని విశ్వవాధ్యాయుడు వ్రాశాడు. మనము వ్రాసినబాలు బాలురావు, బాబ్బయ్యగారికి యిచ్చారట. బహుశా ముగ్గురో సరిగ్గురో వస్తారు. పంట చేయవలసినదే.” అని చెప్పెను. తరువాత కాంతారావుతన, కుమారుడు కమలాకరుని తిలిచి “బాబూ! రాత్రి ఎనిమిదిగంటలబండిసమయమునకు మన పొటదూకారుతో నీవు స్నేహమునుబట్టి, బాబూరావు వగయిరాలను తినికొని రావలసినది. విశ్వవాధ్యాయుడు వ్రాసిన బాలు చూపిదిగదా” అనెను. కాంతారావు కాకివాడ యందలి సభకుగొప్పాడు. ఈయనకు ఆంధ్రజీయ, జాతీయ సంప్రదాయములయందు దళివనము. కావున విదేశీయవర్ధకులపై గాక మనజాతీయనియమములకు లోబడి తన కూతుండ్రు లక్ష్మి సరస్వతులకు విద్య వర్ధింపజేయ గోరియుండెను. యోగ్యురాలగు ఉపాధ్యాయునినిఁ దనయింట నునిచికొని తన విద్యలకు విద్యుదేక్షింపఁ దలంచి యందుకై యత్నిం

చుచుండెను. తన యభిప్రాయమును విజయనగరమున బాలురావుగారికి వ్రాయ వారద్దానిని ఆయ్యునిగారి కిచ్చిరి. మందరి అంగీకారమును బొంది విశ్వవాధ్యాయు రామకు బాలురావుగారిని తోడిచ్చి కాకివాడకు బంపుచున్నావని కాంతారావుగారికి వ్రాసెను. మనము విజయనగరమునఁ జూచిన మందరియే కాకి వాడకు కాంతారావుగారింటికి ఉపాధ్యాయునియై రానున్నది. కమలాకరుఁడు కాంతారావుగారి కుమారుఁడు. ఇతఁ డిప్పుడు వ్యాయాపాద (ప్రీడరు) పరీక్షకు జనువుచున్నాఁడు. కమలాకరుఁడు ఈకథ మొదటిప్రకరణములో మేముకెప్పిన వ్యాయాపాది వారాయుర్రావునకు ప్రేరిపించిన మేనయల్లుఁడు. ఇందుగులు గావున విమలనుగూర్చిన విచార మీకాంతారావు కుటుంబమునుగూడ భారదనుభవముననున ముందినై చెను. దానికిఁ గారణమున్నది. వారాయుర్రావు ప్రథమభార్య మందరిమ్మ కివించియున్న కోణలలో విమలను కమలాకరునకిచ్చి వివాహముజేసి వియ్యమంద మందరమ్మ—రంగమ్మలు, చుప్పటలతో మురియుచుండిరి. అది వచ్చుయ్యెను. క్రమముగా విమలపేరును ముంచి అందఱును దుఃఖమునఱచుకొనిరి.

2

మందరి, బాలురావు, కళదాసి, కళనీవరుఁడు రైలునుండి దిగిరి. కమలాకరుఁడు పీరినెదుర్కొని పొటారులోఁ గూన్చుండఁజేసి కారునడువ ద్రైవరు వాల్చాపించెను. మందరి కాధరణములులేవు. సహజ సౌందర్యవతి. ఆమె సోగనుదనమును కొనిలేచ్చు కొన వగల్గెములేదు. బంగరుచాయమేను, సుంద్రని మొగము, సోగలైన కన్నులు, పెన్నెలులు. చంద్ర చింబమువలె నామె వెన్నెము చూచర కాష్టాదము గల్పించుచుండును. బాలురావుతో మాట్లాడుచుండెనే కాని కమలాకరుఁడు మందరిని సందుసంచున లాచుట విడువలేదు. బహుకాలమునాఁ డెడతాసిన ప్రాణసమమగుచుట్టమును గాంచినంతయొనంద మా కమలాకరునకు జనించెను. కమలాకరుఁడు దనపైఁ బరగించు చూడ్కుల రాకునకు మోమించుక

బాల్మీ పిల్లన సుందరి తెలియవట్టు పటించుకొచ్చి ను. కాని ప్రభుమద్యంకమాత్రముకనే నూత్న పరిచయ సంకల్పమును దొలంగఁ బ్రోచికొని యొందొలల చూపులు పాపాపించి నామృతవసుగాంచక పోలేదు. ఇది దైవికమా? కపటపాటకమాత్రధారి యగు పరమేశ్వరునకే దీని పునాదము తెలియవలె. ఇంతలో మోటారు కాంతారాత్రగృహము నుండఁ నిలిచెను. ఆ దంపతులు అతిథుల నతిగౌరవముతో నెదుర్కొని మర్యాదల గావించిరి. మఱువాఁడు బాబురావు వెడలిపోయెను. సుందరి యుపాధ్యాయని యయ్యెను.

౮

“అన్నయ్యా! నేను నీ మేనల్లుని పుట్టివరోజాచుండును. నన్ను చంపుకున్నంత ఒట్టు— నీవు ఒడినే తప్పుకరావాలె. ఎల్లకాలము యీలా అయితే మృగవాడికి నేను దైర్యంచెప్పగలవా? ప్రాప్తము లేదు. పోయింది. ఏండ్లు గడిచాయి. అపఖ్యాతి వచ్చిందని అవిడ తెంగపెట్టుకొని దిగవారసీల్లి మందము పట్టిపోతుంది. చెట్టుబాగుంటే కాయలు కాయవా? చెట్టిమాని తప్పుక మీరు రావాలె. ఈవ్రాళ్లో నీకు నేనూ—నాకు నీవు—తల్లితోనూ ఇంకవర నావున్నారా? ఇన్నేండ్లవరకే కాదు. నీవు రాకపోలే నాకడుపులో మరమంకోస్తుంటుంది. మావయ్య రాలేదేమని కమలం అడుగుతాడు. నీవు వస్తావని చెతిలోచేయివేస్తే నేను ఇకతా. తేకపోలే నేనుగూడా పోను. యిక్కడే పడివుంటా” అని రంగమ్మ వారాయణరావుతో వసెను. “నాతల్లి! వి-మ-లా—అయ్యా! కాదు—కాదు—గం-గా-చ—చెప్పడ. పొమ్ము. తప్పును” అని వారాయణరా వసెను. అటులే కాంతారావు వారాయణరావు భార్యచే వాగ్దానముపొందెను. కాంతారావు రంగమ్మ వెడలిపోయిరి. నేడు కష్టలకరుని పుట్టిన రోజు పండుగు. బంధుగులందఱ నాహ్వానించివారు. విశ్వవాధయ్యరు దంపతులు వచ్చెదమని చెప్పినారు.

సుందరి యుత్సాహమును పెనరించబెరిలేదు. కమలా కరుణ బావాఁడు ధరించుటకు సుందరి తాను స్వయముగఁ గుట్టి మంచివస్త్రుల సిద్ధముచేసెను.

౯

“నా చిట్టితల్లి! విమలా! రాజేమి? నన్ను చెడ రింపనేమి? ఎందులోయితిది? ఏలోకముననుంటిది? నీవు భవ్యవు. నీకు గన్నతల్లి భవ్యురాలు. నీకే మహాపాపిని. నీపాలిటి కాళరాత్రిని. నాబిడ్డా! నామీది నేరములు నాన్నగారిలో తెప్పి కొట్టెంతు నని జంకించుటేగాని యెప్పుడును చెప్పి యెఱుగవు. అంత విన్నతములోనే నీకా గొప్ప ఉదారగుణము ఎట్లువచ్చెనో తల్లి! బ్రదుకుటకు రోజులు లేవనియా? నేను బ్రదుకజాలను. నీ వున్నచోటికి వచ్చెదను. రమ్మ. నన్ను కానింపుము” అని కమల దీనాతి దీనముగ దుఃఖించుచుండెను. దుఃఖించి దుఃఖించి తుదకు పరదయై మొదలు తెగఁదీసిన కదలికపై నును వలె నామె భూమిపై నొక్కపెట్టువలెదెను. ఆ చచ్చుచువిని వారాయణరా వచటికివచ్చి ఆమె నోదార్చి తేచ్చెను. కమల తెలివెఁగాంచి వారాయణరావు పాదయుల వ్రాలి “మహామధానా! మీరు నాపాలిటి కిక్కయలు. ఈశ్వరుని యచరాధక్షమను వేడునట్లు నేను మిమ్ము అపరాధక్షమను వేడుచున్నాను. నేను మహాపాపినిని. కొన్నియేండ్లనుండియే నా పాపపుఫల మనుభవించుచున్నాను. మీ దుఃఖములన్నిటికిఁ గారణము నేను! వే వేడుగులెట్లు బట్టియే అపందనిలయకును మీ యిట్లు దుఃఖింపన మొదలి. నాదలననే మీబిడ్డ మిచ్చెదబాసెనది. నేనీ సకరిరవరకము వసుధవించుకొలను. నాకు నెలవిండు. క్షమించితివని మీరన్న జాలును. నే నొకమోకు గాన రాను. నాబిడ్డను గలవెఁగించును” అని గోడు గోడున నేచ్చెను. వారాయణరావు అదివిని “కమలా, అంతయు పూర్వకర్మఫలము. మనము కర్తలము గాము. కావున నా దుఃఖమువకు నీవుగాని నీ దుఃఖమువకు నేనుగాని కారణముగాము. ఏది కర్మము వారిది—నేను మా నీ వతల్లి కు మాత్ర

రంగమ్మకు మనము చేసిన బాధాననుచెల్లించి రేపు ఉదయమున బయలుదేరి శ్రీ కాశీక్షేత్రమునకు వెళ్ళి యచట శివలింగమును తెల్లించుచును, మన యావ దాప్తియును ఏకరాకాలమునను దానపుత్రము వ్రాసి యిత్తము, నేడు కాంతారామింట మనబంధుగుల వందలు నొక్కచరి నందరింతయు. ఈ దినము మనకు బరమపవిత్రదినము, కావున సంతియముమీని నాతో బయలుదేడలుము. మోటూరు దెప్పించును' అని యెను. ఆమెయును సమ్మతించెను.

○○

కాంతారావుగారింట నేడు బ్రహ్మవందము విండియున్నది. భోజనములైనది. బంధువులందఱు నొకచోట గూర్చుండి యిష్టాగోష్ఠిచే గొంతప్రాదు గడచిరి. ఆదువాండ్రందఱు గూర్చుండిన చోట మందరి సంగీతపుపెట్టె (గ్రామఫోను) పాటలు పాడిం చుచున్నది. కనుల యెడలెఱిగిలేక మందరికొందును గ్రుడ్డనీకు కప్పుల వచ్చుచుచున్నది. విశ్వనాథయ్యయి—కాంతారావు ప్రసంగము పొగించిరి. మీ వరవచాయగదా? కలుగుపిల్ల నేలపాకితిరని కాంతారావు ప్రశ్నించెను. అదివిని ఆయ్యయి “రావులే! నన్నీమియు బ్రక్తింపవలదు. విజయ నగరపురినరముల నొకచోటలో నొకగుడిననుండి యొకబాలిక తోడవచ్చునది. వినవచ్చెను. పికాయుకేగిన నే నాతోటలోఁ బ్రవేశించిచూచితి. ఒక వృద్ధుడు చచ్చిపడియుండెను. వానిప్రక్క నొకబాలిక గూర్చుండి యెద్యుచుండెను. ఆచట శోధింప నొక యుత్తరమున్నది. ఆ యుత్తరమును బాలికను నేను దీసికొని యింటికిఁబోయి నా నీవధులచేత నా ముసలివాని కవమునకు సంస్కారము గావించుచున్న తిని. ఆయుత్తరము నా చేతిపెట్టెలోనున్నది. అది యొక స్త్రీచే వ్రాయబడినది” అని ఆయ్యయి నవ చేతిపెట్టెను దెలిచి యొకయుత్తరమును దీసి కాంతారావున కిచ్చెను. ఆయన యిట్లు చదివెను.

“బాబయ్యా! ఇది యొక దిక్కుచూచినది. నా ముసుగులోచ్చినది. ఒకానొక మృత్యుదేవతమంది

దీనినిదప్పింప నాతరముగాలేదు. గుండెల్లో నీ యొద్దకు మన బుద్ధివానిద్యారా నుంపురున్నాను. చదిలముగా కాపాడుము. ఇది నాది. నీది. కావున వక్షింపుము. తోటవెలుపల రాసియనుము. బాగ్రత్త. ఇంతే దండములు. ఇది బాపవారిది. నీనీళ్లు యివ్వకుండా బ్రదికింపుము.” పెంకమ్మ.

కాంతారావు చదివెనుగించెను. అది విని వారా యుగరావు నేపాము గనుర్పొదించెను. బాపవారి దిద్దయనియు, దిక్కులేదనియు యుత్తరమందుండు టచేత దిద్దులేని నేను మందరిని పెంపుడుకొమరి తగా మందుకొని పెంచి పెద్దదానిఁజేసితిని. మందరి యను పేరు మేమే యామెకుఁ దెట్టితిమి. ఆమెకు లోకానుభవము, స్వతంత్రత, అలవడుటకై యిప్పుడు మీచేతులలో నామె నుంచివాను. ఇది యామె వృత్తాంతమని దాక్షయగారు కాంతారావుతోఁ జెప్పిరి. నారాయణరావు మెల్లిగాలేచి స్త్రీలున్న స్థలమునకుగి మందరిని జూచుచు గొంచెమునెత్తు నిలిచి యాశ్రుకణములు దుడిచికొనుచు మరల నీవలికి వచ్చెను. ఆతని దీనవదనమును గాఢని రంగమ్మ కంటఁ దడిచెట్టెను. “నేను చచ్చిపోయి విమల బ్రదికియుండినచో వార కిట్టి దుఃఖము గలిగియుండదు. విమల మొక్కట్లు అన్ని మందరమ్మ గారి ముఖములో నున్నవి. అదిచూచి యేమో జ్ఞప్తివచ్చి గుండెపగిలి పోయి వారల్లాడిపోవుచు లోలోవగుములుచున్నారృ ఏంతపాపిని! ఎంతటి దుష్టురాలను. అయ్యో—నా తల్లీ! విమలా! రావమ్మా. తమిందవమ్మా. నన్ను కాగిలించి పోవమ్మా—ని—ను—లా— విను— లా—రా—రా—గో”యనుచు కనులమ్మ స్మృతి దప్పి పడిపోయెను. రంగమ్మగారి ప్రార్థనపై నుం దరి పెట్టెపాటలు పాడించుట చాలించి కనులమ్మ కుపచారము నేయుచుండెను. ఈ దృశ్యమునుజూచి అందఱును గంట దడిచెట్టె. నారాయణరావు తీవర్ప వముబోలె బడియుండెను. ఆప్పటికి పాయంకాల మైదుగంటలైనది.

౧౧

“అయ్యో! కాంతారావు పంతులుగారూ! నేను వారాయగరావు పంతులుగారింట పూర్వపు నేనగు రాలు వెంకి రెండవకోడుకును. వాడేయ బుద్ధియ్య. మాయమ్మ యిప్పుడు చావ సిద్ధముగనున్నది. వారాయగరావు పంతులుగారిని ఒక సారియూచి ప్రాణము విడువనలెనని తపాలాపంతులుగారున్నది. వా రివట మన్నారటగామా! దయచేసి చంపండి” అని యొక కోడ్రయంతుడు ఆదావిడిగా బరువెత్తివచ్చి కాంతయ్యతో వసెను. వెంటనే కాదు సిద్ధముచేయించి వారాయగరావును కమలాకరునితోనూడ కాంతారావు వెంకి యింటికింపెను. వెంకిని బావములు ముఱచియొందరు. కమలాంబగారు తనకోసంగిన బహు మానధనముతోఁ కాలక్షేపము చేయుచున్నది. కాని పృథ్వీదయాల్వాయమానమను రాధ—మనోవ్యాధి—యేదో వెంకి వాడేకించి వానిని మంచము పట్టించినది. అది యిప్పుడు మరణావస్థయందుండి తన పృథ్వీదయ నేదనను రావున కెగింది త్రిమావణవేడి చాడలలంచి వారాయగరావుగారి విమలము తన కోడుకును బంపించినది. దినదయాలుడగు రావు వెంకిపైగల యాదరమున దానివాడ నిక్కయించి బయలుదేరిపోయెను.

౧౨

వారాయగరావు—ఆయనను ఆనుకొని కమలాకరుడు వెంకియింటిలో కోకచాపమీద గూర్చుండిరి. వెంకి యొకచాపపై బరుండి రావునుజూచి “నానాబూ! దగ్గరకు ర”మృతెను. ఆయన వెంకిని సమీపించెను. “ఆ పున్నెపుపానాలు యీలా రైట్టండి బాబూ” అనుచు వెంకి రావుపాదములపై దన మొగముతేర్చి కన్నీరు మున్నీరైపాత వెక్కురు “వారండ్రో! నీ—రిక్షణ—నేను ఎడరావీరిని—చంపలేదు. అన్నది. కారణము నేను చెప్పను. చండుసంటికాపురము. ఎక్కడన్నా—బతుకుతుందని చంపించా—యిజయనగరానికి—వాచివజాబు దగ్గరికి—రోట్టకావరి. ఆయన చచ్చిపోయాడు—యిమలమ్మ ఆసాయలుండేమో యెరికించారె—

నన్ను వదులించారె—నానాబూ—అమెను రచ్చిం చారెనే నంపేక. నిప్పుతోరసాన్ని యేమనొద్దు. దండ్లు—దండ్లు—పోనాలునిలవ్వు—పోతున్నా—పో—తు—తు—” అనెను. వెంకి నిరీడయయ్యెను. వారాయగరావు నిర్విణ్ణుడయ్యెను. విశ్వవాధుడు చెప్పిన మాటలు—వెంకమ్మ యీ క్రరములోని కబుర్లు—వెంకి తన సమక్షమున బల్కిన వాక్యాలు విన్నాడు కమలాకరుడు. నుందరి కింక నూటియగు నాయని తలందుచున్నాడు. వారాయగరావు తన తేలునుండి పదిదూపాయాలు వెంకిగొదురునకిచ్చి మరల మోటాబునెక్కి కమలాకరునితో కాంతారావుగారింటికి తేర బయలుదేరెను.

౧౩

“అట్లే నాకు జ్ఞప్తిలేదు. నేను తోటకాతదగ్గరికి వచ్చేటప్పటికి పూర్వము నన్నందరు “విమలా” యనుచునే పిలుచుచున్నట్లు జ్ఞాపకము. ఏమిగోలో ఎన్నెన్నో వాకేమి జ్ఞాపకము! ఎన్నెందుకు వేధ ప్పారు? వారండ్రోగారు చాక్తరు విశ్వవాధయ్యగు గారు. వా తల్లి మినావామ్మగారు. ఆరవ్వారలో—తెలుసువారలో ఎవరైతే నేమి? ఎవరు బ్రదికించారో—ఎవరు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించారో—వారే వారల్లి—దండ్రో. ఇప్పుడీ రంగమ్మ ఆత్మయ్యగారింత అన్నము పెట్టుచున్నారు. వారిల్ల వాయిల్లని యిప్పుడు ను కొనుచున్నాను. దైవ మింకెన్ని రంగములలో యీ పాత్ర నేకాలమున నేరిరిని నటించేయ దలంచి యున్నాడో ఎవరనుకుదురు. నా పూర్వచరిత్ర నాకు జ్ఞప్తిలేదు. నన్ను తలచకండి, మొక్కదను” అని నుందరి, వివిధరీతుల బ్రక్కించుచున్న స్త్రీశ్రిల మునకు, బదులిచ్చుచున్నది. కమల మెల్లగలేచి నుం దరినానుకొని కన్నీరు గార్చుచున్నది. విమలాస్మరణముదక్క కమల కింక తలంపులేదు. కాంతారావు—విశ్వవాధుల సంభాషణము—ఈ క్రరములో సంగతులు అచ్చటివారికెల్ల చెలియటలే నందలను భావములపై భావములు ననించి యొక్క మొగిని

నుందరిని బ్రష్మించుపొగిరి. నారాయణరావుగారు వచ్చిరి, వెంకి మరణావస్థలో జెప్పిన మాటలన్నియు కాంతారాయవిశ్వనాథాదులకు గమలాకరుడు వివరించెను. కాంతారా విందుకయోజించి “ఇంక నుం జేహమేల? లేండి. మన మచటికేపోవుదము” అనుచు లేచెను. ఆయనతో దక్కినవారు లేచిరి. శ్రీలున్నచోటికి బోవలెనని వారి ప్రయత్నము. కాంతారావు మొదలగువారు వెలుపలివోలురాటి నుండునాద్యారమువద్దకు వచ్చిరి. ఆద్యారమున కెదుట నుండువాడు ఆవలివండుములో శ్రీలు గూర్చుండియున్నారు. యింగన్నుగారు నుందరిని బాచి “అమ్మయీ! పెద్దదానమగాని అడుగు చున్నాను. నీకు జ్ఞప్తియిస్తున్నంతలో నీ తల్లి పేరు గాని—తండ్రి పేరుగాని చెప్పులేవా?” అనెను, నుందరి ఆమాటనివి “అత్తయ్యగారూ! తెలిసితెలి యని అవివేకపు మాటలాడిన లోకము నవ్వరా? తోటకారవద్దగరికి నేను వచ్చేసరికి ఆడో—ఏడో— ఏండ్లట. మాపూరు బాగా తెలియదుగాని మా అమ్మ పేరు కమలాంబ—ఆమె నన్ను పెంచింది” అనునప్పటి కామె యొడిలోఁ దలపెట్టి పరుండి యున్న కమలాంబ “అయ్యో! నాకన్నీ! కమలా! నన్ను అమ్మ అనెదవా? నేను కిరాతురాలను—నా చిట్టికూనా—ఎడటనుంటికే”-అని బాపురుచునెను. ఆమె సిరిఁగాంచి నుందరియు ధైర్యముజ్జగించి కన్నీరుగార్చెను. ఈదృశ్యము నావలించుండమువద్ద

నిలిచి చూచుచున్న మగవారుగాంచి విస్మయమైరి. నారాయణరావు వారిలో నలువకడాలక యొక్క పెట్టున బరువడి నుందరిని సమీపించి కొనిలించి కొని “వా కన్నకల్ల! నుందరి! విమలపుకావా? నీవు?” అనుచు నానంద దుఃఖ ఆశ్చర్యముగ్గుమానముడై నునుమారియును నానుందరి మస్తకమున దన తల మోడ్చి కన్నీటిధారలచే నామెను వదపుచుండెను. విశ్వనాథయ్య రదిగాంచి “అరే! దైవసంఘటన మిట్టిదిగదా! తిండియు రిద్దయు జిట్టచివర కొక్క చోటున కేరి. ధన్యఁడను. నారాయణరావుగారూ! మీసోత్తు మీకు జేరినది, అమ్మా! నుందరి—కాదు—కాదు—మీలా! నీ తల్లిగారికి మ్రొక్కి ఆమె అరలునీర్చుము. దుఃఖముననవయుచున్న నీతండ్రి పాద ములకు నమస్కరింపుము” అనెను. నుందరి అటులే చేసెను. కమలాకరునికీ, ఆకని తల్లిదండ్రులకు గలిగిన సంతోషమునకు పేరయందునా?

సమాప్తి

నారాయణరావు ప్రార్థనపై మీనాక్షి విశ్వ నాథులు విమలను కమలాకరునకిచ్చి పాణిగ్రహణము గావించిరి. కమల, విమలనుల్లని క్రింద నడువ నీయక ప్రేమించుచుండెను. మరల నారాయణరావు భవన మానందవిలయమయ్యెను. తల్లిదండ్రుల ఆత్త మామల లాలనపాలనల నుప్పొంగుచు విమలా కమలాకరులు గృహస్థధర్మము నవలంబించి పౌభ్యాం బుధి నోలలాడుచుండిరి.

శాంతి

యడవల్లి రామమూర్తిగారు

ప్రేయసీ! నీదు వికసితనయనయుగము నుండి వెడలెడు యమృతనుచువులకట! నాదుయలసిన పృశ్చీమ నదిమివట్టి నేదదేర్చెడుగాడ, నీశీలమేమొ! కాంతు నీవదనమం దొక్కకాంతిరేఖ, శాంతిగూర్చెడు నీమేనుకాంతులకట!

నాదు నిస్సారజవనవిధియందు, విహరణంబొసరింపగా సహనమందు. నిర్భరంబగునాజీవవిలయమందు కాంతు నేనొక్కయుత్సాహకారణంబు భానుకిరణాలయనలెమవల్లవంబు హేమకిరణంబు వెన్వంట నెమకునట్లు.

సీ॥ వై దేశికములగు వస్తుముల్ విడనాడి ఖద్దరుబట్టలు గట్టుమమ్మ
భారతవర్ష సంపదకల్ల మూలమై యొప్పెడిరాట్నంబు ద్రిప్పుమమ్మ
సకలవై దేశికాచారముల్ కడునష్టకరములంచును మదినరయుమమ్మ
స్వకులక్రమాగతాచారానుసరణంబై ఆలఘుధర్మంబని తలపుమమ్మ

తే॥గీ॥ దయయు పతిభక్తియునునోర్చి దానగుణము నివియె భరతావనీపతులెల్ల కలిగి
యుండవలెననుమాట నెన్నండునై న మరువక యశంబుగాంచు మమ్మాధరిత్రి॥

సీ॥ వగలెల్లక్రమపడి పతి యిల్లునేరగా వీవన చేబూని వీచుమమ్మ
విశ్రాంతిచెందినవీదప సంతోషంబుగలుగునట్టులు ప్రీతిఃబలుకుమమ్మ
ప్రాణప్రియునకు నిరంతరంబు సుఖంబు గలుగజేయుట ముఖ్యకార్యమమ్మ
పతికన్న వేరెడైనము కులసతికింక లేడను పాట పోనాడకమ్మ

తే॥గీ॥ ఘనపతివ్రతామహిమంబుననె అరుంధి తీవ్రముఖ సర్వభరతసతీతిలకము
లాసుభాకరతారార్కమైనయశము గాంచిరనియెంచి యటుసంచరించునుమ్మ॥

సీ॥ పతిపెరవారితో భాషించువేళల నాతనికఠినోక్తు లాడకమ్మ
మేలై ననగలు దుకూలముల్ కొనలేడటంచు వల్లభుని నిందించకమ్మ
కాంతునకుపచర్యగావింపగా నెన్నుదును నవుకల్లను పనువకమ్మ
గృహకృత్యముల నిర్వహించుచో నే ప్రాద్దు కొంచెమే నశ్రద్ధ గాంచకమ్మ

తే॥గీ॥ పుట్టినింటికి వెట్టినయట్టి యింటి కధికగౌరవమునుగూర్చి యత్తమామ
లకును, తలిదండ్రులకునుభ ర్తకునుముదము నింపగా నెప్పుడునుప్రయత్నింపుమమ్మ॥

సీ॥ అనిలోనవెన్నిచ్చి యరుడెంచుతిక్కన కుపదేశమొసాన యువిదవోలె
అతులకవిత్వ మింపరయ రామాయణంబును వ్రాయు కవయిత్రి మొల్లవోలె
విగతజపు నిజాత్మవిభూ బుసర్జీవిగ వెలయింపజేయు సావిత్రివోలె
దేశసేవాపర దృఢఘనవ్రతమునందిన యా సరోజినీదేవివోలె

తే॥గీ॥ వీరవత్నివై వైదుష్యవిలసితవయి సతతపతిభక్తియుక్తవై సకలసుజన
వినుతభంగివ్యదేశభక్తినిగలిగియి మందకీర్తినిగాంచు మమ్మాసతంబు॥

కమల లక్ష్మణరావుగారి కేకపుత్రిక. లక్ష్మణరావు ఇంజనీరుగాఉండి చాలాధనము సంపాదించి పించను పుచ్చుకొనుచుండెను. అతనికి రంగరావను కొమారుడు బయటూర ఉద్యోగముననుండెను. అతని నెనుక పదునారేండ్ల తర్వాత, వారి నానందాభిషేక కమల జనించెను. చకోరములకు సుధాకిరణములును, కమలములకు సూర్యుడును, ఎట్టి ఆనందము గూర్తురో, లక్ష్మణరావుదంపతులకు కమల అట్టి ఆనందము కలుగచేయుచుండెను. వీరి ఆనందమును జూచి విధాత ఓర్వలేక కమల తల్లిని, కమలకు నాల్గవయేటనే యమునిపాలు గావించెను. తల్లిలేనిలోటు తోచనీక లక్ష్మణరానే కమలకు తల్లియు తండ్రియువలెనుండెను. ఆమెకు చిన్నతనమున ఆటలు నేర్పెను. బాల్యముననే విద్యారంభము గావించి, చక్కకా చదువనేర్పెను. ఆమె చాల చదువుగల పిల్ల గనుక అతిత్వరితముగా నేర్చుకొనెను. తండ్రితోగూడ ఆమె కావ్యాలంకారములు చదువుచు మధ్య మధ్య వాటిని గురించి అతనితో తర్కించుచుండును. ఆమె నొక బాలికాపాఠశాలకు లక్ష్మణరావు పంపెను. ఆమె పదునారేండ్లు ముగియక మునుపే మెట్రిక్యులేషను పరీక్షయందు కృతార్థురాలయ్యెను. ఇంకను చదువ తండ్రికిని తనయకును చాల యిష్టముండెను గాని, నైద్యు, డామె శరీరము దార్ధ్యముగారేదనియు, విశ్రాంతి తీసుకొనవలెననియు చెప్పెను. అందుపై ఆమె, ఇంటియందేయుండెను

డెను గాని విద్యాభ్యాసము వదలలేదు.

2

రాత్రి పన్నెండు ఘంటలు కొట్టెను. ఒక విశాలమగు భవనమునందు వసారాలో, చప్పుడుచేయక అడుగులువైచుచు మనుష్యులిటునటు తిరుగుచుండిరి. బల్లపై మందునీసాలు నాలుగైదు (కాగితము లంటించి) యుండెను. ఎఱ్ఱటికన్నులును చెదరిన వెంట్రుకలునుగల బాలిక యొకతే 'సర్, నీవు కొంచెము విశ్రమింపుము. నేనుండెదను" అని బలవంతముగా ఆమె చేతి తోలుతిత్తిని తీసుకొనెను. ఆమె "వందనములు" అని చెప్పి చప్పుడు చేయకుండా గడివిడిచి మరియొకగదిలోనికి పోయెను.

కొంతసేపటికి రోగి కన్నులుదెరచి, 'కమలా' అని హీనస్వరముతో పిలచెను. కమల "ఏమి బాబూ" అని అతనిని సమీపించెను. రోగి, "కమలా, కాగితము కలము దెమ్ము. మరణశాసనము వ్రాయవలెను" అని లేవబోయెను. కమల అతనిని మెల్లగా పరుండబెట్టి, "నాన్నా మీరు పండుకొను. జ్వరములేగ్గును. మీ కిప్పుడేమీ భయములేదు. శాసనము రేపు వ్రాయవచ్చును" అని అతనిని మెల్లగా తట్టెను. లక్ష్మణరావు పరుండిన మరునిము పమే ప్రజ్ఞావిహీనుడయ్యెను. నర్సు "ఓలి ఫోను"వద్దకు పోయి రోగి చనిపోయినాడని నైద్యునితో చెప్పెను. కమల నిలుచున్నట్లే క్రిందబడి మూర్ఛపోయెను.

౩

తండ్రి చనిపోయినతర్వాత రెండు మూడు రోజులవరకు కమలకు శరీర మొక విధముగా మొద్దుపారియుండెను. మెదడు పనిచేయుటలేదు. దిగ్భ్రమ పట్టినదానివలె నుండెను.

అయినవరోజునుండి కమలకు హృదయ మున అగ్నిజ్వాలవలె మంట పుట్టుచుండెను. ఆ మంటయే ఆమెను నిద్రురలేపును. పక్షుల మధురగానము, మనోహరమగు పండు వెన్నెల రాత్రులు, శాంతభావమును పురి కొల్పు పంధ్యయు, ఆమె మనసుకు శాంతము గాని ఆనందముగాని కూర్చలేదు.

౪

కమలసోదరుడు, రంగరావు, తండ్రి ఉత్తరక్రియలకై వచ్చియుండెను. అన్నియు ముగిసినవెనుక, తా నాయూరనుండుట లేదు గనుక ఇల్లు నమ్మనెంచెను. లక్ష్మణ రావు మరణశాసనము వ్రాయనందున ఆస్తి అంతయు రంగరావునకే చేరెను. పెండ్లి పేరంటములు లేక తండ్రిప్రేమకంతయు అధిపతియైయుండినందువల్ల కమలపై, వారి భార్యభర్తల కొకవిధమైన ఈర్ష్యయుండెను గాని ప్రేమలేదు. అయినను వారు కమలను తమతోగూడ రమ్మని చెప్పిరి. కమల చాలా స్వతంత్రాభిమానముగల పిల్ల. వదినకు తన్ను చూచిన చాలా అలక్ష్మమని గ్రహించి వారితోడ వెళ్ళనని ఖండితముగా చెప్పివైచెను. ఆమెకు నగలు రెండునేలరూపాయలు ఖరీదు చేయుననియుండెను. ఆమె వాటినిఅమ్మి,

ఆపై కమతో, తనవిద్యను కాలేజీలోచేరి ముగించి, పిమ్మట యొకజీవనాధారము కలుగజేసుకొనవలెనని నిశ్చయించెను. ఆమె, నెలకు అయిదురూపాయలకు ఒకగదిని అద్దకు పుచ్చుకొనెను. తనవంట తానేచేసుకొని, ఆపాత్రలన్నియు శుభ్రపరచి, ఇంటివసులన్నియు చేసుకొని, చదువుకొనుచుండెను. కమలకు బ్రతుకు చాలాకష్టముగాఉండెను. మనో విచారము, దాచిద్రవము గూడచేరి, అతికోమలమగు ఆమె దేహోగ్యమును బాతిగా చెడిపెను. నాలుగుదినముల కొకశూరి జ్వర మువచ్చుచుండెను. నీటినిన్నీటిని లక్ష్మీపెట్టక కమల కళాశాలకు పోవుచుండెను. వైద్యుడామెను పరీక్షించి, ఆమెకు శుయవ్యాధి యనియు, చాలా విజృంభించియున్నది గనుక అతిజాగరూకతతో ఉండవలెననియు, మంచి ఆహారము పుచ్చుకొని, విశ్రాంతిగలిగి, మంచిగాలియం దుండవలెననియు చెప్పెను.

ఒక ఇరుకుపీఠిలో ఒకచిన్నయింటి మేడ మీద చిన్నగదిలో మంచముపై కమల అతికృశించిన శరీరముతో బరుండియుండెను. ఆమె ఎముకలగూడెమువలె నుండనేకాని మనిషివలె లేదు. ఆమెమిత్రుకాలగు లక్ష్మీ, కమలకు చినిగిపోయిన వినవకట్తో వినరు చుండెను. కమల అప్పుడప్పుడు శ్రేమతోడగ్గి, నెత్తురుకలసిన కఫమును గిన్నెయందు ఉమి యుడుండెను. నాటిదినము ఎండతీవ్రమునకు కమలకు నూటయైదు డీగ్రీలు జ్వరముండెను. లక్ష్మీ—“కమలా, కూరుడగు నీలన్న నిన్నువచ్చి చూడనుగూడలేదు గదా! తండ్రి కడుపునబుట్టి, అత డ్దష్టశ్రవ్యముల తులతూ

గుటయు, నీవిట్లు మందుకు డబ్బులేక చచ్చుటయు ఎట్టిన్యాయము! మనచట్టము లేమిచట్టములు! మనసంఘ మేమిసంఘము! ఇట్టి ఘోర అన్యాయము మనసంఘముననే జరుగును కాని ఇంకెక్కడను జరుగదు—”

ఇంతలో ఎవ్వరో మెల్లగా తలుపుదట్టిరి. లక్ష్మి చప్పుడుచేయకుండా తలుపుతీయగా తనాలా వాడొక ఉత్తర మామె చేతికిచ్చెను. అది కమలపేరిట, ఇంటియజమానుడు బాడుగబాకికై జ్ఞప్తిచేయుచు పంపినఉత్తరము. కమల ఇంటిబాడుగ ముప్పురూపాయలు బాకియుండెను. ఆమె పైక మంతయు ఎన్నడో నెలవైపోయెను. ఇప్పు డామె చేతిగాజలను ఒక్కొక్కటిగా అమ్మి జీవించుచుండెను. కమల తనవద్దకురాకుండా, పెండ్లిపేరంటములు లేక తనకప్రతిష్ఠ తేచ్చుచున్నదనియు, అటువంటి సోదరి తనకు లేనట్టే తానెంచుచున్నట్టును వ్రాసెను. ఆతర్వాత వారి కొండొరుల క్షేమసమాచారములే తెలియలేదు. కమల ఆయుర్తరమును చదివి ఒక నిట్టూర్పువదలికన్నులవెంబడినీరుకార్చెను. “లక్ష్మీ, నన్నెట్లైనను ఋణవిముక్తురాలినిగా జేయుము. మార్తెండ్రి వెండిగడియారము నాపెట్టెలోనున్నది. దాని నమ్మియెన

అప్పుదీర్చుము” అనెను.

లక్ష్మి “సోదరి, నీ వీవిషయమై చింతపడవద్దు, నాగాజాలనమ్మియెన నీఅప్పుదీర్చెదను. ఇట్టి ఘోరకృత్యములు జరుగుచున్నను వాటిని రూపుమాపుటకై ప్రయత్నము జేయక, తమసౌఖ్యముతో తృప్తిచెందుచున్న భారతపురుషుల నననలెను. తనయులతోబాటు, మనముగూడా పుట్టలేదా? కొడుకు ననుస్తాత్తుల కధిపతియకాచుండ కూతులను తిండికిలేక దారిద్ర్యవీడితులగుచున్నార! ఎప్పు డీఅన్యాయచట్ట మను విశాచము మన దేశము వదలును? శారదాబిల్లు చెప్పించిన మహానుభావునిబోలు హరవిలాస శారద లింక మన దేశమున లేరా? భారత భూమి గొడ్డుపోయినదా? ఇంకను ఈవిధమున ఎందరు మరణింపవలెనో! ఎప్పుడి ఘోరచట్టము మన దేశమును వదలునో,” కమలకు మరల దగ్గు వచ్చెను. లక్ష్మి కమలపడు శ్రమను చూడలేక దాక్తురను పిలుచుకొనివచ్చెదనని చెప్పి వైద్యునింటికి బోయెను. ఆమె వైద్యుని పిలుచుకొని వచ్చుననికి కమల వైతన్యవిహీనయై నిద్రించుదానివలె బరుండియుండెను.

ఆమె తన తండ్రిని గలమకొనబోయెను.

సీ॥ ఒకవింతహాయిలుగా నొగిరిటమునందు శిఖింఛమలరించు చెలువుకాదు
 నగుమొగంబుననీరునామంబు డంబుగా నతివేడ్కదిద్ది నయందగాదు
 కంఠసీమనుమాక్కి కపుహారములనుంచి చూడ సొంపులుగుల్కు సోగుగాదు
 పరిగించుశాలు ముచ్చటలుమీరగ వలెవాటుగానలరించు నీటుగాదు
 కలికికాపుల గోనకామినీజనిముల వలపులముంచెడి వన్నెకాదు॥

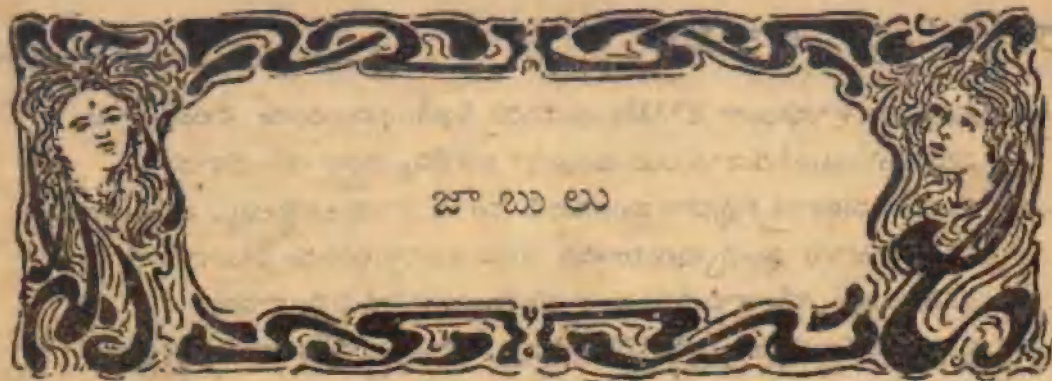
గీ॥ సరనమకుమారిమూర్తి నానామి చిన్న॥ బాలకృష్ణుడు నాపాలిభాగ్యరాశి
 మానినీజన మన్మథమమృథుండం॥ వలపుజాబంబెనదిగో నావల్లభుండు॥

గీ॥ దూతిచేనంపునాశేఖి బ్రీతినంది	నల్లనమనోహరుని నయనాబ్జములకు
సారెసారెకులెవలోన బదివిజగిది	నిరుగడలకేర్చి బలుమీలనీలనాలు
మరలజూచుచునాయందు మనమునిలిసి	కనుగోలంకులమోహంబు గడలుకొనెను
కన్నులరమోడ్చి వివశతనున్నవిభుని	నదటుకాపుల బ్రయుచేత వమరు వలపు
కెరుకలేకుండ వెన్నగానేగియపుడ	కమ్మపై నిల్చి జాగలేనమ్ముతోడ
కన్నులనుమూసి యా వేడ్కగాంతుననుచు	విభునిమూపున కుచగిరుల్ వేక్కనిల్చి
అల్లనల్లననేర్చుగా నకుగులిచుచు	తరుకునెమ్మేనపులకలు మొలకలెత్త
వెడదపెన్నెరిముడిచారి వ్రేలుచుండ	హస్తకంకణములు ఘల్లనంగ విభుని
వలిపచెంగావి పరిగెడువ్యలువజార	కన్ను లరమూసె రాధికా కమలనేత్ర
పొందితిరుమూలమున నేనుండినిలది	అలతినవ్వునపారిబల్కె కలికితోడ
నచ్చునగవాచికొని బ్రయునాద్దకరిగి	వలపుజాబంపి నా ప్రేమబలమునరయ
తమ్ములనుబోనికేలుకెందమ్ములల్ల	దలచి గికుంతువటవె రాధావధూటి॥

చ॥ మరుగువడంగనేల వినుమా మనమానపవృత్తు లొక్కటక
 వరలుబెరుంగలేవె తెరవా పెరవాడననను నీదుబా
 బరసినయంతిలోన మగువా పగవాడయుమారు జేమొన
 స్తురిమురినేచసాగె చెలియా మలయానిలుగూడిప్రోడయై॥

ఉ॥ నీడునుముద్దుమోము గననీ విననీ శుకవాణి సీనుకుల్
 వాకుగ వెన్ననిల్వడగవా లిగువా భవదీయశేఖికి
 మోదమునొందగింటి వినుమో నవమోహిని నీదునెమ్మొగం
 బీదెవజూపి మోదమిడనే తడవేటికి రాధికామణి॥

గీ॥ అనినరాధావధూటి ప్రేమానుభూతి మొలకనగవునబ్రయుకాచి పలికెవిలుల
 అంతికంతకునాయందు నమరుచుండు నమలచూసేదుప్రేమయే యఖలజగతి
 కెపుడుశ్రీరామరక్షయై యెసుగుగారె!!

జాబులు

రాజమహేంద్రవరం

8.8.1933.

చి: చెల్లెలు క్యామలాంబకు మిల్క్ సీతాలక్ష్మి అనేక ఆశీర్వాదనములు తె:

నేనును మీ బావగారును ఇచ్చట మొన్న సోమవారమునాడు సుఖముగా ప్రవేశించి నాము. మీ బావగారు నన్నత్యసురాగముతో చూచుచున్నారు. నామనసులో మాట మనసులో నుండగనే కనిపెట్టి నాకు కావలసిన విలాస వధార్థములను కొనికెచ్చి యిచ్చుచున్నారు. అత్తిగారు నన్నత్యభిమానముతో చూచుచు వచ్చి వాపువారలకు నన్ను సగర్వముగ జూపుచున్నారు. మామగారును అభిమానముతో వర్తించుచు సాఫ్యమైనంతవరకు నాపుట్టిల్లు విడచివచ్చితి నను తలపు చిత్తిమునకు తోచనట్లు చేయుచున్నారు. మఱియు మఱివగదను చిన్ని మలుదులును రెండుదినములలోనే నాతో నక్కడ లేనిచనువును చేసుకొని ఒక్కనిముష మెడ బాయక తమ చిన్నారిబావ్వారి యాటలవైపు నాది తమునాకర్పించెడియుచున్నారు.

కాని, క్యామలా, పదిమందిలో నలికిడిగా నున్న పూడులక్క, ఇంచుకంటే బంటరిగా నుండగానేనాకు కోడెదూలోని మన్నపెద్దయిల్లు, దేముడొకరు చుట్టును పంటింటి దగ్గరను

సదా మడిలోతిరుగుచుండు మనలమ్మ, వ్యవహార సమయమున అప్రసంగములుచేయుచు తక్కిన యెల్లజేలయందును పెదవులను మెల్లగ కదుపుచు మనసులో నే మంత్రములతో వర్తించుకొనుచుండు నాన్నగారు, మల్లంటులు బీరపాదులు మొదలగువానికీసీరు వోయుచునో గొవ్వపట్టుచునో, పురుగులేరు చునో భక్తిపాటలు పాచుకొనుచుండు అవ్వగారు, నాతో సదా గవ్వలుగచ్చకాయలాడుచునో పాకము పద్యము చెడువుచునో యుండునీవు, చంక నెవ్వడును విడకుండెడి తమ్ముడు, వేసంగి సెలవులకు చెన్న పట్టణము నుండివచ్చి ప్రపంచపు వింతలనెల్ల వివరించుచుండు అన్నయ్య, ఇరుగు సుబ్బులక్ష్మి, పొరుగు కామేశ్వరి మొదలగు దృశ్యములే కళ్లకుగట్టిపట్లు ప్రశ్నపిమ్మగుచుండును. ఆహా! పుట్టిల్లువిడచి తొలిసారి అత్తింటికెవచ్చిచపుడు కొన్ని నాళ్లనాకు ఎలబ్రాయపుటెంతెల కెంత తత్తరముగనుండును! ఏదో యెఱుంగని మహలోకములో పడ్డట్లులుకాదు. తనవారిని తన వారుగాకాక మఱియవలసినవారినిగాను, వింత

వారిని పాఠవారినిగాను భావించుటను నేర్చుకొనుచున్నట్లుండును.

అయినను, చెల్లీ, ఇదినాయొక్కతె నొసటనే వ్రాయబడియున్నదా? అడవుట్టువు పుట్టినవారికెల్ల నిదినహజముగదా! అమయెన్నడైనను పుట్టిల్లును, అక్కచెల్లెండ్రన్నదమ్ములు తలిదండ్రులు మొదలగు వారిని విడచి పరతావును తనతావుగ భావించుటను నేర్చుకొనవలసినదేకదా. కలకాలము పుట్టిండునుండుట ఆడుబొట్టలకు తగదా? ముందో వెనుకో యేదోయొకసందున ఆపె కీయవస్థ తటస్థించవలసినదేకదా! నిజమున కన్నార్లున్నను పుట్టిల్లు వనితలకు పెరయిల్లును పతియిల్లే స్వంతగృహమునుగదా! చెల్లీ, మిమ్మందర నెడబాసియున్నను, నే నింతకును నా పాలి భాగ్యపాభాగ్యముల కిజవుకాగల నా స్వంతగృహమున కాపురము క్రొత్తగా మొదలుపెట్టుచున్నానన్న సంతోషము నా మదిని వికసింపజేయుచున్నది సుమా.

నే నిచ్చటకురాగానే వసువు పూసికొని కుంకుమబొట్టు పెట్టుకొని, తెల్లచీరవలె వెల్లవేసుకొని, మామిడితోరణములు మెడకు చుట్టుకొని, మంగళవాద్యములు భోరు కలగ, దరహాసిత నదనారవిందలగు తోడి ముత్తైదువలండటితోబాటు మా గృహలక్ష్మీకూడ తలుపులు విరివిగాతెరచుకొని భూసురాశీర్వాదములతోఁగూడ నాకు స్వాగత మొసంగినది. చిత్రపటములు అద్దములు మొదలగు వానితోఁగూడిన ద్రదులును సంగణములును మేము నీవారముని నాతోఁచు

చయముచేసుకొనుచున్నట్లుగలించినవి. మల్లియంట్లు గులాబిమొక్కలు గన్నేరుకన్నెలు పొగడపాలతంలు బంతిపడుచులు చామంతి చామలు విరిసవులువిరజల్లుచు నన్ను వేదంకగానలుకరించినవి. మలయమారులము, మందమగునెండలు, మధురమగువెన్నెలలు, నాజీవవముయొక్క సూతనాధ్యాయమున తాము చేకూర్చుగలయంతి శాంతిపాండవ్య సౌఖ్యములను నా కీయెడ చేకూర్చుచున్నవి.

ఇన్నిటికిని తలకట్టుగా మీబావగారు నన్ను తమ యారవప్రాణముగా తిలకించుచు అనురాగమును వెల్లివిరియించుచున్నారు. చెల్లీ, ఆత్మబంధువులనువిడచి తాత్కాలికముగ నన్యప్రదేశమువలె నగువించు అత్తవారింటికి పుత్రభిజామ్యలు వచ్చుక్రొత్తదినములలో వారి చిత్తములలో నానందచంద్రరలు వెలయించగల జాబిల్లి, భర్తరవ్వ వేజివ్వరు? మీబావ కేవలము విద్యావంతులే కాక ఉత్తమాశయపూరితులును. వారితో పరిచయ మెంతయొక్కవయైన వారి గంభీరత సాకంత యొక్కవగ గోచరించుచున్నది. ఇట్లమా జీవలత లోకటితోనొకటి యనగిపెనగి ఆనంద కుసుమములను పూయగలవమట కాటంకములేదు.

చెల్లీ, అష్టైశ్వర్యములలోను నైశ్వర్యము అనుకూలదాంపత్యమని నమ్ముము. అన్యోన్యమురాగ శూన్యదాంపత్యముకంటె లోకమున దుఃఖముగాని అంధకారముకాని వేఱిండులేదు. అనుకూల దాంపత్యము పూర్వజన్మపుణ్యలబ్ధము కాని ప్రయత్న

మాత్ర సాధ్యముకాదు. అట్టి సాధ్యముగల నెలతలేమి పురుషులేమి ధన్యులు. అట్లు లేనివారు వదలిపెట్టుటలను మనము ప్రత్యక్షముగను చూచుచున్నాము. మీ బావగారప్పు డప్పుడు వింతవింత పాశ్చాత్యపత్రికలను తెచ్చి చదివి వినిపించుచుందురు. పాశ్చాత్యదేశములలో ఉత్తమకుటుంబములని పేరు పొందుచున్నవారిలోకూడ జరుగుచున్న వివాహవిచ్ఛేదములు మన దేశములో విద్యాహీనులగు అనాగరక జాతులలోకూడ జరుగవచ్చు మన భారతదేశ వివాహసంప్రదాయములును, స్త్రీపురుష తత్వములును నెంత యోర్పు నేర్పు పవిత్రత గలవియో గోచరముకాక మానదా!

మన భారతదేశమునకు భారతీయ సంప్రదాయములే వన్నె తెట్టును. కొందరు మూఢులు స్వార్థపరులై వాటికి కళంకము గూర్చియో వ్యతిరేకులై ప్రవర్తించియో మెలగినంతమాత్రమున వాటి ఘోరతకు కొఱంత వాటిల్లదు. మీ బావగారితో కొంతసేపు ప్రసంగించినంత మాత్రమున నెట్టి వితండవాదులును ప్వచ్ఛమగు జాలీయతాధిమానులు కాకమానరు. అట్టియెడల నవకాశము కలిగివపుడెల్ల నలనితో ఇష్టాగోష్ఠి అభించుచుండు నాకు ఈ మందిర మనిందిత స్వర్గతుల్యమైయుండుటలో నాశ్చర్యమేమి? మాయంటికి గృహలక్ష్మి, భారతి, ఆంధ్ర

పత్రిక, కృష్ణా పత్రిక మొదలగు నెన్నో తెలుగుపత్రికలు, ఆంగ్లపత్రికలు వచ్చుచుండును. ఎన్నియో సుందరగ్రంథము లున్నవి. పిన్నలకు పెద్దఅనుగూడ వాటిలోని యంతములు పఠించుటయు చర్చించుటయు నిత్యకృత్యమైనది. మాకందఱకు నింటిపనులు చేసికొనుట, పఠించుట, పాడుకొనుటలేప్పు వేరు పని కనిపించదు. మగవారలు కచేరీలకుపోగానే యిరుగుపొరుగు పొలతులు కూడ వచ్చి మా ప్రసంగములలో పాల్గొనుచుందురు.

ఇట్టి సంశోషకరపరిస్థితులలో నేనానందముగనున్నానని మీ రెఱిగిపడో మీరు నన్ను గూర్చి యెట్టి బెంగయు పెట్టుకొనరు. నన్ను అంపకము పెట్టుచున్ననాడు అమ్మ కంటనీరు పెట్టుకొనుచు నెంతోదూరము బండివెనుక వచ్చినది. ఆమెను చింతిల్లవలదని చెప్పము. నెంకటాపురధాన్లుగారి కోడలుకు పురుషుడవచ్చినదీ యేమి పిల్ల పుట్టి నదీ వ్రాయవలెను. బాబుగారి నీతమ్మ నడిగినానని చెప్పవలెను. మరియు నితరవింతలు వ్రాయవలెను. మీ జబాబు చూచుకొని యిచ్చటి తక్కినవిశేషములు వ్రాయుచున్నాను.

ఇట్లు

మీ ప్రియసోదరి,

సీ తా ల క్ష్మి.

[గృహలక్ష్మి పాఠకులు ముఖ్యముగా పాఠకురాండ్రు ఈ సోదరీమణులయొక్కయు వీరికుటుంబములయొక్కయు చరిత్రమును వీరి ఆశయములను భావములను, వీరు మున్నందు ప్రకటించు వాలుగ్రద్దేశభలదరకు శ్రద్ధగ చూపి తెలుసుకొనుచుండకలవని-హెచ్చరించుచున్నాము. వీరి పరివరము గృహలక్ష్మివ్యాసాదిగనంతదరకు కలిగినతరువాత లేకులేమి కుదితమైన వీరిని తాముగూడ పాల్గొని తమ ఆభిప్రాయములను విశదీకరించుచు రేఖలు వ్రాయుటకు పిలువబడును. (గృ|| సం||)]

ఆరోగ్యబోధిని

గర్భవతులలో కలుగు వ్యాధులు—వాటిశాంతికి ఉపాయములు.

డాక్టరు దువ్వ. శేషగిరిరావుగారు (శ్రీ సోదనమితి)

గర్భవతులలో తఱచుగా అనేకవిధములగు రోగములు కలుగుచున్నవి. అందులకు కారణము అనేకములుగాయున్నవి. శరీరమందలి యవయవములలో కలిగిన మార్పులవలన సంభవించెడు రోగములే గాక చారు సేవించెడి అస్వాభావికాహారములవలన ఆచరించెడు అస్వాభావిక కార్యములవలనను అనగా అవసరములేనిదే విస్తారముగా నౌషధములు సేవించుట, అనవసరముగా రాత్రులందు ఎక్కువసేపు నిద్ర మేల్కొనుట, తఱచు అజీర్ణమునకులుగ జేయు సదార్థములను సేవించి, మలబద్ధము, విరేచనములు మొదలగు రోగములను తెచ్చిపెట్టుకొనుట మొదలగునవి. ఇచ్చట నొకవిషయమును గర్భవతులు ముఖ్యముగా గమనింపవలయును. గర్భమును దాల్చిన పిదప అయిదవమాసము ప్రవేశించినతోడనే గర్భములోని శిశువు కడులుటకు ప్రారంభించును. దీనినే (Quickening) అందురు. అయిదవమాసము ప్రవేశించిన నాటనుండి గర్భవతి తన భర్తతో కలియుట పూర్తిగా మానవలయును. పురుషుల బుద్ధి మాంద్యము చేతనేమి శ్రీల యజ్ఞానము చేతనేమి పై

విషయమును గమనించక గర్భవతి, తన భర్తతో తొమ్మిదిమాసములు నిడువరకు కూడ కలియుచుండును. అది మహారోషమే గాక దానివలన గర్భస్రావము మొదలగు రోగములు కలిగి ఆమె పెక్కు కష్టములకు పాలగును. కావున యీవిషయమును గర్భవతులు ముఖ్యముగా గమనించి జాగ్రత్తగా మొలగుచుండవలయును. ఆయా రోగములును తచ్చాంతికిరోపాయములును యీ దిగువ నుదహరించుచున్నాను. వైద్యసహాయము లేని స్థలములందు కాని, లేక వైద్యుడు వచ్చి పలహాగాని మందుగాని యిచ్చులోపలగాని దిగువ తెలిపినప్రకార ముచరించినచో రోగశాంతి కలుగును.

1. మనోవ్యాకులత—భయము.

భయము, కోపము, సంతోషము, విచారము మొదలగు మానసికోద్రేకములు తరచు కలుగుచుండును. అట్టివానిని వేటిని గర్భవతి దరికి రానియకూడదు. కానిచో కొన్ని సమయములందు ప్రమాదము సంభవింపవచ్చును. అట్టి మానసికోద్రేకములు కలిగియుండుటవలన శరీరమునకు దడయు (వణకు) అవయవముల నిస్సత్తువయు కలు

గుటయేగాక తీవ్రమునకు దయిష్టతయు కలుగచేసి మరణవాంఛనూడ కలుగజేయును. అజ్ఞానులగు సహచరులను (అనగా తరచు మనసుకు విచారమును కలుగజేయు మాటలను చెప్పువారు) కూడ చేరనీయరాదు. ఎందులకన నట్టివారు, గర్భవతులు ప్రసవించు నపుడతి కష్టముల ననుభవించునని గోరంతలు కిందంతలుగాచేసి చెప్పుచుందురు. అవి యన్నియు ససంధర్మములేయైనను గర్భవతులు వాటిని యదార్థములని తలంచి భయభ్రాంతలై అనవసరముగ మనోవ్యాకులత పెట్టుకొని పలువిధములగు కష్టములకు లోనగుచున్నారు.

పై మనోవ్యాకులత భయము కలిగి నచో తచ్ఛాంతికి ఉపాయములేమనగా— తనకు పరిశుభ్రమగు గాలి నేవించుచుండుట, శరీరమున కాయాసము కలుగకుండు నట్లుగ వినోదకరములగు స్థలముల కరుగుచుండుట, సంతోషమును కలుగజేయు గ్రంథములు చదువుటకాని, సహచరులతో కాలక్షేపము చేయుటకాని, ఉపయుక్తములును, శరీరమునకుతగు పరిశ్రమచిచ్చు కార్యముల యందు నిమగ్నులై యుండుట మొదలగునవి.

2. మూర్ఛ—అపస్మారపు ఉద్వలు.

పైరోగములు గర్భిణులలో తరచు కలుగుచుండును. అందున విశేషము బలహీనులకును, మృదుల శరీరలకును మరియు నెక్కువగా సంభవించుచుండును. పైరోగములు ప్రత్యేకముగా కలిగినపు డంత హాని కరములుకావు గాని హృదయరోగముతో కలిసి వచ్చినపుడు ప్రాణాపాయకరములు.

పైరోగములు గర్భముదాల్చిన మొదటి రోజులలో వచ్చిన సులభముగా నివారణయగును కాని నెలలు నిండినవెనుక సంభవించినచో ప్రసవానంతరము చాలకాలము వరకవి తగ్గవు. ప్రసవకాలముం దవి వచ్చినచో చాల చిక్కులుపెట్టును.

పైరోగములకు గొంతొకలో గురగురలాడుట, నాలుక కరచుకొనుట మొదలగు లక్షణములుండవు కాని, ఎక్కువబడలిక, నోరు తెరిచుటకును, ఆవులించుటకును అనవసరకలిగియుండి కర్లు మూతలువడి, చుట్టునున్న వస్తువులన్నియు గుండ్రముగా తిరుగుచున్నట్లుండును. ముఖము పాలిపోయి చెవులలో హోరుకలిగి, ఆయాస మెక్కువయై జ్ఞానశూన్యత కలిగియుండును. పైరోగములకు కారణము లేవ్వీయనగా, మానసికోద్రేకము, తరచు నిద్రలేమి, అతిసారము, లేక యితరప్రావములు, దుస్తులను లిగించి కట్టుకొనుట, పరిశుభ్రమగు గాలిరాని గదుల యందు తరచు కూర్చుండుట మొదలగునవి.

కాంతికరోపాయములు:— అపస్మారపు కంఠములు వచ్చి రోగి జ్ఞానశూన్యత కలిగి యున్నపుడు చల్లనినీళ్లను ముఖముపై చల్లవలయును. సాధారణపుమూర్ఛ వచ్చినపుడు మంచిగాలి విస్తారముగా వచ్చు స్థలమున రోగిని వెల్లకితల పరుండబెట్టి చేతులును తలయు కొంచెము ఎత్తుగానుండునట్లు చేసి అనగా తలదిండ్లుపెట్టి ఆస్థలమును నిశ్చలముగానుంచవలయును. ఉక్కిగానుండు గదులలో పండుకొనుటవలన కాని, ధరించిన దుస్తులు దిగువుగానుండుటవలన కాని ఒక్కొక్క

కప్పుడు కంపములు రావచ్చును. అటువంటి సమయములందు ఆకారణమును తొలగించినచో అనగా రోగిని ఆగడినుండి మార్చి బాగుగా గాలివచ్చు మరియొక స్థలమునందు పరుండబెట్టుటవలన కాని, బట్టలను వదులుగా కట్టుటవలన కాని యాబాధ శాంతించును. నొప్పులు ప్రారంభించిన విధవ పై రోగములు కలిగినచో రక్తప్రావములు కలుగును కావున కడుజాగ్రత్త వహించియుండవలయును.

తలనొప్పి—తలయు కండ్లును తిరుగుట. గర్భవతులు పై రోగములను కలిగియుండినచో తరచు చాలబాధను కలుగజేయుచుండును. వెలుతురు చూడలేకపోవుట, భ్రష్టిని విసలేకపోవుట, తలయు ముఖమును ఎక్కువ వేడిగానుండుట, తలయు కండ్లును తిరుగుచుండుట, కంగారుతోకూడిన ఆలోచనలు గలిగియుండుట, దృష్టిమాంద్యము, అశీర్ణమును కలిగియుందురు. కొందరికి ముఖము పాలిపోయి మంచువలె చల్లగానుండును. కండ్లు బరువుగానుండుట, తలపై పెద్ద బరువుచేసట్టులుండుట, హృదయము ఎక్కువగా కొట్టుకొనుట, నణకుట, శీర్ణశక్తి సరిగా లేకపోవుట, శీర్ణకోశసంబంధమైన రోగములు కలిగియుందురు.

తచ్ఛాంతికరోపాయము లేమనగా:—వేళకు సరిగ నిదురపోవుచు సరియగువేళ కాహారమును సేవించుచు, వేడిగాను, ఉక్కుగానుండు గదులలో పరుండిపండ్ల, ఎలక్ట్రిక్ దీపములు మొదలగువానిని తరచు చూచుచుండక, ప్రతిదినము ఉదయముననే కాలకృత్యముల నిర్వహించుకొని చలనీశ్ల

స్నానమునన్ని వెంటనే పొడిగుడ్డతో శరీరమును బాగుగా తుడుచుకొనుచుండుట, ప్రతిదినము నిర్భలములగు స్థలములందు పరిశుభ్రమగు గాలిలో తిరుగుచుండుట, సరిపాఠమందు కష్టతరమగు పనులు చేయుట కాని, తస్సంబంధమగు వ్యాకులతగాని కలిగియుండక భోజనాదులను నెమ్మదిగా (అనగా) పాదావిడగాగాక బాగుగానమలి) సకాలమున మిలేముగా తినుచుండుట, మైకము కలిగించు పదార్థములను, టీ, కాఫీ మొదలగువాటిని వర్జించుట మొదలగునవి, పై నియమములను సరిగ గమనించినచో ప్రతిదినము కాలవిరోచనము సరిగయగును. అందువలన మితభిద్యము కలుగనేరదు. పై రోగములు సంభవించవు.

పంటి పోటు.

సాధారణముగా గర్భమును ధరించినది మొదలు కొందరు స్త్రీలు పంటిపోటుతో బాధపడుచుండురు. అటువంటిపోటు నరముల సంబంధించినదిగాకూడ నుండును. పంటిపోటు గర్భముదాల్చినది మొదలు ప్రసవమగులోపల వెప్పుడైనను రావచ్చును. ఆబాధ చెడిపోయిన ఒక పంటివలనకాని కొన్ని పండ్లవలన కాని కలుగుటయో, లేక పండ్లతో నిమిత్తము లేకయే దపుడపొడుగునను భాధకలిగియుండుటయో అయియుండును. ఒక్కొక్కపుడు రోగి ధరించలేనంత బాధకలిగి రోగిని జ్ఞానశూన్యరాలినిగాకూడ చేయును. అటువంటి సమయములందు పండ్లనుతీసివేయించుకొనుటకు కొందరుప్రయత్నింతురుకాని జ్ఞానవంతులగు వైద్యులైనచో

పండ్లులీయ నిరాకరింతురు. ఎందువల్లననగా గర్భస్రావముకలుగు అలవాటుగలస్త్రీ యై నచో పన్నుటయుటవలన కలిగిన బాధవలన గర్భస్రావము కలుగవచ్చును. అట్టి పంటి పోటులకు సహామియోపతి వైద్యవిధానము సందు వెంటనే బాధనుతగ్గించుట కనేకము లగు మందులుకలవు.

తచ్ఛాంతికరోపాయములేమన తటను చలి, తేనుగల ప్రదేశములలో నివసించు తుండుట, ఆరోగ్యము సరిగానుంచుకొనుట, ముఖ్యముగా శీర్ణశక్తిని బాగుగాకాపాడు కొనుట, ప్రతిదినము స్నానమొనర్చుచు ఆరోగ్యమును సరిగానుంచుకొనుట మొదలగునవి. గుండెదడ.

సీరసముగానుండువారిలోను, నరముల నిస్సత్తువకలిగియుండువారిలోను, ఈరోగము కలుగుచుండును. కొందరికి గర్భముదాల్చిన

వెంటనేయున్న, మరికొందరికి గర్భములో శిశువుకడలుట మొదలుపెట్టిన నాటనుండియు కొందరికి నెలలునిండినవెనుకయున్న కలుగు చుండును. ఇందులకు కారణములెవ్వయనగా గర్భముదాల్చినవెంటనే కలుగునరముల నిస్సత్తువయొక్కటి కడవటిమాసములలో రక్తపిల్లములనగా ఎక్కువరక్తమును కలిగియుండుటయొక్కటియును కారణములు. గర్భమందలి శిశుసంచలనము, అశీర్ణము, మిలిమిరి టీ, కాఫీలనుసేవించుట, మానసికోద్రేకములుకూడకారణములై యున్నవి. తచ్ఛాంతికరోపాయము లెవ్వయనగా:—శీర్ణశక్తియును బాగుగాకాపాడుకొనుట, మానసికోద్రేకము, వేడిగానుండు గదులలో నివసించుట, గాలి రావీలులేకుండ ద్వారములను బంధించుగదులలో నివసించుట మొదలగునవి పూర్తిగా మానుట మొదలగునవి.

ఆరోగ్యనూత్రిములు—కండ్ల విషయము

1. ప్రసవించిన వెంటనే బిడ్డలకండ్లను టంకల మారపు నీళ్లలో (Boric lotion) కుద్దమైన దూదని తడిపి మెల్లగ కండ్లను కడుగువలయును. ఆ నీళ్లలోనే చేతులనుకూడ కడుగువలయును. లేకున్న కంటిజబ్బులు వచ్చును.

2. శిశువులను యెండవెలుతురు, దీపమువెలుతురు చూచునట్లు చరుండ బెట్టకూడదు. వెలుతురువల్ల బిడ్డల కండ్లను బాధకలిగి మూసుకొందురు. తల్లిపాలలో శిశువులకండ్లను కడుగుచుండిన శ్రేయము.

3. కండ్లలో నలునులుపడిన కండ్లను రుద్దకూడదు. నలును పడినవెంటనే కండ్లను కండు నిమిషములు మూసుకొనియుండిన కంటిలో నీరూరి, పడిన నలునును చెప్పప్రక్కకు వచ్చునట్లు చేయును. మలభముగ కన్ను తెరచి చెప్పను పన్నుకడ్డిలో ముందుకు నలునును బైటికిలాగి తీయవచ్చును.

4. కంటివలను తీసినవెంటనే చల్లనినీళ్లలో కం

డ్లను కడుగువలయును.

5. నున్నము, కారము, పులును పగ్గరాలు కండ్లలో పడినప్పుడు చలువాయ కుద్దజలముతోగడిగి, వెంటనే కొద్దిగ చెన్ననుగాని పెంకాయచమురును గాని కండు మూడు చొట్టును కండ్లలో చేయవలయును. లోపాపుతునకలు కండ్లలో పడినవెంటనే వైద్యునిసహాయము కోరుము.

6. నిదురలేచినవెంటనే కండ్లనులను చేతితో రుద్దకూడదు. గోరుబెచ్చని నీళ్లతో కండు మూడు పర్యాయములు కడుగవలయును. రాత్రి చరుండునప్పుడు కండ్లను చల్లనీటితోగడిగిన మంచి నిదుర వట్టును. ప్రకాశమైన వెలుతురును చూడకుండుటకు ప్రయత్నించవలయును.

7. కండ్లు పనుపుగనుండినను యెరుపుగనుండినను వెంటనే వైద్యునివద్దకు పోవలయును.

పా క క ల

—వామనుకాయ కూర—

వామనుకాయలు యల్లావుంటువో కొందరు చట్టం నాను లెలుగరు. ఎంచేతనంటే—అవి బాదలులో అమ్మబడకపోవుటచేత! ఎందుకు అమ్మరంటే—వాటి వుపయోగం తెలియకపోవుటచేత! సాధారణంగా యేటివోర్డుననూ బయళ్లలోనూ, ఆచెట్టు కనుపిస్తవి. కాని చండులేకుండ ముండ్లువుండుట చేత కాయలుకోయట కష్టమగును. చట్టుకాయతో కోసిన సులభంగావుండును. ఆకాయలు గోలుగుండ్లంత చరిమాణంతో ముండ్లవంకాయల ఆకారం కలిగివుండును. ఆకాయలు తెచ్చి గుండ్రాతితో చగులకొట్టి, పైముండ్లను, లోపలి విత్తనములను తీసి వేసి, నీళ్లలో బాగాకడిగి గాలించాలి. విత్తనము లేమాత్రమును మిగిలియున్న కోయ జీతగావుంటుంది. ఆ తొక్కలను వుప్పు, చమపు వేసి బాగావుడికించాలి. బాగాలిగో మినపపప్పు, ఆవాలతో వేతిలో తిరుగబోతలేసి యీ తొక్కలను అందులోవేసి కనరువీరేలాగు చక్కెరయును చక్కని గోటిపులు సును కారమునువేసి యితర కూరలనలెనే కొంతపేపు పెగపైవుంచాలి, దుచిగావుండును. ఈ కూరలో అమ్మతమగు సుగుణమున్నది. దీనిని ఒకచుక్క దినము బుడబెయ్యగించి మేగబద్దలు, (పొడిబద్దలు) మాయమైపోవును. నిక్కాక శరీరముల వారికి మిక్కిలి తగియుండును. పైత్యకారక శరీరమును సమశోష్ణముననుండును.

—అలచందకాయ కూర—

చిక్కుడుకాయలువలె అలచందకాయలకు ప్రక్క

టీసెలు తీసి గుంపులు చేయవలెను. ఉప్పు, చమపు వేసిన నీళ్లలో వుడకనిచ్చి, తిరుగబోతలో వేయవలెను. లేతకాయలైన వుడుకపెట్టకుండగనే తిరుగబోతలో వేయవచ్చును. కారం, నూపువండి, తెల్లం, గోటిపులును వేసి చేసిన కూర, యిందుమించుగా గోరుచిక్కుడుకాయల కూరవలెనేవుండును. సామాన్యముగా భేదమును కనిపెట్టబాలరు. పెండ్లిండ్లలో వియ్యాలవాం కీకూర గోరుచిక్కుడుకాయ (క్రింద చెలామణి చేయవచ్చును. తిన్నతరువాత గోలితేయవచ్చును. హెతుపరసముగాదు. వీరవారల భోజన పాదకునగుటచే వియ్యాలవాడు వింత భరసముక్రింద లెక్కించెదరు.

—నల్లినీసు కమలాబాయమ్మ

—కొబ్బరికోరు కోవాచిళ్లలు—

ఒక కొబ్బరికాయను తెచ్చి సరిగా మధ్యకు చగులునట్లు కొట్టవలయును. అట్లు కొట్టినచెక్కలను కోరముతో కోరవలయును. ఒక ప్రాయ్యుమీద, బూరలమాకుడునుంచి యీ కోరువందులోపైచి దోరగా వేయించవలెను. అప్పుడది కచ్చురి సువాసనగానుండును. అప్పుడు (కాయ చిన్న పెదలను బట్టి) తెల్లముపాకమునట్టి ఆపాకములో కోరును వేయవలయును. ఒక చల్లములో నెయ్యిపూసి పాకములో వేసిన కోరువందులో వేయవలయును. అప్పుడది చల్లెగుంతయు ప్రాకును కొంతసేపటి కది నట్టిగ అమ్మవలె తయారగును. దానిని చాగుతో చిళ్లవలెకోసి అచిళ్లలను తినివచ్చో చాలరుచిగానుండును.

—అతెల్ల రత్న వలీదేవి

—మామిడికాయ నీళ్లు:—

మంచి చెండు మామిడికాయలు, నమ్మలోపెట్టి బాగవుడికినాక తీసిది. అది పైబూడిన గుడ్డలో బాగుండించి ఒక కళాయిపాత్రలో మూడు అంచులు నీళ్లుపోసి ఈకాయలు అందులోవేసి బాగుపిరికి ఆ నీళ్లంతయు మరొకపాత్రలో వడకట్టి, అది కళాయిపాత్ర, అందులో ఒకచలం చక్కెరపోసి ఆ నీలంబుల ద్రావన వేసవి కనుకూలం. ఎండపెట్టి తీసివేయును. మా అమర్థం.

—కంకపాటి దుక్కిణమ్మగారు

—చియ్యపు మురుగు—

ఒక గిన్నెలో చెండు గిన్నెలు చియ్యమును 1 గిన్నె మినపపప్పును కొలిచి నావలెట్టవలెను. 12 గంటలకాలము నావినపిడవ నడియలోనీ రాళ్లు లేకుండ గాలించి మెత్తగా రుబ్బవలెను. దుబ్బు వప్పుడు నీళ్లు చల్లకుండ గట్టిగ రుబ్బవలెను. మెత్తగ రుబ్బినపిడవ తగినంత ఉప్పు కొంచెము జీలకర్రవేసి రుబ్బి ఒక పాత్రలోనికి తీసికొనవలెను. పొయ్యి పైన బాగలిలో నేలినపోసి అది కాగినచెమక రుబ్బినపిండి మరుతులుచేయు గొట్టములోవేసి మరు తులుపిండి దోరగవేసిన పరుచు త తీసి భుజించవలెను. వీనిని డబ్బాలోవేసి గట్టిగా-మాపివుంచిన నాల్గ యిదు దినములవరకును బాగుగనుండును.

—పచ్చి అరిసెలు—

చియ్యముపిండికొట్టి పిండి తడిగానుండగనే చెండు గిన్నెల పిండి కొలిచి ఒకపాత్రలోపోసి అదే గిన్నెలో ఒకగిన్నె జీడివప్పు 1½ గిన్నె చక్కెర కొలిచి ఆపాత్రయందేపోసి పాలు కొద్దిగాచల్లి కలిపి నెయ్యిపోయుచూ మెత్తగా నూరవలెను. బాగు పిలో వేయిపోసి అది కాగినచెమక నూరినపిండి చిన్న చిన్న వుండలుగాతీసి ఒక అరటియాకు

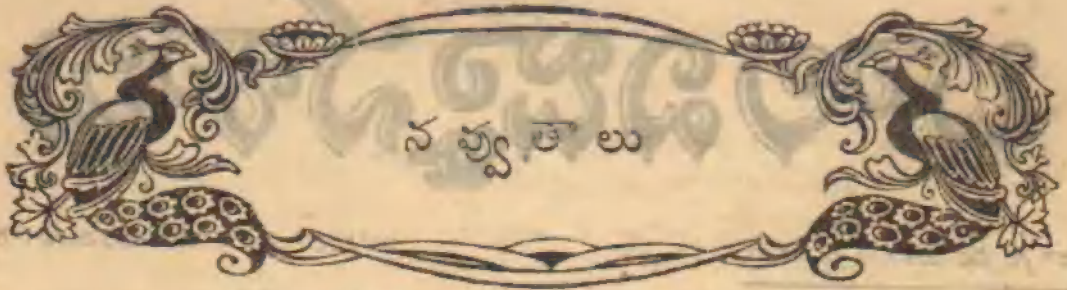
మక్కను నేలినరాచి అందుపైన ఈ వుండపెట్టి అరిపవలెకట్టి నీటిలోవేసి వేయించి తీయవలెను. వీనిని మామూలు అరిపెలవలె నెయ్యి వచ్చునట్లు వత్త కూడదు.

—తాయి రత్నమాల

—పులిహార (రావణాభాత్)—

గండ్రచియ్యమును బిరునుగ అన్నమునండి ఆ అన్నమును ఒక అనులో అరపోసి అందులో పసుపు, ఉప్పు, నూనె తగుమాత్రముగపోసి కలిపి (కుంచెడు చియ్యము అన్నమునకు తేరు మానెపోసి కలుపవలెను) ఒకచోట మంచవలెను. ఒక గిన్నెలో కొంచెము నూనెపోసి పొయ్యిమీదపెట్టి అనూనె కళపిక కాను చున్నపుడు దానిలో మినపపప్పులు, మెరపకాయ ముక్కలు, ఆవాలు, అల్లంముక్కలు, కరివేపాకు, పచ్చిమెరపకాయముక్కలు, ఇంగువ, నానపోసిన పెవగపప్పులు వీటిని తగుమాత్రముగవైచి కమ్మగ వేయించి ఇదివరలో తయారుచేసి నీడముగనుంచు కొనిన అన్నములోవేసి కలిపి దానిలో తగుమాత్రము వేయించినవపులవప్పు పిండిని నిమ్మకాయలేక చట్టుకాయలరసమునువైచి కలిపి భుజించిన మిక్కిలి గుచ్చినుండును. మంచి తీర్థకర్తని కలుగజేయును. నిమ్మకాయలు, చట్టుకాయలు దొరకనిచో చింత పండు పులును వేయవచ్చును. కొందరు చింతపండు పులునును ఉడికించేయుండును. కొందరు పచ్చి పులునునే వేయుదురు. ఉడికించిన చింతపండు పులును వేసిన పులిహార 5, 8 రోజులు నిలవగనుండును. పచ్చిపులును వేసినచో 2, 3 రోజులే నిలవ ఉండును. ఇట్లు తయారయిన పులిహార మొదటి రోజుకంటె మరునాడు మిక్కిలి గుచ్చికలిగియుండును. ఇది గుచ్చినున్నదిని చాలా తినవచో కఠిక మునకు వేడికీ చేయును.

—వీడవర్తి అన్నపూర్ణమ్మగారు

నవ్వుతాలు

తండ్రి:—అమ్మో, నవ్వు పెద్దవాడవయ్యాక ఎవరిని పెళ్ళిచేసుకుంటావురా?

కొడుకు:—నాయనమ్మని చేసుకుంటా నాన్నా.

తండ్రి:—నీ గాడిరా, తప్ప, అల్లాంటిమాట లవ కూడదు.

కొడుకు:—నాన్నా, మరి నవ్వు మాతమ్మని చేసుకున్నావు కదూ. నేను మీరమ్మని చేసుకుంటాను. *

మేల్తరు:—ఒకటోనానూ, నీవించాక లెండోవాణ్ణి కుప్పో కొట్టాడట ఎందుకూ?

ఒకటోనాడు:—అల్ల ఎత్తలేకండీ.

మేల్తరు:—నుండరం, ఈ లెక్కకి అప్పుడు అణా తక్కువ వచ్చిందే?

నుండరం:—నిన్న పొద్దున్న మా అమ్మ చేతి కిచ్చా నండీ.

మేల్తరు:—అయితే శత్రు అడిగి వట్టా.

“రాఫూ, మీరమ్మ చేం ఇరువురున్నాడు?”

“ఇంజనీరింగుకి బి.ఇ. చదువుతున్నాడు.”

“ఎక్కడ?”

“రాజమండ్రి ఆర్ట్స్ కాలేజీలో.”

“ఒరేయి రామూ, రామాయణం ఎవరన్నాచా రురా?”

“ఉత్తర వ్రాసిందిరా.”

“నీమొహం అంతా అబద్ధం.”

“నామాట అబద్ధంఅయితే కాన్పుయిగారిట్టో చూడు, ఉత్తరరామాయణం ఆది వ్రాసివుంటే లేదో.” *

ఒకడు:—నీవు యీతలో ప్రవీణుడివేమో, యెంత సేపువరకూ యీదగ్గెత్తు?

మరొకడు:—ముగ్గురండా యేన్నంతసేపు.

టిక్కెట్టు కలెక్టరు:—యీ క్షరవాడికి 15 యేండ్లు దగ్గిరదగ్గిర యేన్నాయిగదా, టిక్కెట్టు తెం దుకు కొనలేదు?

ప్యాసింజరు:—మాట్లాడడం వచ్చేంతవరకు అవసరం లేదేమో!

టిక్కెట్టు కలెక్టరు:—సావం, అయితే యీ పాటల త్రాగే కూచిఅర్చాయికి యీకా మాటలు రావే?

ప్యాసింజరు:—అసలు రావండి—తూగాడు.

గురువు:—ఉత్సాహము కలిగించని విషయాలనుండి వనపోకపట్లు వాసుకూయంబేటటుల్. టిక్కెట్టి చూచి అందరూ యేమని విలుస్తారు?

శిష్యుడు:—గురువుగారిది.

ఒకడు:—ఏమండీ! మీరు ప్రతి లెక్కలోను “భూర, భూత” అని జాస్తీగా ప్రయోగిస్తా రే!

ప్రాఫెసరు:—ఏ భూర కెప్పుడు యీ భూరిడ్ కలుగు మీరు? *

ఒకడు:—ఆ ఆడమనిషి అలా కొట్టుకుపోతూవుంటే చూస్తూ వ్రూకుంటావేమయ్యా?

ఇంకొకడు:—మనో ఆడదాన్ని చూట్టుకుంటే మా ఆవిడ వొప్పుకోదయ్యా. నీవు బ్రహ్మచారివైతే వైకే యీడ్చుకురా.

బాల విజ్ఞాన శాఖ

దా గు డు మూ తె ల పా ట

పో మ యా జల వెంకటరమణగారు

దాగుడుమూత దండారో
పిల్లవచ్చే పల్లెరుగాయ్
ఎక్కడదొంగ లక్కడనే
గంగారమ్మ గవ్చిన్.

పుట్టామన్న తెచ్చి
బొమ్మారెట్లుకట్టి
బొమ్మారెట్ల పిల్లలెట్లకి నెయ్యి లేదు
నాతలకూ నూనెలేదు.

ఋ వ్య ము పా ట

చిట్టిచిట్టిమిరియాలు
చెట్లకిందపోసి

అల్లావారింటికి చల్లకుపోతే,
అల్లవారొక్క ఛోమన్నాది,
నాకాభ్యుగ్జలు ఘుల్లమన్నాయి.

మొ ల క

అబ్బూరి వాణిశుమారరావుగారు

ఒదిరుతమొలకా
నాదిన్ని మొలకా
భూమిపై కీచచ్చి
నామనవి వినూ

కొంతనేపై నయీ
వింతప్రపంచమూ
గర్వముతోడనూ
కంచగవచ్చునూ.

దిన్ని మొలక
సిగ్గుతోను
వింతలోకము
చూడలేదంది!

య శో ద తై ఛ వ ము

వున్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు

- (1) గొల్లపిల్లలఅల్లరొ
ద్దురా! పోకిళ్ళపొన్నా
నలుగురినోట్లో నానవద్దురా!
- (2) గుప్పిటినిండా పళ్ళలు
పోసేదా! ఒప్పులకుచ్చా
తియ్యాని! తొలాంబెట్టదా!
- (3) చూచుచువ్వపించె
బెట్టదా! ముద్దులమూతూ
పట్టుకుచ్చుల దట్టగట్టదా!

- (4) బుచ్చగజ్జెలుబొజ్జకు
బట్టదా! అందాలచుక్కా-
దిట్టంగోకుచేత బెట్టదా!
- (5) బబ్బబోసిబబ్బబోడి
గడ! ముడిపేలమువ్వ,
బువ్వబెట్టి తువ్వబట్టదా!
- (6) తొట్టిగట్టిబట్టిబెట్టద
బంగారుకొండ! చిచ్చి
గొట్టి శోలబాడిదా!

కథలు

“అదృష్టం”

అనగనగా నొకయూళ్లో నొక మంగలి యుండేవాడు. వాడు చాల సోమరిపోతు. అక్కడక్కడ తిరుగుచూ డాబులు కొట్టే వాడు. వాడు దమ్మిడినపాదనలేకుండా తిని తిరుగుచుండెను. సాపం వానికి చాలమంది పిల్లలుకూడా కలరు. వానిభార్యకు వీని యందు చాలకోపం. ఒకరోజున వాని యింటిలో అన్నములేక పిల్లలు ఏడ్చుచుండిరి. నా డూరంతా తిరిగి పట్టి చేతులతో నింటికి తయారయ్యెను. వాని భార్య కోపంతో ‘నాడగ్గర నున్న డబ్బుంతా ఆయి పోయినది. ఈపిల్లలను, నిన్ను ఏలా పోషించను? ఎక్కడకై నావెల్లి డబ్బు సంపాదించుకొనిరమ్మని చెప్పెను. వాని మనస్సున కీ మాటలు నాటుకొనెను. వాడు తన మంగలిపాది తీసుకొని ప్రయాణమయ్యెను. వాడు పోగా పోగా ఒక చిట్టడవి చేరుకొనెను. అక్కడ ప్రొద్దుగ్రుంకెను. ఒక చెట్టుక్రింద తన కంబళి వరచుకొని వాడు వదుకొనెను. సగము రాత్రి జరిగినతర్వాత ఆచెట్టు గట్టిగా కదలెను.

శ్రీమతి వీరమాచునేని రంగనాయకమ్మగారు వెంటనే యొకభూతము చెట్టుదిగి వాని ముందుకువచ్చెను. వాడు దానినిచూచి భయముతో వణకనాగెను. కొంతసేపటికి దైర్యముతెచ్చుకొని తన పెట్టెలోని అద్దము తీసి దాని యెదుటపెట్టి ‘నీవు మంచి నమయమున నాడగ్గరకు వచ్చితివి. నా యజమాను నకు రెండు భూతములతో పనిగలదు. ఒక దానిని పట్టుకొని యీ పెట్టెలో బంధించితిని. నిన్నుకూడ బంధించెద’నని చెప్పెను. ఆ భూతము తన ప్రతిబింబము అద్దములోచూచి భయముతో ‘నీకు వెయ్యి మొహారీలుగల సంచి యిచ్చెదను. నన్ను వదలి పొమ్మ’ని చెప్పెను. వాడు తనను చంపకుండా తిరిగి మొహారీలు యిచ్చునని మనసులో సంతోషించుచూ పైకివాబుగా ‘త్వరగాతెమ్ము నిన్ను వదలివేసెద’నెను. ఆభూతము వెంటనే చెట్టుకొమ్మకు కట్టబడిన మొహారీలసంచి తెచ్చియిచ్చెను. వాడు తన అదృష్టమునకు సంతోషించుచు ఇంటికిపోయెను. కథకందికి, మనమింటికి.

కటుకుల మాన్యము

ఒకదేశమును తెలివిమూలిన రాజు పరిపాలించుచుండెను. ఆతని రాజధానిలో సాంబయ్య యను బ్రాహ్మణుడుండెను. అతనికి శేవకోపాయములేక రాజుగారి నాశ్రయించెను. రాజు వానిపై పయతలచి “బ్రాహ్మణుడా! ఈయూరిలో చనిపోయెడు అన్ని కులములవారికిని శవములుమోసుకొనిపోవుటకై పదుళ్లతో నీవు కటుకులకట్టి యిచ్చుచుండుము.

కె. యస్. ప్రకాశరావుగారు

ఎవరి యిల్లటైన మరణము సంభవించిన యెడల స్వహయజమానులు నీ కాసంగతి తెలియ చేసినయెడల వెంటనే యొకకటుకు తయారుచేసి వారికి బంపించవలెను. ఇందుకు నీకు రెండు ఎకరముల భూమి యిచ్చెదము” అని సెలవియ్యగానే బ్రాహ్మణుడు మిక్కిలి సంతోషించి, మాన్యము స్వాధీనముచేసికొని గ్రామములో తని

పోయినవారందరికిని కటుకులు కట్టి యిచ్చుచుం
డెను. ఇట్లుండగా సాంబయ్య, బంధువులను చూచు
టకై గ్రామాంతరము వెళ్లెను. వెళ్లిన రెండువారే
వంటచే వచ్చుటకు నిలుచిపోయెను. పురిదినము
లాలస్యమయ్యెను. ఆకోజలలోనే గ్రామస్థులతో
నోకడు మృతినొందెను. ఆ యింటియజమానుడు
చాంటికి వర్తమానముచేసెను. భర్త, గ్రామాంతరము
వెళ్లినది భార్య తిరిగి వర్తమానమందించెను. ఆమాట
నిని మృతినొందినవాని కుమారుడు రాజాగారిలో,
సాంబయ్య సరిగా చనిచేయుటలేదని, ఫిర్యాదు
చేసెను. ప్రావ్యులుడు ఊరినుంచి వచ్చినతర్వాత
జరిగినవంగతంతయు భార్య, ఆతనితో చెప్పెను.
ఆ సంగతిని యాత డెంతో భయపడుచుండగా
రాజాగారు వారిని తన యెదుటకురమ్మని యాజ్ఞా
పించిరి. ఆతడు భయముతో గడగడ వణకుచు రాజా
గారినిన్నిది కరిగి నిలుచుండెను. రాజా వారిని
జూచి కోపముతో మండిపడి యిట్లనియె: "పోతురి
పోతా! ఊరిలోరానికి కావలసివచ్చినపుడు చని
చేయక పొరుగుానికిపోయినయెడల కటుకులు కట్టు
టకు సీతార యెవ్వడైనపున్నాడా? కమ్మగా మాన్య
మకుభవించుటకు సీవును, కటుకులు గట్టుటకు మరి
యొకడునా? నీకిం పోగ వెళ్ళినదా? నీపోగ రణచే
వను." ఆచలుకులు వివగానే ఆతడు మిక్కిలి భయ
పడి రాజాగారి పాదములమీదపడి ఏడుచు నిట్ల
నియె.

"ఏతేవారు రక్షించుటను. మీ వయవల్ల నేనూ
నానిష్టలూ ఇంతిష్టమిదిని బ్రదుకుచున్నాము.
తిమరు మాన్యము తీసికేసిన వాడు దిక్కులేదు. ఇక
మీదట నే నిట్టి తప్పు చేయును. చేసినయెడల నన్ను
ఉప్పుపోతర చేయించండి. ఇప్పటికి నన్ను క్షమించ

వలయును" ఇట్లు బహువిధముల ప్రార్థించగా రాజా
గారికి మరల అనుగ్రహము కలిగెను. సాంబయ్య
యింటికివెళ్లి తాను పొరుగుూరు వెళ్లవలసివచ్చినను
తనవల్ల గ్రామస్థుల కిట్లుందిలేకుండుటకై ఎక్కో ఉపా
యము లాలోచించెను. చిట్టచివర కొక గొప్ప
యోపాయము తోచెను. వానిప్రకార మతడు వెయ్యి
పెనుట్లకొని వాల్లువందల కటుకు లొక్కసారియే,
రాత్రి పగలూ కప్పపడి కొన్ని పొట్టివి, కొన్ని
పొడుగుపొట్టివి, కొన్ని పెడంబ్బి, కొన్ని పన్నుపు
విగా తయారుచేసెను. వాటివన్నిటిని బండ్లమీద
వేయించుకొని యింటింటికివెళ్లి బండ్లాపుచేసి యొక
చిన్నకటుకుతీసి వారి యదునుమీద పెట్టించి యింటి
వాతో ఇట్లని చెప్ప మొదలుపెట్టెను. "ఆయ్యా,
నా కప్పపప్పడు గ్రామాంతరము వెళ్లవలసిన చని
యొందును. అప్పుడు మీయింటిలో నెవరైన చని
పోవచ్చును. పోయినపుడు కటుకులులేక మీ
రిట్టుండినవచ్చును. అందుచేత ఒక పెద్దకటుకు
ఒక చిన్నకటుకు మీయింట్లో నుంచుకొండి. పెద్ద
వాడు పోయినప్పుడు పెద్ద దుపయోగించుకోవచ్చును.
చిన్నవాడు పోయినపుడు చిన్న దుపయోగించు
కోవచ్చును" అని. ఆమాటలువిని ఇంటియజమానులు,
స్త్రీలు, "ఛీ! ఛీ! దుర్మార్గుడా! పాపాత్ముడా!
ఎంతమాటన్నావు. నీ కిదేమి పొయ్యేకాలమురా!!"
యని దూషించ మొదలుపెట్టిరి. కొందరు చంప
కాయలు కొట్టిరి. కొందరు పిశుగుద్దులు రుచిచూపిం
చిరి. సాంబయ్య భయపడి కటుకులబండి నడిచిపెట్టి
పిక్కలలమే శిశ్యుమని లేడిలాగ చురుగ తిపోయెను.
అప్పటికిఇప్పటికి తిరిగి యిల్లు చేరలేదు. కథకంచికి
మన మింటికి.

మునలా మెయుక్తి

ఒకయూర్పు ఒక భార్యభర్తలుండే
వాళ్లు. సతీకోసా వాల్లిరువురూ దేబ్బలాడు
కునేవాళ్లు. ఒకదినం సుబ్బమ్మభర్త యెక్క
డికో వెళ్లి అన్నదే యింటికొచ్చాడు. రావ
డంతోనే భార్యనుగూచి "యేమేయ్, యేం
చేస్తూన్నావు దున్నపోతులాగ? కార్లకన్నా

శ్రీమతి సి. కమలాబాయిగారు

నీళ్లు ముంచిపెట్టినావుకావు" అన్నాడు.
"మీరుచేసేరాజకార్యాలేం మించిపోయింది!
నేనేం మీయింటికి వాసీదాన్ననుకున్నారా?
నేనల్లాగే దున్నపోతునైతే దున్నపోతును
పెప్పించేసుకున్నవారు మీరేమవుతారు?"
అంది. నిలువూనిదానం లేకుండ కళ్లు యెట్ట

పారినవినుబుమ్మభర్తకి. కోపంతో నాలుగు పెట్టాడు చేడిచేడిదోళలు సుబ్బమ్మపిచ్చుమీద. పిమ్మట సుబ్బమ్మ “ఓ అమ్మా! ఓ తల్లీ!! రాండి వేగిరం రాండి!! యేపావలోపోతాడో కొట్టి చంపేస్తూన్నా”డని కేకలువేయ మొదలు పెట్టింది. రోజూయిలాగే యేదో ఒక దెబ్బలాట జరుగుతూంటే పొరుగుంట్లో నున్న ఒక ముసలామె విడ చూసి చాలాచింతించింది. అందుకొక యుక్తి వచ్చింది. ఒకరోజు ముసలామె, సుబ్బమ్మను పిలిచి, “అమ్మా! నీవు నీ భర్తతో పడేకష్టాలచూసి నామనసుకు చాలావిచారంగావుంది. ఇందుకు దయ్యమో, భూతమో కారణమయి ఉంటుంది. అందుకు నేనొకమందు మంత్రించియిస్తాను. ఒకమండలం నేపిస్తావా?” అంది. మహానంతోషముతో సరే అంది సుబ్బమ్మ. “రేపు ప్రాతఃకాలం నీ భర్త లేవటానికిముందే లేచి యిచ్చటికిరా. ముందు తయారుచేసి పెడతాను” అన్నది ముసలామె.

మరుచటిదినం ప్రాతఃకాలమేలేది సుబ్బమ్మ ముసలామెవిడయింటి కెల్లింది. ఒకసీసా నీళ్ళతో నింపి సుబ్బమ్మచేతికిచ్చి ముసలామె యిట్లు చెప్పింది. “అమ్మా! యిందులోని మందు నీ భర్త లేవటానికిమునుపేలేది నోట్లో పోసుకో; పిమ్మట నీ భర్తయెప్పుడు బయటికి వెళ్లుతాడో అప్పుడు ఉమ్మేసి నీ భోజన వ్యవహారాలు ముగించుకో; మరల నీ భర్త తలచూపేసరికి నోట్లో మందు ఉండాలి.

జాగ్రత్త మరచిపోకు” అంది ముసలామె. పిమ్మట ముందుతీసికొని యింటికివచ్చింది సుబ్బమ్మ. మరుచటిదినం వేకువనేలేది కాల కృత్యములన్నియు ముగించుకొని భర్త లేవటానికిముందే మందు నోట్లో పోసుకుంది. కొంతసేపటి కంతాలేచాడు సుబ్బమ్మభర్త. “యేమే! గాడిదా, నీళ్లుపట్టుకురా! మొద్దులా నిల్చోని యేంచేస్తున్నావు అక్కడ” అన్నాడు. సుబ్బమ్మకు ఒళ్లు చర్చన మండిపోయింది. నోటినింజా ముందుడి యెల్లా మాటాడుతుంది? నీళ్లుపట్టుకొచ్చి పెట్టేసిందిపిళ్ళబంగా.

మరల మధ్యాహ్నమయింది. “యేమే! యింకా విస్తరి పీట వేశావుకావు! అక్కడేమి చూస్తున్నావు నీకూతురుకొడుకులకి పెల్లి” అన్నాడు. మారుతరంలేదు. గవచిష్!! విస్తరి పీట పడిపోయినాయి. సుబ్బమ్మ పెనిమిటికి చాలాఆశ్చర్యం కలిగింది. క్రమంగా అన్నిపనులు సకాలానికి జరిగి పోచూపుంచేసి. క్రమంగా వారిరువురిలో ఓసిద్దమైన ప్రేమ ప్రదృష్టించింది. వారిదెబ్బలాటలు, ఉన్నచోటు తెలియకుండా, పారిపోయినవి. మండలం గడచింది. ఎప్పుడూ దెబ్బలాటలూ యేడ్పులుగానున్న యింట్లో వికమల్యం శాంతం నెలకొన్నది. మందు నేవించడం మానేసింది సుబ్బమ్మ. పిమ్మట భార్యాభర్తలిరువురూ ముసలామెను బహూకరించారు.

—:o:—

తెలివితిక్కువ మగడు

అమాయికుడగు నొకపాటకుడు దారితప్పి యొక చట్టణమును చేరెను. ఎన్నడును చూచియుండనివాడగుటచే యాపునమందలి మేడలు, మిద్దలు, కాయలు,

శ్రీమతి పెద్దాడ దమయంతమ్మగారు

గాలివడగలు మన్నునువది చూచి యాశ్చర్యమవడను. చట్టణమంతయు తిరిగి యాతడు తుదకు పండ్లమ్మ

బహుదము వచ్చెను. అదిబాహుదము చలుదిధములగు పండ్ల నమ్ముచుండిరి. ఒకరుకాణముమీదనున్న పెద్ద పుచ్చకాయల వాతడు చూచి యాశ్చర్యమనుకొని తనలో నిట్లునుకోసెను. “నేను చలుదిధములగు చీట్ల స్రుద్ధుల గాంచితిని కాని అవి ఏ చీట్లయొక్క స్రుద్ధయొందునో తెలియరాదు. అయితే అవి గుట్టు స్రుద్ధయొందునోపు” అని ఇట్లు తలచి యాతడు సందేహానికృత్రికృత యాదుకాణదారునితో “ఇవిగుట్టుస్రుద్ధు కావా?” అని యడిగెను.

దుకాణదారుడు, వాని తెలివితక్కువకు సంతసింది “అవును. ఇవి గుట్టుస్రుద్ధు”నని వత్సెను. అంత వాపాటకుడు దాని ఖరీదు రు.100లను ఇచ్చి యొక పుచ్చకాయకొని దానిని భద్రముగా నెత్తి పైనుంచుకొని దారిలో ఇట్లు తలపోయిపాగెను.

“ఈ స్రుద్ధునుండి గుట్టుపిల్ల బయటకురాగానే దానిమెడలో గంటలు కట్టెదను. పెద్దదైన తరువాత దానికోటికి కల్లము తగిలించి, తీసుచేసి దానిమీద స్వారిచేస్తాను. చాలా చోటచేసుకుని ఆత్మహంతికి వచ్చాను” అని.

ఈవిధముగ తలపోయుచు వాతే దోక నడిచి పడుచు వచ్చెను. మార్గమునకు ప్రక్కగా పుచ్చకాయ నుంచి యాతడు, ఎదిలో స్నానముచేయుచున్న పయముందు మండలు ఆ పాదనుండి ఈ పాదకు గెంతుచు పరుగెత్తెను. దానినిచూచి స్రుద్ధునుండి గుట్టుపిల్ల వచ్చినదని తలచి వెంటనే యాతడు స్నానము చాలించి నదినుండి తైలుపడవచ్చి మండలు వెంట పరుగెత్తె.

పాగెను. మండలు దొంగలోనికి పారిపోయెను. గుట్టుపిల్ల పారిపోయినదని యాతడు తేకలునెరుపాగెను. కాని దానిబాద ఏమియు దొరకలేదు సరికదా పరిగెత్తు నప్పుడు చడివండున ఆతని కాలిమీద పెద్దగాయమయ్యెను. ‘రూపాయిలూపోయివాయి, స్రుద్ధునుండి గుట్టుపిల్ల పోయిందని విచారించి, ఏమియు, నుండేలా కాదుకొనుచు యాతడుఇంటికివచ్చి భార్యతో తాను నూరురూపాయలుపెట్టి కొన్న గుట్టును పారిపోయినదని చెప్పెను. అంతట భార్య, “నూరురూపాయలు మీకు నేను ఇచ్చితిని కావున గుట్టుపిల్ల వాడిగాని మీదికాదు. కావున దానిని వెతికితెందు. దాని మీద నేను మా పుట్టింటికి వెళుతాను” అనెను. వెంటనే మన తెలివితక్కువపెద్దమ్మకి కోపంవచ్చి వెనుకర్ర నొకదానిని తీసికొని “నా గుట్టుపిల్ల పిచ్చుమీద నువ్వు స్వారిచేసి దానిపిచ్చు బ్రహ్మ చేస్తావా? అంతకుముందే నీ పిచ్చు పెట్టగొట్టిస్తా”నని యామెను చావబాచెను. భార్య పెద్దపెట్టున నేడ్వ పాగెను. ఆ ఏడుపుని ఆపేటవారందరు వచ్చిరి. వారి కీసంగతి విశదమయ్యెను. “ఎవ్వడో వీనిని హెచ్చించియుండును, గుట్టుస్రుద్ధయిటి? వీడిపిండాకుడు! తెలివితక్కువ పెద్దమ్మ! నూరురూపాయలు నిమ్మరణముగా తగలేలా”దని వారందరు అనుకొనిరి. వారిలో నొక దాపాటకుని “వీడి నీగుట్టు స్రుద్ధు చూపు”మని యడిగెను. అంత వాతడు నడి తీరమునకుపోయి తా నెక్కిన మున్నుదాచిన పుచ్చకాయను తీసికొనివచ్చి చూపెను. వారందరూ పుచ్చకాయనుకోసి తని వానిని చరిపాసించిరి.

—:o:—

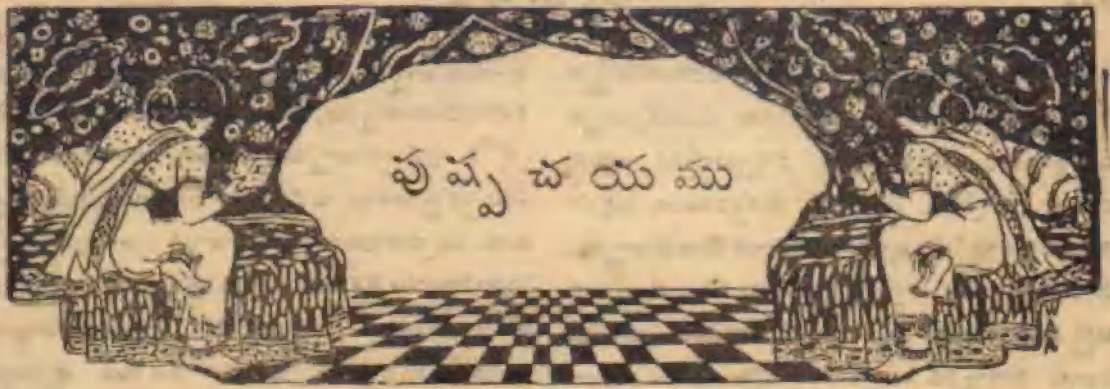
చిత్రప్రశ్నలకు సమాధానములు

గృహలక్ష్మి ఆగష్టుసంచికలో ప్రకటించబడిన చిత్రప్రశ్నలకు కొందరు పాఠకులు సమాధానము లందివారు. ఇకను వెళ్ళుమంది శ్రద్ధగాఅలోచించి సమాధానములు వ్రాయుట కవకాశమియ్యబడింది. సమాధానములనుకాని వాటిని వ్రాసినవారి పేరులనుగాని యీపత్రికలో ప్రకటించలేదు. ఆప్రశ్నలకు సమాధానములు వ్రాయగోరువా రీ నెల 20 వ తేదివరకువ్రాసి పంపుచుండవచ్చును. మరియును కవిత్వ భాసముగల పాఠకులు కుతూహలముమీర పూర్తిచేయుట కీదిగువ కోకనువచ్చి ప్రకటించుచున్నాము. విద్యార్థికులగువారు తక్కినమూడుపాదములను పూర్తిచేసి పంపుచురుగాక! గృ||సం||]

సమస్య

శ్రీమతి తిరువీధుల అనసూయదేవిగారు

ఈ పూచినపూలు వండ్లగునె + భూస్థలినేగతి రిత్తవోవకన్॥

సవరణ:-

గతమాసపు 'గృహలక్ష్మి' పత్రికలో విబుధవాక్యములలో ప్రకటించబడిన "పల్లెటూరి యుపాధ్యాయులకు సలహా" నీటిపి ఆంజనేయులుగారి ఉపన్యాసములలోనివిగా వ్రాసితిమి. అది పొరపాటనియు సాధనపత్రికాసంపాదకులను పుష్పాది రామాచార్యులుగారి యుపన్యాసమునుండి గ్రహించబడినదనియు, ఈపొరపాటును మన్నించవలెననియు పాఠకులను ఉపన్యాసకులకు కోరుచున్నాము.

(గృ||స||)

హిందూదేశయువకులు-ఇంగ్లీషుకన్యలు:-

'ప్రతంత్ర' పత్రికలో ఇస్కా రామయ్యనాయుడు గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

హిందూదేశమునుండి మహారు ప్రతిసంవత్సరము 3000 మంది విద్యార్థులు ఉన్నతవిద్య వర్ధింపఁబడుటకై ఎకోపాదేశమునకు బోవుచున్నారు. అటులబోయిన విద్యార్థులలో నూటికి 17 మంది ఆచ్యుటనే నిలచిపోవుచున్నారు. ఉన్నత విద్యకై ఈదేశమునుండి వెడలిన విద్యార్థులు ఎకోపాదేశపు న్యాయాచార్యులపాలై ఆచ్యుటనే కన్యల వివాహమాడి మనదేశమునకు రావాలని నిలచి బోవుచున్నారు. లండను నగరమున ప్రథమమర్యాద, బరఖామందురాలిని యామె కోమరైను సాయింత్రమున సినిమాలకు వాటకములకు బరచేసినవారు తీసికొనిపోవుట. అటుల అన కామ. మరాలి కోమరైను సినిమాలకు తేడుక విశేషములకు తీసుకపోతేని, అటువంటి విద్యార్థులకు సౌఖ్యము లంతగా జరుగనని వాస్తవీహితులు కొందరు వాతో విశగ్గీకరించిరి. చెడుమార్గములు ద్రోక్కుటకు బరకామందురాలి కోమరైను మన విద్యార్థులకు కారణభూతము. ఆమె యెచ్చటికి వెళ్లినను త్రమె స్నేహితురాండ్రను మనకు పరిచయము చేయించును. నీమ

లండనునగరమున గమనించినంతదరకు న సవిద్యార్థులకు కన్యలే విరివిగ స్నేహితురాండ్రుగ నున్నారు. ఇటుల మనదేశపు విద్యార్థులు వారిని వివాహము చేసికొనుట ఇంగ్లీషుకన్యలయొక్క చర్యలవలననే.

మనదేశమునందుండు కన్యలు పురుషుల ప్రక్కన కూర్చుండుటకుగాని, వాతో ఒంటరిగా మాట్లాడుటకుగాని, ఒంటరిగా షికారొచ్చుటకుగాని, ఇష్టపడదు. అటుల యుష్టపడినను దేశమధ్యలోవున్న కొనపు. ఇంగ్లీషుకన్యలు పరిచయమైన భుంటమెదలు మనతో ఒంటరిగ షికారొచ్చుటయు, ఒంటరిగ సినిమాలకు, వింత విశేషములకు, డ్రామాలు మొదలగు తేడుకలకువచ్చుటయు, మనవెంటి కూర్చుండుటయు ముద్దులు పల్పుటయు, ఎగతాళి ఎకపెక్కిములు పల్పుటయు గలవు. ఇవన్నియు ఇంగ్లీషుదేశమధ్యలోవున్న కొన్ని కొన్ని విషయములలో పురుషుడు సిగరెట్టును తన నోటచెట్టి కాల్చి వారిని కన్యతోట చెట్టవలయును.

హిందూదేశపు ఫిల్ములకంపెనీలు:-

హిందూదేశపు ఫిల్ములకంపెనీలవారు చిత్రచిత్రములైన వృత్తగీతములతో కూడిన వాటకముల ఫిల్ము

అనే ఫిల్మూనిదఫిల్మూగా తయారుచేయువారు కాని ప్రమాణములతో గాంచగు సుందరప్రకృతి దృశ్యములు, సమకాలమున నచ్చటచ్చట జరుగుచుండు యాత్రలు, తీర్థములు, ఉత్సవములు, సభలు మొదలగునావి ఫిల్ములను తయారుచేయుచున్నారు. హిందూదేశమున నట్టి దృశ్యములకు కొఱతగలదా? అట్టి చింతలకలపించుచుండదా? వీరివలన ప్రజలకు కలుగు విద్యార్థిమయకమైన ప్రయోజనము చాలా యెక్కువ. ఈ విషయమున భారతీయులు పాశ్చాత్యుల కంటో వెనుకబడియున్నానని చెప్పవలెను. ఇక కళలు తీసుకున్న ను వాటికభావరశి పేలవముగను బొమ్మలతిపాపావ్యయగను నుండును. ప్లాటులు పెద్దవి కాకూడదు. సమకాలికసంభవముల చిత్రములు మధ్య మధ్య తోనుచువుచుండువలెను. అప్పుడు మాత్రమే వాటివలన జనులకు నిజమైన ప్రయోజనముకలుగును.

(హిందూస్తానీప్రేమ్)

సర్. యస్. రాధాకృష్ణక్ (ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపు వైనుభాషనలగుగారు) జనీవానగరములో బ్రామకాష్ట్య ద్వారా యాచిగన యువన్యాసమును వినిపించిరి:—

కాస్త్రీయవర్తితోధరలు నిర్మాణములు యంత్రములు వృద్ధియై ప్రపంచమెల్లయు ఒక్కటిగా చేయబడియు, మానవులును జాతులును మాత్రముకలసి ఇంకా ఒకటిగా ప్రసర్తించుచున్నారు. రాజకీయ భేదములు, ఆర్థికతృప్తలునుచేరి మనలను వేర్వేరు జాతులుగా చీల్చివేసివది. ఈరాజ్యములలో 80 స్వతంత్ర్యదృక్పథముగలవి. ప్రపంచముయొక్క యాధాతికారమును నడిపించుటకు ఒక పార్లమెంటు విజ్ఞాపమును, ఆప్తము, అంతఃకరణము మనము స్వతంత్రమలెను. సమస్తజాతులలోని విద్యాధితులను కలిపి ఢీనివి వృతంఘనలెను. అయినను శుద్ధవిద్యావంతుల వల్ల గెట్టి ప్రయోజనమునులేదు. అయిరోపాయుధమును నడిపించినవాణ్ణిరను విద్యాధితులే. విద్యా వివేకములతోబాటు నీతిలయును సదాశయముల కొరకు కష్టముల మథివింపగల సంస్థితరయుకావలెను. మన మిక్కడ కాంతినిగూర్చి సజ్జాపములు జరుపుచున్నామే కాని సంస్కరణప్రయత్నములను నిరో

ధించుచున్నాము. ఆయుధవిస్తవమున కాలగ్యము కలిగించుచున్నాము. ఉదారభావములనుదాసీకరతో త్రోసి పుచ్చుచున్నాము. కాంతిసంస్థాపనముకొరకు సమస్తకష్టములను పడెదముకాని ప్రాన్తివిడిచిపెట్టుమను సంప్రదాయములుగల కాంతి వాంఛకములైన వైవాహికాదేశము వీయుద్దమమున కంతయో తోడ్పడగలవు. సత్యమునకు, కాంతికి, న్యాయమునకు, మర్యాదకు మనము నిజమైన భృత్యుల మగుదుమేని మనమిసిద్ధాంతమును జ్ఞాపకముంచుకొందుముగాక!

“ప్రపంచములో నొక్క కారాగృహబంధితుడున్ననునే నస్వతంత్రుడనే. ఒక దాస్యకాలియున్నను, నేనుదానివాడనే!”

చీనాఅంగనలదౌర్భాగ్యము:—

వైవాదేశమునందు ప్రస్తుతము వ్యాపించియున్న అకాంతికి ఫలితముగా భూరులగు సిపాయిల తారికి చిక్క క లక్షలకొలది స్త్రీలు కిక్కురులతో బొమ్మరాళ్లవలె యేళ్లలో పడి మరణించుచున్నారు. ఉత్తరరాష్ట్రమునుండి యిప్పటికి 10 లక్షలమందియైనను పారిపోయియుండురు. వీరికి ఈపలాయనమువృత్తయొందును. వీరిలో పెక్కులు స్త్రీలు పూర్వపథకులగు కట్టుపడియుండినవారు కనుక వీరి పాదములు పెరుగుతుండ విగింపులోనుండి చిన్నవైయున్నవి. ఈ చిన్నపాదములు బ్రదలగు నట్లు వీరు కొండలమీదనుంచి పరుగెత్తుచున్నారు. వీరు విరాహరులు. వీరుతమ పసికగువుల ఆకలిచూడ లేక యాంక్షి నదిలో ఒసగవేయుచున్నారు. పిమ్మట వారి వియోగమార్గలేక చిత్రకాంతి గోగ్రోయి తాముకూడ యెటిలోనిటుటికి భీషణ మృత్యుముఖమున మూచుచున్నారు. వీరి నిట్లు పలాయనము చేయుచునుండ ఆపివేయదమని సిపాయిలు రిలచిరి. కాని వీరొకరింకెడి యసభ్యాకములగు ఆత్మహత్యలు చూచి ‘వీరగతి యెటులట కానియ్యు యనయెదుట నేల బలవస్త్రురగామునందవలె’ నని విడిచివేయుచున్నారు.

—హిందూ

బాలాదిత్య:—

ఇది సుప్రసాద్రావ్య పునర్నిర్మాణ ప్రయత్నము నాటి చరిత్రాత్మకముగ వవల. దీనిని పరిచయించు ప్రస్తుతము మనము మన జాతీయపునర్నిర్మాణము పై యవలంబించవలసిన మార్గములెల్లయు గోచరము లగును. హిందూమత పునరుద్ధరణము, పరమత సహిష్ణుత ఆస్పృశ్యతానివారణము, విక్రమపాపాసములు, పరిశుద్ధ నిత్యప్రవర్తన మున్నగువానిని మనము కలిగి యుండవలెను. స్త్రీలు జాతీయభావపూరితై యన సరమైనప్పుడు కార్యరంగమునకు దుముకవలెను. ఈ ధర్మముల ననుసరించినంతవరకు విజయ మెంత చేకూరుచుండునదియో పరిచయింపటవలన నవజ్ఞము మెట్లు సిద్ధమగుచుండునదియు, కథవలన విశదము కాగలదు. యవినవక్రవర్తుల లక్షణములును, హిందూ చక్రవర్తుల లక్షణములును తోరమానయిో ధర్మములుందు బాన్వల్యమునముగ ప్రకాశించినవి. బౌద్ధమతసిద్ధాంతములు బాలాదిత్యుని ప్రాచ్య భాంశాపరాక్యాఖనిగ జేసినవి. వేదలక్షణములు, ప్రాచీన యాంబోశనలు, దేశభిక్షుల తెగింపులు అప్పుత రసంబును పురికొల్పుచుండును. శ్రీయోగి లరిగిండ సత్యవారాయణగా గ్రంథమును రచించిరి. ఇట్టి దీర్ఘచారికనవల ఇదియ కల్యణము ఆంధ్రమున వ్రాయలేదు. చిన్న అమ్మ, 500 పుటల మేరమనము కవీంద్రుని కల్పనాసహాయముతో పురారత సుప్ర చారిక సమయంబులను వివరించినను ఇంకను వివరించవలెనవియేయుండును. గ్రంథము పమాప్త మైనందులకు విచారము పొడమును. జాతీయమై సులభమైన శైలి, మనోహరములగు భావములు, చిత్రములగు ఆభినివేశములు, ఆశ్చర్యములగు కృత్యములు, ఆశ్చర్యమనుగు ఆశయములకలిగి భారతదేశము యొక్క సహితప్రతినిధియనునది ఇది రాజీయమందును. కాలగర్భంబునుండి గతంబు వెగలాగి యధాదూషముకంటె మనోహరముగను ప్రస్ఫుటము గను చిత్రించగల ప్రజ్ఞ శ్రీ సత్యవారాయణగారికి ప్రాశస్త్యభూతికలంబున చేకూరినవలెను. గ్రంథమును పరిచయనవచ్చుడు మన మది కథ యనుమాట మరచి యదాదృప్రపంచమున జరిచుచున్నామను పరిచ

తను సూర్యునిగడి కత్తి అతని శైలికి పురిస్పృహగ నున్నది. వనారచయితల గ్రంథశయ్య వరచడి పెట్టుచున్నదనుట ఆతిశయోక్తికాదు. ఆంధ్రులెల్లరు జరుపదగినది. విద్యార్థులెల్లరును మనము చేసుకొన తగ్గది. గ్రామసూము, విద్యాకాళువారును దీనికి తగిన ప్రోత్సాహము నొసగెదరుగాక! వావిల్ల రామ స్వామి కాన్పులు అందు సన్నువారు దీనిని ప్రకటించి ఆంధ్రభాషను మహాభకరము గావించినారవలెను.

అడవిపువ్వులు:—

క్రామమైన 94 పుటలు. వెల రు. 1-0-0. గ్రంథకర్త శ్రీయోగి మిన్నికంటి గురునాథ శాస్త్రిగారు. ప్రకాశములు ఆంధ్రగ్రంథమాల తొలుత దేశభారత వాసివాడుని నాగేశ్వరరావుగారు. బాస, కవి, వావకోయాల, బూరుగు, రత్నము, పంపెగ, గేదంగి మొదలగు 30 విషయములమీద పెక్కు అన్యాయతక పద్యములు వ్రాయబడినవి. కల్పనలు పీఠులు అమూల్యములు. శైలి లలితము, పట్టిమము. సంస్కృతములో తప్ప తెలుగుభాషలో ఒక్క కవి వ్రాసిన ఇన్ని అన్యాయదేశపద్యము లింత వసనమైనవి లేవని యే చెప్పవలెను. విద్యార్థులకు పుస్తక మందర భాషను, విదిత్రమనోహరభాషములను శాస్త్రము నెరికవాంధలను నొనగగల ప్రాథకార్యమునకులేత విద్యాకాళాధికారులు దీనిని శిష్యులెరికగనుట విద్యుతులకు పాఠ్యగ్రంథముగ నిర్ణయించి గ్రంథకర్తకు తగిన గౌరవము గూర్తురుగాక!

నిప్రసారాయణ నాటకము:—

క్రామమైన 140 పుటలు. వెల రు. 0-12-0. గ్రంథకర్త శ్రీయోగి రూపమడి నారాయణరావు గారు. జైలునుండివిలాపమును పూర్వపు విప్రసారాయణచిత్ర ప్రబంధము అవసరీదాయకమును తెలంపుతో వానిలో కొన్ని మార్పులుచేసి గ్రంథకర్త ఈ నాటకమును వ్రాసినారు. ఆయనను ఇందులోపొడవేత్యల టప్పులు, వేత్యమారక వొప్పులు, నిటుల పొప్పులు మొదలగునవి పరిచయపడియేయున్నవి. వేత్యలియవురును వ్రావ్వానివితరు పుత్రికలుగాను, వారిలో నొకరే విప్రసారాయణ యను వ్రావ్వాని

భక్తునకు పరిణయయోగ్యుడను గావించబడినది. చిట్టకంటికి యాస్తియెల్లయు వేళ్ళావృత్తి నిర్మూలన ప్రచారమునకు వినియోగించబడును. మొదలున్నది చేయబడిన మార్పులవలన గ్రంథమున కొకరికి యందము గూర్చబడినదనియే చెప్పవలెను. బహిర కృష్ణ చేయరాదు గ్రంథమాలవారిచే ప్రకటితము.

సమాజభ్రష్టోప:-

దెమ్మిపైజా 72 పుటలు. వెల రు. 0.8-0లు. గ్రంథకర్త ఆంధ్రవాక్పాయమహోదధి, అనుమల జంకటేశ్వరవిగారు, కవితాపామూర్త్యు, సంస్కార్యుల. ఇది యొక 'ఆంధ్ర సాంఘిక యాచకము.' సాంఘిక నాటకములయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము సంఘములోని దురాచారములను బహిరంగపరచి హేళన చేయుటయే. ఇందుకొరకు పాత్రములు కొంచెము ప్రకృతి విరుద్ధముగను వికృతములుగనున్నను సంతకరవారేశట్లు తోచెడివి. ఇందువలన హేయరసమునకు ప్రాధాన్యమువచ్చుననుమాట నిజమే కాని పాత్రాచారికి భంగమురాకమానదు. విమల తన చెల్లెలు నితారత్నముతో చేయునట్టి హాస్యములు మన సంఘసంప్రదాయములకు విపరీతముగనున్నట్లు తోచెడివి. సంపత్కుని చర్యలు సంభాషణలు కాక్షిలకు పరిపోవును కాని ఉత్తములకు రసాసరని కుచితములైనట్లు తోచవు. కేళగోపాచార, తిరుమలాచార్యులవంటి పాత్రములు ఏ సంఘమునైనను అపరూపములు కావు. గ్రంథము సంఘదురాచార విమర్శనాపక్షిని పాకనలలో పురిగొల్పును గనుక అంతవరకు గ్రంథకర్తగారి ఆశయము సఫలమగుననుట కాటంకములేదు.

ఆంధ్ర హితోపదేశ చంపుపు:-

దెమ్మిపైజా నుమారు 280 పుటలు. మహామహా పాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణ కీ॥ కీ॥ వేదము జంకటరాయ శాస్త్రిగారిచే రచితమై వారి చిత్రపటముచే శోభితమై యలరారుచున్నది. విషయము జలత్ప్రసిద్ధము. శ్రీచారి రచనాపటుత్వమునుగూర్చి చెప్పవలసిన దంతకన్యమలేదు. దీనిని పాత్ర్యగ్రంథ విగ్ణయ సంఘమువా రంగీకరించి యాయా పరిక్షలవారికి విధించుచుందురో ఉత్పత్తిరగతులు- మొదలు ఉత్తమవిద్యారంథమునకునుగల విద్యార్థులెల్లరకు వారి వారి తండ్రితండ్రికి తగిన ధీ విశేషములతోను విమ

ర్శనా నైపుణ్యములతోను దీనిని పఠించి మంచి భాషాభావమును విశేషము పొందిత్యమును గడించు కొనుట కవకాశము చిక్కగలదు.

పాకళాస్త్రము:-

దెమ్మిపైజా 383 పేజీలకి పుటలుగల గ్రంథము. వెల రు. 1-8-0లు మాత్రము. ఆయురారోగ్యముల కాధారమైనది ఉపాధిము. అట్టిది యెంత రుచికరమై బలీకృతమైన శరీరముతో బలవంతమగును. పాకళాస్త్రమును వ్రాయబోనువారు నైపుణ్యాస్త్రమునుకూడ రాగా తెలిసినవారైయుండవలెను. వివిధపదార్థముల తత్వమును తెలుసుకొని, ప్రమాణముల ప్రకారము వాటిని మిశ్రమముచేసి, తయారుచేసిన పాకములను భుజించునెడల వేరే మందులు తినుకొనవలసిన అవశ్యకతలేదు. ఏయేపదార్థములయందు చేయే శరీరతత్వములనా చేయే పదార్థములను తినువలయునో కూడ మన మెఱింగియుండవలెను. ఈ గ్రంథానిని మైత్రువులు వాటినిదాములు తెలుపబడినవి, అనుక్రమణిక గలదు. ఆంధ్ర వ్రావిడి కర్ణాటక దేశములయందు మరీ యితరప్రాంతములయందునుగూడ ప్రచారముననున్న 32 రకముల అచ్చములు, 20 రకముల చామలు, 40 రకముల కూరలు, ఇవికాక పులుములు, పిడిమియములు, గొడ్డలు, మజ్జిగపులుములు, కూటులు, జల్లేలు, పంగిదులు, పచ్చళ్లు, టొగగాయలు, పరిమాన్నములు, అచ్చుడములు, వడియములు, వడలు, పొందాలు, నుకీయలు, జలేలీలు, పూరీలు, హాకులు, బోనాలు, అడ్డులు, పోలీలు మొదలగునవి ముమారు 550 పాకములు వాటికి కావలసిన పాత్రలు, పొయ్యిలు మొదలగు వివరములతో నుద్దహరింపబడినవి. 2. కొక్క పాకమున కెన్ని రుదాగములు కావలెనో, అవి యేమో, యెంతెంత ప్రమాణములో యెట్లు తయారుచేయుటయో స్పష్టముగ తెలుపబడినది. శ్రీయుత కంది సుభాగరావుగారు రచించినది. వారిలోకమునకును హామిట్లు కాఫీహామిట్లువారికిరి అత్యావశ్యకగ్రంథము. నలయువారు, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు ఆంధ్ర సమ్యక్ వారిపేర వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

ఆత్మచరిత్రము:-

క్రాంతిపైజా 818 పుటలు వెల రు. 1-0-0 ఆంధ్ర గ్రంథమాల 32 వ ప్రచురణము. ఇది శ్రీయుత రాయ సం జంకటేశ్వరుగారి వ్యీయచరిత్రము. గ్రంథానిని

క్రియల జోధారక కాశివాసుని నాగేశ్వరరావు సంతులగాయ ఆశ్చర్యచరిత్రల ప్రయోజనము, గృహ విద్యావిశ్వాంగములు మానవజీవనములయందు కలుగ జేయు పరిణామములు, వెంకటేశప్రభుగారు చరిత్రము నకు సంబంధించిన 50 సంవత్సరములలో ఆంధ్ర భారత జోతులయందు సంభవించిన సంస్కారసంరంధములు ఈచరిత్రయన ప్రతిబింబించుచున్నవీరి మొదలగువానితో గూడిన పరిచయవాక్యముమలాపిరి. వెంకటేశప్రభుగారు యీ 50 సంవత్సరములలో జరిగినయుద్ధములలో జేరిలోనికివిన నడుముగట్టుకొని యుండినవీరి పురుషులును గారు. వాటిగొడవయేమియు లేకుండ ఆలువిడ్డలు వీరిపాఖ్యములు మొదలగు సాధారణవిధనములయందే లోలుడై నిశ్చింతగా కాలము గడపుకొనిన గతానుగతికాశులలో నొకరును గారు. అదిని చిత్తము పలకజోతులను. జోతులలో వీరిన ప్రతివాయువును దాని నల్లలవాడించుచున్నది. మంచి ఆశయములు కలవారు. ఆపత్తి ముందుకొట్టును. కల మూరకయుండదు. సామ్యమైనవాక్కు. సజ్జనులపావాసము. ఇట్టివారి చరిత్రములోని గుట్టుమట్టులు మనకు తెలిసినచో ఆంధ్రజోతుయొక్క సుమాను 50 సంవత్సరముల చిత్రపట మొకటి మనకనులముందర జేలాడకమానదు. అందలి ప్రధానపురుషులు, వారు చేసినపనులు, వారి జీవితరసాస్వయములు, అప్పటిసంవల గాదయపరిణామములు, మొదలగునవి మనకు తేటిగ తెలియును. వెంకటేశప్రభుగారు తమ దినచర్యగ్రంథములు, ఉత్తరప్రస్థ్య తీరములు మొదలగువాని సుదహరించుచు దీనిని ప్రాయుటయ్యె, సహజముగ నతను సత్త్వసక్తి కలవారగుటయు ఈ చరిత్రయొక్క చారిత్రకప్రాముఖ్యమును వృద్ధిచేయుచున్నది. చారిత్రకప్రాముఖ్యముకన్నను దీనికొక్కట మనోహరత గలదు. అది యెద్దియన ఆకాలపుటా సైక సంఘసంస్కార మహాపురుషులందరి మనకు ముఖాముఖిని చూపించి వారి ఆంతరంగికభావములను పరిసర నమలనుచూపించి మనల నక్కాలమున కొంతనేపు నివసించేయును. యధాసందర్భముగ నింకను నెంతో మంది వ్యక్తులను మనము కలియుదుము. వెంకటేశప్రభుగారికి జ్ఞానమువచ్చిన వాటినుండి నేటివరకుగల కాలమునెల్ల చల్లని భావప్రసంగతిలో ఆశ్చర్యచరిత్రమను తింటేనేక్కి ప్రయాణముచేయుచు సంవత్సరము సంవత్సరమును తిలకించుచు ముఖముగ వర్తమానమును

స్వగ్రామమునకు వచ్చుచున్నట్లుండును. తెలిసాధారణము, సహజము, మలభము, చరిత్రకథనానుకూలము. సందనారుచరిత్రము:—

జెమ్మిపైతా 83 పుటలు. వెల రు 0.5.0 లు. గ్రంథకర్త క్రియల ఓరుగంటి కృష్ణకాండీయగు గారు. జోధారక కాశివాసుని నాగేశ్వరరావుగారి యుపాధికముతో రాజ్యమున్నది. ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ప్రచురించబడినది. మాలకులయనబట్టినను భక్తిపథావలంబన బ్రాహ్మణోత్తములకన్న కూడ మిన్నయై చిదంబర నటరాజునియొక్క పాక్షాత్కారిము నందిన నందనాచరిత్ర సారజమలకల్ల అదిర్చమై, సవర్ణులకల్ల కన్ను తెరచి నంజనమై యలరాక గలదు. సంభాషణములలోనివచనము లలితమై, సులభమై, వ్యావహారికమై మనోహరము గను, చద్యములు గంభీరకఠినపాకములోను మన్నవి. ఆంధ్రగ్రంథమాలవారు ఇట్టి కాలానుగుగ్రంథములను ప్రకటించుచు జోతున కెనలేని సేవచేయుచున్నాడు.

భారద:—

ఇది మదరాసు మధుకరజేడి ముద్రణాలయము నుండి క్రియల ఎచ్చాప్రగడ సత్యవారాయణగారి సంపాదకత్వమున వెలువడు 'చరిత్ర' మాసపత్రిక. 32 పుటల వ్యాపారులుగల కాలైమాసపు ప్రథమ సంచిక మాజిసమకరించుచున్నది. ఇది భారతి 'మున్నగు పత్రికలననుకరించుటకు' కాని, 'వామనాశ్రయ లగు చిల్లరపత్రికలను దూషించుటకు' గాని, 'ఆంధ్రవిజ్ఞానాదులను సమూల వాశనము చేయుటకు' గాని, పూనుకొనక విద్యత్ప్రభుల యభివృద్ధికైపాటుపడుచు, వారి ప్రోత్సాహములభించునది ధైర్యపడుచు ఉక్కిప్తై యములతో ప్రారంభమైనది. క్రియలులు అప్పల వీరివెంకట జోగయ్యకాస్త్రిగారు, క. వి. కొండలరావుగారు, నందివాడ చిదంబరరావుగారు, సహజేద సూర్యప్రకాశరావుగారు, వివికొండల వెంకట్రావుగారు, పనుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారు, భాస్కర్దివాసుమంఠరావుగారు మొదలగు పత్రికావిశేషులుగ విద్యత్ప్రభుల వ్యాసములును పద్యములును పత్రికముల నలంకరించుచున్నవి. కవికళాములులెల్లరు నిట్టి యవ కాళమును గోల్పోవక పత్రికకు వ్యాసములనందియ, పాళకలోకము చకిందియ పత్రికకు తగిన ప్రోత్సాహమునొసగుదురుగాక!

హరిజనాభ్యుదయము

స్థానిక సంస్థలకు గ్రామపంచాయితీలకు చెందిన బావులు చెరువులు వగైరాలలోని నీరు ముపయోగించుటకు హరిజనులకు కూడ సంపూర్ణార్హత కలదనియు, దానిని వికోధించువారికి జరిమానా విధింపబడుననియు మదరాసులోకలు కోర్టులకాసనమునకు సవరణ చూపించింపబడినది.

తిరువాన్కూరు సంస్థానములో హరిజనులకు దేవాలయ ప్రవేశ మొనగవచ్చునాయను ప్రశ్న విచారించబడుచున్నది. ఇప్పటికి 448 మంది సాక్ష్యములు లభించినవి. వీరిలో 330 మంది ప్రవేశమొనగవచ్చుననిరి. 93 రు కూడవనిరి. తక్కినవారు బహుజవాధి ప్రాయ మెట్లున్నవెట్లు చేయవలెననిరి. 330 లో 100 మంది హరిజనులు.

బల్లారిజిల్లాలో హరిజన సేవ చేయుచున్న హెచ్. సిద్ధప్పగారను సోక హరిజనయోగమునకును సుసీలా దేవిగారికిని కొత్తూరు గ్రామపు దీప సేవాశ్రమములో ఆగష్టు 2 వ తేదీని వివాహము జరిగినది. వధూవరులు ఖడ్గరుద్రస్వామిలను ధరించిరి. వివాహము తేదీవిధిగా సమస్త మంత్రములతో జరిపించబడినది. వివాహానంతరము జరిగిన ఈ రోగింపుటుర్నవమునకు సకలవర్ణముల వారును వచ్చిరి. వీరు దేశాభిమానులు. కొత్తూరిలో సోక హరిజన పాఠశాలను, ఒక రాత్రి పాఠశాలను వీరు జరుపుచున్నారు.

తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఆలమూరు గ్రామ పునర్నిర్మాణ కేంద్రమువారు 1-4-83 నుండి 30-6-83 వరకు జరిపిన వేసంగి పాఠశాలలో పఠించిన నూరు

నూరు విద్యార్థులలో 40 మంది హరిజన బాలబాలికలు. వీరెల్లరు సమర్థులవ్రక్కనే తగులుచు జూన్స్ ని పాఠములు నేర్చుకొనిరి. గ్రామస్థులెల్లరును కూడ వీరి కృషికి మంచి ప్రోత్సాహమునొసగిరి.

హరిజనులలో మన్ననవిద్యను ప్రోత్సహించుటకై దేవదుగారు పెద్ద మొత్తమునిచ్చియున్నారు. ఇందుకొరకు 177 విద్యార్థి వేతనపుదాఖాస్తులు వచ్చినవి. ఇప్పటికి 41 కాంక్షనుకాబడినవి. వీరిలో 5 మన ఆంధ్రజిల్లాలలోని హరిజనుల విద్యార్థులకు వచ్చినవి. డి. సూర్యవారాయణమూర్తిగారికి, పాము రామమూర్తిగారికి, జి. గవ్వి రాజుగారికి రెండు 1-కి రు 15 లు చొప్పునను, డి. రాజారామమోహను, డి. వెంకన్నగార్లకు రెండు రు 10 లు చొప్పునను కాంక్షను చేయబడినవి.

తిరువాన్కూరు సంస్థానములో హరిజనులు మొదలగు నీవ్వు బాకుల నిమిత్తము 8500 ఎకరములభూమి ప్రత్యేక పరుపబడినది. ఈ భూములను వారు ఆమ్మ కూడరు. తక్కిన పెర్వహక్కులను ఆనుభవించవచ్చునని ల్యాండు డివిన్యూ కమీషనరుగారు కావన పథలో చెప్పిరి.

చిదంబరము హాస్టలులు:—

శ్రీయుత డి. ఆర్. వెంకట్రామ శాస్త్రిగారు చిదంబరముగాని నందనూరు పాఠశాలను దాని వసతి గృహములు రెండింటిని చూచి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

ఒక హాస్టలులో 80 మంది బాలురును మరొకొక హాస్టలులో 20 మంది బాలురునున్నారు. వారెల్లరును

క్రియార్థ దేశోద్ధారక కాశీనాథుని వాగేశ్వరరావు పంతులు గారు ఆత్మచరిత్రల ప్రయోజనము, గృహ విద్యావిశ్వంగములు మానవజీవనములయందు కలుగ జేయు పరిణామములు, వెంకటేశుడుగారి చరిత్రము నకు సంబంధించిన 50 సంవత్సరములలో ఆంధ్ర భారత దేశములయందు సంభవించిన సంస్కారసంగ్రహములు ఈచరిత్రమున ప్రతిబింబించుచున్నది మొదలగువానిలో గూడిన పరిచయవాక్యమును వ్రాసిరి. వెంకటేశుడుగారు యీ 50 సంవత్సరములలో జరిగినయుద్వమములలో దేనిలోనికిని నడుముగట్టుకొని యుంటినివీరపురుషులును గారు. వాటిగొడవయేమియు లేకుండ అలుదిట్టము పరిసౌఖ్యములు మొదలగు సాధారణవిధనములయందే లోలుడై నిర్మితగా కాలము గడపుకొనిన గతానుగతికాశీకులలో నొకరును గారు. అతని చిత్తము చురుకతోనులము. దేశములో నీచిన ప్రతివాయువును దాని నల్లలవాడించుచున్నది. మంచి ఆశయములు కలవారు. ఆపత్తి ముందుకీడ్చును. కల మూరకయుండదు. సోమ్యమైనవాక్కు. సజ్జనులసహవాసము. ఇట్టివారి చరిత్రములోని గుట్టుమట్టులు మనకు తెలిసినచో ఆంధ్రదేశముయొక్క నుమాకు 50 సంవత్సరముల చిత్రపటమొకటి మనకనులముందర శ్రేణాడకమానను. అందలి ప్రధానపురుషులు, వారు చేసినపనులు, వారి జీవితరహస్యములు, ఆపుటిసంఘటనయపరిణామములు, మొదలగునవి మనకు తేటగ తెలియును. వెంకటేశుడుగారు తమ దినచర్యగ్రంథములు, ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు మొదలగువాని మదవారిండుచు దీనిని వ్రాయుటయు, సహజముగ నతను సత్వోన్మత్తి కలవారగుటయు ఈ చరిత్రయొక్క చారిత్రకప్రాముఖ్యమును వృద్ధిచేయుచున్నది. చారిత్రకప్రాముఖ్యముకన్నను నీవిశిష్టమైన మహోపదేశ గలదు. అది యెద్దియన ఆకాలపుటాశిక సంఘసంస్కార మహోపురుషులందరి మనకు ముఖముఖిని చూపించి వారి ఆంతరంగికభావములను పరిపక్షములనుచూపించి మనల నక్కాలమున కొంతసేపు నివసించేయును. యథాసంబర్ధముగ నింకను నెంతో మంచి వ్యక్తులను మనము కలియుదుము. వెంకటేశుడుగారికి బ్రాసమువచ్చిన నాటినుండి నేటివరకుగల కాలముకెల్ల చల్లని భాషనవంతిలో ఆత్మచరిత్రమును తుంటిపెక్కి ప్రయాణముచేయుచు సంవత్సరము సంవత్సరమును తిలకించుచు నుఖముగ వర్తమానమును

వ్యగ్రామమునకు వచ్చుచున్నట్లుండును. కైలిసాధారణము, సహజము, సులభము, చరిత్రకథనానుకూలము. సందనారుచరిత్రము:—

దెవ్వియైత రితి పుటలు. వెల రు 0-8-0 లు. గ్రంథకర్త క్రియార్థ ఓరుగంటి కృష్ణకాండీయ్యుడు గారు. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని వాగేశ్వరరావుగారి యుపోదేశముతో రాజ్యుచున్నది. ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ప్రచురింపబడినది. మాలకులయనబుట్టినను భక్తిప్రభావమున బ్రాహ్మణోత్తములకన్న మౌడమిన్నయై చిదంబర నటరాజుయొక్క సాక్షాత్కారము నందిన సందవారుచరిత్ర పరిచయకల్ప ఆదర్శమై, సవర్ణులకల్ల కన్నులెరుచు నంజనమై యలరాగ గ్రంథము. సంభాషణములలోనివచనము లరితమై, సులభమై, వ్యాసవారికమై మహోపదేశము గను, చర్చములు గంభీరక తనపాకములోను మున్నవి. ఆంధ్రగ్రంథమాలవారు ఇట్టి కాలానుగుణగ్రంథములను ప్రకటించుచు దేశమున కెనలేని సేవచేయుచున్నారు.

భారత:—

ఇది మదరాసు మధుకరవేటి ముద్రణాలయము నుండి క్రియార్థ విజ్ఞాప్రగడ సత్యవారాయణగారి సంపాదకత్వమున వెలువడు 'సచ్చిత్రి' మాసపత్రిక. 32 పుటల వ్యాసాయుగల జాత్రమాసపు ప్రథమ సంచిక మాఅభిమతువచ్చినది. ఇది భారతి 'మున్నగు పత్రికలననుకరించుటకు' కాని, 'వామమాత్రము లగు చిల్లరపత్రికలను చూపించుటకు' గాని, 'ఆంధ్రవిజ్ఞానాచులను సమూల నాశనము చేయుటకు' గాని, పూనుకొనక విద్యర్థిపుల యభివృద్ధికి పాటుపడుచు, వారి ప్రోత్సాహములభించునని ధైర్యపడుచు ఉత్కృష్టమై యుములలో ప్రారంభమైనది. క్రియార్థులు ఆపుల వీరవెంకట బోగయ్యకాశ్రమి గారు, క. వి. కొండలరావుగారు, నందివాడ చిదంబరరావుగారు, సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారు, కవికొండల వెంకట్రావుగారు, పనుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారు, భాష్యుద్దిపాడుమంతరావుగారు మొదలగు పత్రికావిభిన్నులగు విద్యర్థిపుల వ్యాసములును పద్వ్యములును పత్రికముల నలంకరించుచున్నది. కవిభిక్షామణులెల్లరు నిట్టి యవకాశమును గోల్పోవక పత్రికకు వ్యాసములనంపియు, పాతకలోకము నుండియు పత్రికకు తగిన ప్రోత్సాహమునొసగుదురుగాక!

హరిజనాభ్యుదయము

స్థానిక సంస్థలకు గ్రామపంచాయితీలకు చెందిన బావులు చెరువులు ఏర్పరాలలోని నీరు నుపయోగించుటకు హరిజనులను కూడ సంపూర్ణాస్వాదకలదనియు, దానిని విశోధించువారికి జరిమానావిధింపుటకు ననియు మదరాసులోకిలు బోర్డులకాదనమునకు నవరణ చూపెడించుటచేసెడిది.

తిరువాన్కూరు సంస్థానములో హరిజనులకు దేవాలయప్రవేశ మొసగవచ్చునాయను ప్రక్క విచారింపుటచున్నది. ఇప్పటికి 448 మంది సాక్ష్యములు లభించినవి. వీరిలో 380 మంది ప్రవేశమీయవచ్చుననిరి. 93 రు కూడదనిరి. తక్కినవారు బహుజనాభిప్రాయ మెట్లున్న నట్లు చేయవలెననిరి. 380 లో 100 మంది హరిజనులు.

బళ్లారిజిల్లాలో హరిజన సేవ చేయుదున్న హెచ్. సిద్ధప్పగారిను నొక హరిజనయోజనమునకును మనీలా దేవిగారికిని కొత్తూరు గ్రామపు దీన సేవాశ్రమములో ఆగష్టు 2 వ తేదీని వివాహము జరిగినది. సభాపరులు శుద్ధరుషస్త్రియులను ధరించిరి. వివాహము చేదనిధిగా సమస్తమంత్రములతో జరిపించుటచేసెడిది. వివాహోపసంకరము జరిగిన తొరేగింపులు త్వేవమునకు సకలవర్ణముల వారునువచ్చిరి. వీరు దేశాభిమానులు. కొత్తూరిలో నొక హరిజనపాఠశాలను, ఒకరాత్రిపాఠశాలను వీరు బిరుదుచున్నారు.

తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఆలమూరు గ్రామ పునర్విర్యాకేంద్రమువారు 1-4-33 నుండి 30-8-33 వరకు జరిపిన వేసంగి పాఠశాలలో పఠించిన నూరు

గురు విద్యార్థులలో 40 మంది హరిజన బాలబాలికలు. వీరెల్లరు సవర్ణులవచ్చునే తగులుచు కూర్చొని పాఠములు నేర్చుకొనిరి. గ్రామస్తులెల్లరునుగూడ వీరి కృషికి మంచి ప్రోత్సాహముకొనిరి.

హరిజనులలో మన్నతివిద్యను ప్రోత్సహించుటకై దేవీదుగారు పెద్ద మొత్తమునిచ్చియున్నారు. ఇందుకొరకు 177 విద్యార్థి చేతనపుదగ్గఱములు వచ్చినవి. ఇప్పటికి 41 శాంక్షనుకాబడినవి. వీరిలో 5 మన ఆంగ్లజిల్లాలలోని హరిజనుల విద్యార్థులకు వచ్చినవి. టి. మార్యనారాయణమూర్తిగారికి, పాయరామమూర్తిగారికి, జి. గమ్మిరాజుగారికి నెల 1-కి రు 15 లు చొప్పునను, టి. రాజారామమోహను, టి. వెంకన్నగార్లకు చెరియొక రు 10 లు చొప్పునను శాంక్షనుచేయుటచేసెడిది.

తిరువాన్కూరు సంస్థానములో హరిజనులు మొదలగు నిమ్మజాతుల నిమిత్తము 8500 ఎకరములభూమి ప్రత్యేకపరుపఁబడినది. ఈభూములను వారు ఆమ్మకూడరు. తక్కిన సర్వసాక్షులను ఆనుభవించవచ్చునని బ్యారండుంబిన్యూ కమిషనరుగారు కానన సభలో చెప్పిరి.

చిదంబరము హాస్టలులు:—

శ్రీయుత డి. ఆర్. వెంకట్రామ కాస్త్రిగారు చిదంబరములోని వందవారు పాఠశాలను దాని వసతి గృహములు రెండింటిని చూచి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

ఒక హాస్టలులో 80 మంది బాలురును మరియొక హాస్టలులో 30 మంది బాలురునునున్నారు. వారెల్లరును

మాంసాహార వర్జితులే. ఉదయమే పన్నవములు చేసి విభూతిరేఖలను మూడేసి గొన్నుటయగా ముఖములపై చాల్చి చదువుకొందురు. వీరిలో కొందరు పెదర్లు కంటే ఎక్కువ చామవచాయయువర్షమొనుగలవారు వీరందఱును లేవారములు స్వచ్ఛముగ భక్తిరస మూడి పడునట్లు పాడగలరు. రెండు నాప్తుల మధ్యను ఒక దేవాలయము కట్టబడుచున్నది. దానికి ను. 4000లు ఆగును. వారికి భగవద్భక్తి నేర్పబడుచున్నది కాని బలవంతముగ దేవాలయములలో ప్రవేశించవలెనను భావములు బోధించబడలేదు. చుట్టు ప్రక్కలనుండు సవర్ణులెల్లఱును దేవాలయప్రవేశము తలకెట్టవంతవీపు రేమిట తోచిన సహాయము పొరజనుల విమిక్తము చేపడమని చెప్పచున్నాడు. వీరదేవాలయమును సవర్ణదేవాలయవలెనే యున్నది. విగ్రహములు, భవజస్తంభము, మంటపము మొదలగు వారి చిత్రపటములకు తీసి వార్తాపత్రికలకు మకములకు పంపవలెనని నేను సలహాయుచ్చితిని. ఇది స్వామి సహజానందగారి క్రద్ధవలన జరుగుచున్నవని, స్వామివారు కాననసభ్యులను కలిసి మాటలాడి ప్రభుత్వమునుండి తగిన సహాయము నించుకొంటు బడయుదురుగాక!

* * *

మహాత్ముడు హరిజన బాలురు:—

మహా:—ఏదీ, కొంచెము మీ ఉపాధ్యాయుని గురించి మాటలాడుకొందాం. అతి నెట్టివారు?

విద్యా:—(అందఱును ఏకకంఠముగా) చాలా మంచి వారండి.

మహా:—అతడు రాగా పాశం చెప్పగలరా?

విద్యా:—మంచి రాగా!

మహా:—అతడు మిమ్ములను కొట్టునా?

విద్యా:—ఎన్నడూ కొట్టరండి.

మహా:—సరే. అతనివద్ద నెట్టి లోపములును లేవన్న మాట!

విద్యా:—అహ! లేవండి.

మహా:—అరెల్లు సాధ్యము! ఎట్టి లోపములును లేనివారి నెవ్వరినైన మీరణిగినవో చెప్పుడు.

విద్యా:—(కొంచె మాలోచించెదరు)

ఒక విద్యార్థి:—అలా మీరే.

మహా:—కాదు. నే నెట్టివాడనైనవో ప్రభుత్వము వారు నిన్ను మాటిమాటి కేల కైలుకు పంపుదురు?

విద్యా:—(ఏమీ లోచక ఆలోచించుచుండును)

మహా:—చూడండి, పరమేశ్వరుడులేవు లోపములు లేనివా రెవ్వరునులేరు. మీరును ఆతనివంటివారగుటకు ప్రయత్నింపుడు. మీలో నెట్టిలోపములున్నను సత్వమును మాత్రము తిప్పకుడు. అట్లొందినవో మీ కెట్టి ముఖమును చేకూరదు.

(హరిజన పత్రిక)

హరిజనవీధులు, పంచాయితీలు:—

దేశభివృద్ధికి ప్రధానమస్యగా పరిగణింపబడుచున్న హరిజనోద్యమమునుగూర్చి పంచాయితీలు చాలవని చేయవలసియున్నది. ఎచ్చటనో స్వల్ప సంఖ్యగల పంచాయితీలులేవు తక్కినపంచాయితీలు ఈవిషయమున కదలిక చూపుటలేదు. హరిజనోద్యమములో దేవాలయ ప్రవేశసహకార ప్రధానముగ నున్నదనియు, పట్టణాల్లాయును జవాభిప్రాయ మీ విషయమున నేకగ్రీవముగలేదనియు, పంచాయితీలు ఆవిషయమున పనిచేయుపారంభించినవో గ్రామమున కక్షలుప్రారంభమై మొదటపంచాయితీలకే హెసము వచ్చుననియు కొందఱుచూచున్నారు. ఆమాటలు నిజములని మేమును అంగీకరించుచున్నాము. అప్పు శ్వతాహోషమును నశింపచేయవలయునని భగవద్వంకల్పమైనట్లు నిశ్చయములగు నూచనలు కన్నట్లు మిన్నవి. కాని హరిజనోద్యమము విషయమున నిది లేప్ప సక చేయదగినకార్యములులేవని చేరులుముడును కొనికూర్చుండవక్కరలేదు. వినాదగ్ర స్థములగు దేవాలయప్రవేశాదులయందు పనిచేయలేని పంచాయితీలు నిర్వివాదవిషయములలో మిగులక్రద్ధవహించి పనిచేయవలసియున్నది. ఈజిల్లాలో (కూర్చు గోదావరి) క్రిష్టియనులు 650000లకు పైగా నున్నారు. మొత్తము

జనసంఖ్యలో విదవంతులను అనగా చూటికీరుచుండినందున వంతున నిమ్మకాయలున్నట్లు తేలుచున్నది.

పారిజమలయొక్క పల్లెలు ప్రతి గ్రామమునందును సామాన్యముగా దివరభాగముందు అవాలోగ్య ప్రదేశములలో నుండును. అపల్లెలలో పిగ్గులుండవు. వారి యిండ్లలోనికి చురుకుద్రవాయువు దచ్చుటకు దగిన యవకాశములుండవు. ఇండ్లు వికాలముగా లేక, మట్టు గుడిసెలుగానుండి యవాలోగ్యమున కాలవాలమై యుండును. వారి యిండ్లయట్టును, పెంటపోగులు గడ్డినుక్కు మొదలగు కల్మషవదార్థములు నుప్పులుగానుండును. అపల్లెయట్టును, వస్త్రపునీరు నిలువదుగాని, ఎటుపోవుటకును మార్గములేక పోవుటచే యుండుండి దుర్వాసనతోగూడిన వాయువులు బయలుపడలే యాపల్లెలను నింపుచుండును. ఈ పల్లెలు అవాలోగ్యముగ నుండుటచే తలచుగ కలవా పోవుటకము మొదలగు సాంక్రామికవ్యాధులందు నుంచి పారిజమల సేగాక తమ్మాలమున గ్రామమునకంతకునుగూడ నుపద్రవము కలుగజేయుచుండును. వారు నివసించుపల్లెలను ఆలోగ్యపంథములుగ జేయుట పంచాయతీల విధులలో ముఖ్యమైవది. పంచాయతీలున్న ప్రతి గ్రామమువారును ముందుగ పారిజమలపల్లెలను చూచుచేయుటకై తమక క్రిసంతను ఉపయోగించవలయును. ఈ కార్యముతో మతమున కట్టి విరోధములేదు. ఈ కార్యముల శ్రేష్ఠార్యచారవరాయణుడును, వీయగ్రహాశీయుడును, అటంకమును కలుగజేయవలయు.

ఈపల్లెలకు సమీపములో అసంతోషనవలలో ఎత్తైన ప్రదేశములున్నయెడల, దొరతనమువారికి ప్రాసీ వాటిని నివేశనపథములుగా మార్చించవలయును అసంతోషనవలలో లేక, ఎవరిచేసిన స్వంతభూములున్నయెడల, పంచాయతీలు వారివద్ద ఖరీదునకు పుచ్చుకొని గాని, వారు ఖరీదునకీచ్చుచో భూసంపాదనపు కాసనముక్రింద బలసంతముగా సంపాదించిగాని, వాటిలో నివేశనపథముల సేర్పాటుచేయవలయును.

అపల్లెలములను నూనూయిరితిగా గానుండ, మధ్య మధ్య పిగుల సేర్పరది, అలోగ్యపద్ధతులమీద ఇండ్లను కట్టుకొనునట్లు యేర్పాటుచేయవలయును. ఈపద్ధతులు చెప్పబోదనే ద్రవ్యమెచ్చటనుండివచ్చుననుచున్న యిండ్లుచేరకమానదు. ఉత్సాహముతోడను ఓర్పుతోడను గ్రామములందుండు పెద్దలు చనిచేసినచో ద్రవ్యము సాధ్యముకాకపోదు. పాతపల్లెలలో నుండు వారు కొంద పీకొత్తిచోటులకు కాపురమునకు వచ్చి వచో పాతపల్లెలలో అపల్లెలు ఖాళీలగును. అప్పుడచ్చటకు వీధులను యేర్పాటుచేయవచ్చును. అప్పిళ్ళతానివారమునకు పునాది, వారు కాపురముండు యిండ్లను, చూచుచేయుటయే యిది మాయభిప్రాయము. తాత్కాలికావేశముతో ఒకమారు రెండు మాయలు దేవాలయప్రదేశము చేయుచుండుకొనుదు. అంతమాత్రముచే వారికభివృద్ధి కలుగబోదు. దేవాలయములలోనికి అగ్రహారు లిచ్చు డెంతగ బోవుచున్నదియు వందల కెంతిగినదియే.

(లోకలుపార్థవ్యత్రిక.)

అగ్రద్రాప్తి పారిజనసేవాసంఘపు నివేదికప్రకారము అగ్రదేశమున యాదిననమార్పులు మరచివేయమున జరిగినవి.

1 తాదేపల్లి గూడెంలో 80 యేళ్లక్రితము నిర్మించబడిన శ్రీవరసింహస్వామి దేవాలయములోనికి పారిజమలను రానిచ్చిరి. 2 పెల్లూరుజిల్లా గూనూరులో ప్రాచీనముగ శ్రీప్రసన్న వేంకటేశ్వరస్వామి దేవాలయములోనికి పారిజమలను రానిచ్చిరి. 3 తాదేపల్లి గూడెం సంఘమువారు పారిజమలలోక భజనమందిరమును నిర్మించిరి. 4 పారిజమలను భగవద్గీతను బోధించుటకు ఒకరు గుంటూరు మండల సంఘమునకు 50 రూపాయలనిచ్చిరి. సంఘమువారు తమ నిధిలోనుండి మర 50 రూపాయలుచేసి యీ 100 రూపాయలతోను 1950 ప్రతులు గీతను ముద్రించి పారిజమలకు ఉచితముగా విచ్చుచున్నారు.

పెండ్లి ముచ్చటలు

విధవావివాహములు చేయించుటకు పనాతన పురోహితు లెట్లు నోష్టకొనవచ్చును. ఒకరినొకరి కరించి నను తమ కెక్కువగ కట్నము కావలెనని నిశ్చయిస్తారు. ఇట్టి ఇక్కట్లలవాని సంస్కార పనుల కెల్లరికి సహాయము చేయుటకు భీమవరం కాల్వేలూరు రంగనాథంగారము 18 సంవత్సరముల యువకులు, స్మార్తము బాగ తెలిసినవారు సిద్ధముగా నున్నారు. భీమవరం స్త్రీ పునర్వివాహ సంఘ కార్యదర్శి భమిడిపాటి సూర్యనారాయణగారి ద్వారా వ్రాసి వారిని పరీక్షగా పిలిచినవో వారాంధ్రదేశమున నెచ్చటికైన పోయి కార్యముచేయించి ఎంత కట్నమిచ్చిన అంతటితోనే తృప్తిపొందవలెనని కాల్వే 275 లేదా అంధ్రపత్రికయందు ప్రకటించి బడినది.

* * *

చీరాలపగరమున 27-7-33న లేది, శ్రీమంతువామ సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధపంచమివాటి రాత్రి గ. 12-15లకు సుమహర్షాద్ధమున శ్రీయంతి మద్రాల పేరికెట్టిగారి కుమార్తె ౨౨వందల పౌభాగ్యవతి సత్యవతిదేవిగారికిని, వేటపాలెం కాచరమ్మలు క్షీరశేఖరైన కోడూరు నుమనాథం శ్రేష్ఠిగారి పుత్రుడు చిరంజీవి బొట్టికెట్టిగారికిని వివాహముచేయున కుత్సంకపైధవయుగ జరిగినది. యథాశాస్త్రీయముగ కన్యాదాతలు స్వయముగ కుమారులముతో ఈ వివాహమును జరిగించిరి. వివాహము చేసినపుత్ర విధిప్రకారము జరిగినది. పురోహితుడు తెనాలినుండి వచ్చిన నుడిపల్లి వెంకటప్పయ్య శాస్త్రీగారు. చీరాల గ్రామములో పునర్వివాహము జను నుట కిదియే మొదటిదిగాన స్త్రీ పురుషులు లనేకులు వివాహమును తిలకింపవచ్చినది వి. వి. శ్రేష్ఠిగారు వ్రాయుచున్నారు.

* * *

మానేపల్లి రంగనాయకులుగారి కుమారుడు 15 సంవత్సరముల యాయుగల బాలునకును పుల్లూరి రామయ్యగారి కోమార్తె ముప్పరాజు అనే 9 సంవత్సరముల బాలికకును వివాహము జరిగెను. తల్లి మేజన్తేల్లిగారు వధూవరుల లెండులకు చెరియొకరు. 100 లు జరిమానా విధించెను.

* * *

చి. శేషపాపమిగారి కుమార్తె 9 సంవత్సరముల వయస్సుగల పిల్లను టి. వెంకట్రామయ్యగారి కుమారుడు 17 సంవత్సరముల వయస్సుగల యౌవకునకిచ్చి వివాహము చేసినందుకు రు. 150లు జరిమానాయెను లేదా వారము దినములు జైలు రు. 25లు జరిమానాయెను పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కలెక్టరుగారు విధించిరి. జరిమానాలో రు 15లు శేషపెట్టివ కనిగొళ్ల జనార్దనరావు నుత్తుగారి కోసంబుదెను.

* * *

విశాఖపట్టణముజిల్లా మేజన్తేల్లిగారు భారదా అత్తకు విరుద్ధముగ జరిగిన మూడు పెండ్లిండ్లలోని మొదలయాల నెల్లరిని విచారణచేసి ఒకొక్కరి రు. 25లు మొదలు రు. 50లువరకు యధావిధిగ అగ్రు 12 లేదని విధించిరి. ఇదేదినమున పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా మేజన్తేల్లిగారు డి. పుల్లయ్య, వి. వీరయ్య, యమ్. సుబ్బమ్మగార్లకు రు. 50, రు.15, రు. 100లు భారదాఅత్తు 5వ పెళ్లమక్రింద శేర మొనర్చినందుకు జరిమానా విధించిరి. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా వేల్పురులో భారదాఅత్తుకు విరుద్ధముగ 15 ఏండ్ల బాలునకు 9 ఏండ్ల బాలికకు జరిగిన యొక వివాహములో వరుని తల్లికి రు. 150లు, తాతకు రు. 50లు, వధువు తల్లికి రు. 100లు, పురోహితునికి రు. 15లు జరిమానాలు విధించబడినవి ఈ వివాహములో పెళ్లివారందరు చేతస్పృతిచలన జీవించు పాలెవాండు.

వి వి ధ వి వ య ము లు

ఇంగ్లండులోగల 40000 డాక్టరులలో 2000 మందిమాత్రమే స్త్రీలు.

బ. కో. డా. లో వర్ణభేదచానానివారణకాసపత్ర మసోయిదాగ్రుకటించినది. దానిప్రకారము ఇప్పు డున్న తెగలనుమిగిలి క్రొత్తవి యేర్పడకూడదు. వీని నైనను పోటింపుక వివాహాభోజనాదులు చేసుకొను వారిని కులమువారెవరు బ్రహ్మగ్రంథరారు, వారికి బరిమానా విధించరాదు. అట్లు చేసినచో ఆరు నెలలు విడిచెదను, గు 100 బు జరిమానా, నేక రెండును విధించబడును.

లక్ష్మీనగరమున చాలికలను నిర్వంధముగ ప్రారం భాద్య నేర్పించవలెనని పురపాలకసంఘమువాకు తీర్మానించిరి.

లండనులో జరుగుచున్న జాయింటు వెబ్బుకమిటీ సభలో నేక ముఖ్యపతి గార్లు, స్త్రీల వియోజక వ్యయము హెచ్చు చేయుటకు వయోజనవియోజనవాధికారము సాధ్యము కాకపోయినచో మరియొక మార్గమునైనను ప్రభుత్వమువారయవలెనని సూక్ష్మము చెప్పిరి. అమృత కర్, ముత్తులక్ష్మి కెడ్డి హిమిందాలిపతి గార్లు వయోజన వియోజనవాధికారమే యండవలయుననియు, అది లేనిచో సంప్రపత్తముగా వేరొక మార్గము నరయవలె ననియు సూక్ష్మము చెప్పిరి. వర్తాక్రమి స్వరాజ్యసంఘము దేశవివాళకర సంఘముని రెడ్డిపతి గారు సూక్ష్మ మిచ్చిరి. తిక్కినవారు దానిపేరే తాముమీనలేదని వక్కాణించిరి.

బ్రిటనులో జరిగిన స్త్రీల చదవంగ్రుపంచెములో ఫలితము యను నొక భారతయువతి గెలుపొందెను. భారతవారీమణులు బ్రిటిషువారీమణులకు బుద్ధి విష

యములో తీసిపోరనుట కిదియొక నిదర్శనము.

బ్రిటనులో స్త్రీలకు ఉంగరముల జుట్టిన నెమ్మొచ్చుచీరి. అట్లు కీమతీకలు కలుగు పరికరములను కొను విమిత్తము సంపత్సరమునకు 8 కోట్ల పౌనులు వెచ్చిమనుచున్నవట.

కేంప్రెక్ సెకండరీ పాఠశాలాతరగతుల నుత్తమ నుణములతో (Highest marks) నుత్తీర్ణయై స్కూలరుషిప్పుతో కేంబ్రిడ్జి గర్వక కాలేజీలో గణితశాస్త్రమును నదివి, గణితశాస్త్రములో నుత్తీర్ణురాలై, కేగ్లర్ ఆను మ హాగ్న పుర శాస్త్ర పదమును బడసిన మిస్. ఎల్. బ్రానాస్క్వి ఆను వామె 21 యేండ్ల బాలిక. ఈమె తన హైస్కూలు తరగతులలో కూడ అనేక స్కూలరుషిప్పుల పండురాలైను. పరీక్షస్కూలనుటకున దామెకొక లీలామాత్రముగ నావించుచున్నదనియు, తనకు, సీసీమాను చెల్లుటలినను, గ్రంథపకవనుననను, ఈతకొట్టుటలినను, లెర్నింగ్, బోకి, నెట్ బాల్ మొదలగు వాటలవాడుటలినను, తుర్రూపాల మధికముగ కలదియని బనులతో చెప్పుచుండునట. “ఈ కేంగ్లర్ పరీక్షయంతయొకప్పుడునుండు సమకొంటిని, గావి నేను మొదటి తరగతిలో కృతార్థురాల వగుదునని యెంచునైతి”నని యామె కొందలతో ననెనట. “ఈ పరీక్షకు నేను గ్రంథములకు అర్ధరాత్రివరకు ప్రతిదినమును చదివినదావనుగాను. నాకు స్కూలరుషిప్పు యింకను లభించునెడల ‘Analytical theory of numbers’ అను విషయమునుగూర్చి పరిశోధన గావించు గొతూహలినై యున్నా”నని యామె యనెను.

—అనుండి వెంకటేశ్వర్తి.

యంబ్రహ్మ వేదాంతవిదోనదన్తి! సరంప్రధానం పురుషంతదాన్యే
విశ్వోద్గతేఃకారణమిశ్వరంవా! తస్మైనమోఽఘ్నవివాహకాయ.

చిరంజీవి యూ స్పీ

సంపాదకీయములు

పుష్కరపు తేర్పాటులు:—

కృష్ణ వేణీపుష్కరములు ముగిసినవి. బెజవాడ పట్టణమేమి, కృష్ణానది కిలుకెలంకులనున్న ప్రదేశములేమి ఇటువది దినములపాటు కలకలారవములతో జనసంకులములై యుండెను. ఏక్షణము చూచినను లక్షయాత్రికులను తక్కువ యుండెడివారు కారు. దినమునకు 15000 మంది క్రొత్తవారు వచ్చుచు వ్రాతవారు పోవుచుండుటచే రైలుస్టేషను, ఎంతపెద్దదిగా పాడిగించబడినను, కిటకిటలాడుచునే యుండెను. పుణ్యమనుషుడు పెట్టిసంతనే మనభారతదేశమున నిలెమందికాదు మరియింతమంది జనమైనను సమావేశమగుటలో ఆశ్చర్యములేదు. ఢట్టి వారికివలయు సమసాయములు కూర్చుట, ఆరోగ్యమును కాపాడుట, అపాయములు రాకుండ వర్తక స్థలములు, ప్రయాణమార్గములు, స్నానస్థుటములు, ఉత్సవప్రదేశములు మొదలగువానియొద్ద తేర్పాటులుచేయుట సామాన్యపువనికాదు. ఆరోగ్యశాఖవారు, పురపాలకసంఘమువారు, పోలీసువారు, రైల్వేవారు ప్రజానాయకులు సర్వులును కలసి చేయవలసినపనియిది.

ప్రయాణీకులకొరకును యాత్రికుల కొరకును నీయేడు బెజవాడవద్దచేయబడినన్ని సౌకర్యము లిదివరకెన్నడును నెచ్చటను చేయబడలేదు. పాకలు వేయబడివి. విద్యుద్దీపములు పెట్టబడినవి; కొఠాయిల ద్వారా ఆరోగ్యకరమగు నీరు ఈయబడినది; పాకల ప్రాంతము లెప్పటికప్పుడు పరిశుభ్రము చేయబడుచు వచ్చినవి. చుట్టుపట్ల పట్టణములలో కలరాయున్నను ఒక వ్యాధిగ్రస్తుడీ సమూహములోనికి రాకుండ యాత్రికులలో నొక్కనికి వ్యాధికాని మరణముకాని సౌకర్యండు చూడబడినది. ఇంత జన సంఘములోను వర్తకపు రవాణాలు జనుల రాకపోకలు ఒక్కనిముషమాలస్యము కాకుండునట్లు సాగుచునే వచ్చినవి. జనుల వినోదములకొరకు రేడియో గ్రామఫోను పాటలు ప్రసంగములు జరుపబడినవి. ప్రజలలో తొడిత్రొక్కిడియను మాటలేక యెల్ల కార్యములు నీటుగను, అనుకూలముగను, శాంతిముగను, నిరపాయకరముగను జరుగుట మిగుల ఆహ్లాదకరము. ఈ యవకాశము నూతిగగైకొని దేశ సేవక ప్రముఖులు ఖద్దరు ప్రదర్శనములను స్వదేశీవస్తు ప్రదర్శన

ములను తెరచినారు. ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయముల రజతోత్సవమును జరిపినారు. ఇట్టి సందర్భములలో నెల్ల దిజ్జానకరములగు పెక్కు పుష్కరములు మహానీయులచే నొకంగ బడినవి.

పేదసాదలకు అన్న దానము చేయబడినది. అయినను ఇది యెక్కడ పట్టిన నక్కడకాక ఒక నిర్ణీతస్థలమున పరిశుభ్రముగ జరుపబడినది. ఈపమయమున శ్రీయుతులు పాట్రి సాగమిగారు, గొల్లపూడి సరసింహారావుగారు, గణపతిశేయిగార్లను మేము మిక్కిలి ప్రశంసించుచున్నాము, వీరికి యాత్రికుల యందుగల భక్తియు, పేదసాదలయందుగల దయయు నిరుపమానములు. వీరు మిక్కిలముగ భోజనపదార్థములను జరపరచి, వండించి, బ్రాహ్మణులకు, ఆర్యవైశ్యులకు, ఇతరజాతులకు వారివారి ఆచారవ్యవహారముల కనువగురీతి సన్నిధిపములు అన్న దానముచేసిరి. దినమునకు కనీస మైదువేల జనమైనను వీరి సత్రమున దృపులగుచుండిరన్న నీ మహానీయులపుణ్య మేమనవచ్చును!

ఈసంవత్సర మతి వర్షములవల్ల ఈ యేర్పాటులకు కొన్ని విఘాతములు కలిగినను యెప్పటికప్పుడు వాటిస్థానే శ్రాత్ర యేర్పాటులు వెంటనే జరిగినవి. హిందూ దేశము పుణ్యభూమి: శ్రేత్రమయము. ఎప్పుడో యొకప్పు కనేకస్థలములలో నిట్టి సమూహములు కూడుచునేయుండును. ఇట్టి హానినెల్ల సవ్యముగ జరిపించుటకు వలయు స్మాత్రములను వివిధశాఖలవారును ప్రజాసేవకులును తెలుసుకొని అనుసరించి అను

భవమునందుట యెంతయు అవశ్యకము. అట్టివారి కెల్లరికి బెజవాడలో జరిగిన కృష్ణా పుష్కరపుటేర్పాటు లాదర్శప్రాయములై యుండుననుట కాటంకములేదు.

భారతి దేశపు ఉత్తమాంగము:—

కాంగ్రెసుసంస్థ అక్రమా దోళనమునకు దీనినదనిచెప్పి ప్రభుత్వమువారు దానినొక వరుసను నిర్మూలించుచున్నారు. ప్రభుత్వము వారు దానిసక్రమసంస్థగ నిర్ణయించి తేల్చిన కుట్రను హింసించుచున్నారనియు అదిరహస్య కార్యక్రమమనకు దిగుచున్నదనియు చెప్పి గాంధీమహాత్ముడును, ఉసిగారును దానినెవలే కొంతకాలమువరకు నెత్తివేసిరి. కాంగ్రెసుచే అక్రమాదోళనమునువిసరింపజేసి శాసనసభాప్రవేశ మంగీకరింపజేసి రాజ్ యే సంస్కరణములను మహాపూర్వకముగ పనిచేయు నట్టిప్పుడే యొప్పున్నము వ్రాయించకుండా, తోవ చూడవలసిన సమయమున కాళ్లు కూడ తెగిగొట్టి గాంధీమహాత్ముడు దేశము నయోమయములో త్రోసివేసెనని కొందరు, శాసనసభాప్రవేశవాదులు మహాత్మునిదూషించుచున్నారు. ఇట్టి సమయమున సుప్రసిద్ధ బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదియగు రై ట్లానరబిలు (శ్రీనివాసశాస్త్రిగారి (కాంగ్రెసునుగూర్చి) యభిప్రాయమును తిలకించి దేశాభిమానులెల్లరి హృదయములు నువ్వెత్తుగ నువ్వుగ కమానవు నై. యమ్. సి. ఏ. పార్లమెంటును తెరచుచు శాస్త్రిగారు 7.8.33 లేది నిట్లుపన్యసించిరి:—

“కాంగ్రెసు దేశమున కెవలేని గౌరవమును బలమును చేకూర్చినది. ప్రపంచ

మున నెల్లడలను మహాత్ముని నామము మాటుమోగుచున్నది. హిందూదేశపు వశ్చిమభాగమున నూరును పేరును లేని ఒక సంస్థానములో పుట్టిన ఒక సాధారణ కుటుంబమునకు చెందిన వ్యక్తి, తన త్యాగ తపశ్శక్తులవలన జగమంతటి పొగడ్తు పాత్రుడై, దేశమంతటియొక్క నిష్కలంక సంపూర్ణవిధేయత నందగల్గుటను చూచి మన మెంతయు గర్వించవలసియున్నది. కాంగ్రెసుపార్టీకి మున్నెన్నడును మనము కని విని యెఱుగని సమష్టిశక్తి నేడు కలిగినది. గాంధీమహాత్ముడు, తన సిద్ధాంతసూత్రముల చొప్పున నేడు కారాగారములోనికి పునః ప్రవేశ మొనరించినాడు. అతని స్థానమును గైకొనుటకు అతనివంటి గౌరవాధికారములుగల వ్యక్తి మరియొక డీదేశమునలేడు. అతను బందిఖానాకేగినతోడనే యింతటి కాంగ్రెసును నిస్సహాయమైనది. దేశమునకు నేడొక క్రొత్తకార్యక్రమము కావలసియున్నది. అట్టిమార్గమును చూపి దానిలో నడువంగలధీరుడు కావలసియున్నాడు. "అట్టి ధీరుడు మహాత్ముడే తప్ప వేరొక్కడు లేడని శ్రీ శాస్త్రిగారి వాక్యములవల్లనే స్పష్టమగుచున్నది. ఏదేశపు మానవసాముదాయక శరీరమునకైనను శరస్సుతో తుల్యమగు మహాసీయు డొక్కొక్క సమయమున నొక్కొక్క డుండును. ఆతనిని మనహాయింపినచో తక్కిన మానవసముదాయమెల్లయు శరము లేని మొండెము. 'సర్వత్ర గాత్రస్య శిరః ప్రధాన'మనునట్లు అట్టి యుత్తమాంగమును తృణీకరించుటకంటె దేశమున కవమానము

కాని ప్రభుత్వమున కనాగతముకాని వేటొండులేదు. మహాత్ముని పునఃకారాగారప్రవేశముతో దేశమున కొక మొనగాడును, ప్రభుత్వమున కొక కార్యకారికాగల సచివుడును దవ్వైరనుట కాటంకములేదు. ప్రపంచస్థితి యెన్నడు నొక్కరీతిగ నుండిపోదు. దుఃఖ కరములగు ఇట్టి సమస్యలెల్లయు పరిష్కారమై అనురాగైకమత్యములతో కూడిన సుప్రభాత మోవవలసిన మంతటిపై మెఱయ నున్నదని శాస్త్రిగారి రాశించుచున్నారు. మనమును నాతని యాశలో పాల్గొని వేచియుండము.

తారకమంత్రములు !:—

అధునాతనయంత్రనాగరికతకు పూర్వము ఒకదేశము కాకపోయిన వేరొకదేశమైన అష్టైశ్వర్యములతో తులతూగుచుండెడిది. ప్రతిదేశమును నొకప్పుడు కాకున్న వేరొకప్పుడైన భోగభరితిమైయుండెడిది. యంత్రాభివృద్ధియైన తరువాత ప్రపంచమెల్ల యొక్కటియై యొక్కపడననెక్కి ఒక్కతీరు కష్టములను దుఃఖములను అనుభవించుచున్నది. ఇందు మరియొక విశేషమేమనగా ప్రతిజాతీయు సర్వప్రపంచజాంతి సౌఖ్య సౌభాగ్యములకొరకై ప్రయత్నించుచున్నట్లు నటించుటయే తప్ప, బలవంతముగ కనిపించు జాతి యెద్దికాని తన ఆయుధబలమును తగ్గించుకొననొల్లదు, విరోధభావములను మార్చుకొన కొరదు, ఉత్పత్తివర్తక విధానములను దిద్దుకొన నిష్టపడదు. ఉత్తమాశయాడంబరములతో దుర్బలజాతుల

స్వాతంత్ర్య పాథాగ్యముల తమ జాతీయాభి
వృద్ధికొర కెట్లు భుక్తము చేసుకొనుటయా
యనియే అవి తంత్రాలోచన చేయుచు
న్నవి. ఈ మధ్యను ఎరోపాఖండములో
ప్రపంచ పునర్నిర్మాణముకొర కెన్ని మహా
సభలు భూరి భేరిరవములతో ఉత్తమాశయ
ములు ప్రకటించుచు ప్రారంభమైనవో
అన్నియు ఆర్థిక, ఆయుధవిసర్జన, ఒట్టావా,
గుండబల్ల సభలెల్లయు పరిహాసాన్నదముగ
తుదముట్టినవి, ముట్టుచున్నవి. ఇట్టి సమయ
ములో అంతర్జాతీయసమితియొక్క విజ్ఞాన
సహకార (ఇంటలెక్చుయలు కొఱవరేషను)
సభ యను నొక కంధవిలకమొలచి జూలై
రెండవ మూడవ వారములలో సమావేశమై
వివిధజాతుల సాంఘిక రాజకీయసంబంధము
లనుగూర్చి శాస్త్రీయపద్ధతులపై పరిశో
ధించి తెలుసుకొనవలెనని యొక మహదా
శయమును ప్రకటించి పారవేసినది. ఈసమితి
సభ్యులలోనెల్ల శ్రీయుత సర్. రాధాకృష్ణను
గారు సమైత్రాయమానముగ ప్రకాశించు
చున్నారు. ఈసమితి ప్రపంచ దౌర్భాగ్య
నికర నిర్మూలనముకొర కెట్టి పరిష్కారము
లను మధించి తేగలదను విషయముకొరకై
మనము దుర్దాహముతో వేచియుండ నక్కర
లేదు కాని రాధాకృష్ణనుగారి యుపదేశ
పంచామృతములు దేశదేశముల సదాశయుల
శ్రవణరంధ్రములలోనికి తొలకి విజ్ఞానప్రపం
చముననెల్ల వెండివెన్నలలవలె విరాజిల్లు
ననుట కాటంకములేదు. అందలి యొకతరంగ
మును బ్రాదుకాస్తుగా చెప్పబడినదానిని
మహా పుష్పచయములో ప్రకటించినాము.

ప్రపంచకమనీన కేవలము పాశ్చాత్య
మును నవీనమునేకాదనియు, ప్రాచ్యపురాతన
సంప్రదాయములతో గూడిన ఒక బ్రహ్మాండ
ప్రపంచము చీనా జపాను ఇండియాదేశ
సంప్రదాయములలోనున్నదనియు, అందును
చీనా జపానుల నాగరికతకు హిందూదేశపు
విజ్ఞానమే మాతృకయనియు, అట్టిసభ్యతను
మనముహితమార్చి పూడ్చిపెట్టి మరణ
గీతములనుపాడి సంతసించుచున్నను అది
చావక తన్నుకొనుచున్నదనియు, దానినిమన
మెంతగేలిచేయుచున్నను దానికిచెందువార
మని సగర్వముగ చెప్పుకొనుచుండు మహా
నీయులెంతమందోగలరనియు, వారెవ్వరును
తెలివిజేటలలోను ప్రజ్ఞలలోను సదాశయము
లలోను మనకెందుకును తీసిపోరనియు, ఇట్టి
యెడ మన యహంభావములను మనము
కొంచెము మఱచిపోయి వాటితత్వమును
గుర్తించినచో అది ప్రస్తుత విషమసమస్యల
నెల్ల పరిష్కారమొనర్చి శాంతి సామరస్య
ములను ప్రపంచమున స్థిరపరచుననియు, ఆ
దేశపు మహాపురుషుల నిరువురిని ఈకమిటీలో
సభ్యులుగ చేర్చుకొనవలెననియు, మహా
ద్ధైర్యముతో నెలవిచ్చిరి. వారిసలహాలును
శిరసావహించబడిన.

అతని యుపదేశములసారము ప్రపంచ
వాసు లెల్లరికి మస్తవ్యము. ఇతర సభల
వలె వారిసభ కూడ పరిహాసాన్నదము
కాకుండవలెనన్న వారు కేవల మాలోచన
లతో తమ కాలమును వెళ్లబుచ్చక విజ్ఞాను
లెల్లరు కార్యరంగములోనికి దుమికి ప్రపంచ
ములోని నిరంకుశత్వములతో పోరాడి అందు

వలన సంభవించు కష్టములకెల్ల సంసిద్ధులు కావలెనని హెచ్చరించుచున్నారు. ప్రస్తుత విజ్ఞానవంతులుకూడ ఈ మహాదాశయము నకు విధేయులుకాక తమ జాతీయసమస్యల విషయము చర్చకు వచ్చిపప్పు దాశయములను గుంటపెట్టి గంటవాయించి సామాన్యుల కంటెను కేవలముగ ప్రవర్తించుచున్నందుల కాయన విచారించుచున్నారు. వివిధజాతుల సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సంబంధముల పఠించి నిర్ణయించి, బోధించి, ఆచరించి, తత్తదావశ్యకములగు కష్టములనెల్ల భరించుట విజ్ఞానవంతుల ప్రధానకర్తవ్యమనుట కెట్టి యాటంకమునులేదు.

కాని యీ కొలంబస్సు లిట్టి తారకముల్రములను కనిపెట్టుటకు పూర్వము చాలా కాలమునుండియే విజ్ఞానధనులగు మహాత్ములందఱో యీవనిని చేయుచు పడరాని యిసుమలను పడుచున్నారని వారు గుర్తించిరా? వారియెడల వీరొక సానుభూతి తీర్మానమునైన ప్రకటించిన నెంత బాగుండెడిది! అయినను వీరి నిర్ణయములప్రకారము వీరు ప్రపంచము నేమాత్రము ముందుకు తేగలరో కనిపెట్టుకొని చూతము.

పండిత సమ్మానము:—

“శ్రీరావుసాహేబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి డెబ్బదవ జన్మదినోత్సవము 1983 వ సంవత్సరము నవంబరు నెల 19న తేది ఆదివారమునాడు రాజమహేంద్రవరములో అతివైభవముతో జరపడానికి ఆంధ్రదేశములోని అన్ని జిల్లాలనుంచి ఎన్ను

కొన్న విద్యావంతులూ కవులూ జన్మదినోత్సవనిర్వాహకసంఘముగా ఏర్పడి ప్రయత్నము చేస్తున్నారని ఏతత్సంగ ప్రధానకార్యదర్శి తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం పంతులుగారు ప్రకటించుచున్నారు. పంతులుగారి విజ్ఞాన ప్రతిభలనుగూర్చి మేమిప్పుడు ప్రశంసించదొరకొనుట దిన్వేతో దినకరుని చూపించు నట్లుండును. వారు అకలంకాంధ్రభాషా పాండిత్య శోభితులు—నిరుపమాన సాహిత్య సేవాపరాయణులు. నిర్వక్రవచనోపన్యాస ప్రవాహధురీణులు. నిరాడంబరజీవనులు. విశాలహృదయులు. ఆధునికాంధ్రధీరశిఖా మణులకెల్ల తిలకమువంటివారు. అట్టి మహానీయునికి షష్టిపూర్తిమహోత్సవ మతివైభవముతోచేసి సమధికమగుకీర్తిని గడించవలసిన యవకాశమును చేయబార్చుకొనినందుకాం ధ్రులెల్లఱు నెంతయు చింతించవలసియున్నది. వారిపుణ్యవశమున పంతులుగారు తదనంతరము చాలాకాలము (అనగా వారికి యిది కర్తవ్యతా జ్ఞానము జ్ఞాపకముకలుగు) వరకు జీవించి భాషాసేవయు దేశసేవయు చేయుచుండగలభాగ్యము కలిగినది. ఆంధ్రులు తమ పౌరపాటునుదిద్దుకొని తమకళంకమును బాపుకొనుటకు తగినయవకాశముచేకూరుచున్నది. పంతులుగారు కవులయినచో వారిగీతము లీపాటి కాంధ్రపాటకజనుల రసజలయండ్లెల్ల తాండవమాడుచుండెడివి. గ్రంథకర్తలై నచో వారిపుస్తకములు ప్రతిపుస్తకశాలయందును విస్తరిల్లియుండెడివి. విలేఖరులై నచో పత్రికారాజములెల్ల వారివ్యాసములతో దొర్లుచుండెడివి. కేవలము నుపన్యాసకులై నచో

దేశము నాలుగుమూలలు వారి కంఠస్వరము తో మాటుమ్రోగుచుండెడివి. కాని పంతులు గారు వీరిలో నేయుక్కరునుకారు. వీరి కెల్లరికి సాధకమగు సరస్వతియొక్క స్వరూప మునుదర్శించి పీఠెల్లరికిచూపించి, పీఠెల్లరిని నిజమైనవపులుగ, గ్రంథకర్తలుగ, విలేఖరులుగ వక్తలుగ తయారుచేసిన, చేయుచున్న గురువీకాధపత్రము. రాజీవు తరములసాహితీ నేతక కుటుంబములకెల్ల వారు నిరూపించిన పదములు, నిర్ణయించిన వ్యాకరణసూత్రములు, చూపించిన వాక్యములతీరులు వర వద్దలై విరాజిల్లుచుండును. అట్టిమహనీయుని కృషి ఫలితమును మనమెల్లరముచు వస్తుతః అనుభవించుచున్నను, మన ఆవేశములలో మనముకొట్టుకొనుచున్న కలమున మనరచనల కీ మనోహరసహజస్వరూప మెక్కడినుండి దిగినచ్చుచున్నదో గుర్తించలేకుండుటలో వింతలేదు. భాషాస్వరూపతత్వజ్ఞానకులకు తప్ప అన్యులకు అతిసాధారణమైన యీవిషయము జ్ఞప్తిరానేరాదు. ఏతద్రంగమునందెంతయు హెచ్చరికతో పనిచేయుచుండు వెంకట రత్నముగా రాంధ్రుల కీ సంగతిని జ్ఞప్తివరచి మేల్కొల్పినందు కెంతయు అభివందనీయులు. 18, 19 తేదీలలో రావుసాహెబుగారి నాయకత్వముక్రింద అభినవాంధ్రకవిపండితసభా ద్వితీయసమావేశముకూడ జరుగును. అప్పటికి వారిగ్రంథములెల్లయు ప్రకటించి చందాదారులకు పంచిపెట్టబడును. పన్నెండు

రూపాయలువిలువగల వారి గ్రంథములు చందాదారులుగచేరి ముందుసొమ్ముచెల్లించు వారికి 10 రూపాయలకే ఈయబడును. ఈధనముతోనే గ్రంథము లచ్చుకావలసి యున్నదిగనుక ఆంధ్రులెల్లరును చందాదారులుగచేరి గుంటూరులోనున్న కార్యదర్శి గారి కిప్పటనుండియే చందాలు పంపుచుండ వలెనని కోరుచున్నాము.

జాతీయబాలికా పాఠశాల:—

తన ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములను దేశమాల కర్పణముచేసి అకాలమృత్యుదేవతయొక్క ఆకలిచిచ్చున కాహుతియై కీర్తిశేషురాలైన శ్రీమతి మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి గారి సంస్కరణార్థము 1927లో ఏలూరులో స్థాపించబడిన శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవి జాతీయ బాలికావిద్యాలయపువార్షికోత్సవము సెప్టెంబరునెల 2వ తేదీని జరుగును. ప్రస్తుత మిందు 100 మంది బాలికలున్నారు. అందు 15 గురు హరిజనబాలికలు. హిందీ, ఇంగ్లీషు, గణితము, సంగీతము, చిత్రలేఖనము, రాట్నము, కుట్టు పని, సమస్తము ఇచ్చటనేర్పగల ఆరుగురుపాఠ్యాయులున్నారు. అతిక్లుప్తముమీద నడచుచున్న త్యాగసంస్థ. బాలికలకు వసతులుకూడ చేకూర్చుటకు తగినప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. శ్రీవిద్యాభిమానులును, దేశాభిమానులును ఏతద్వార్షికోత్సవమును విజయప్రదముగ నెరవేర్చి సంస్థకు తగిన ధనసహాయము చేయుదురుగాక !